

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Навчально-науковий інститут фінансів, економіки та менеджменту
Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування

Випускна робота бакалавра

**на тему «Діагностика кризового стану та загроза банкрутства
підприємства
(на матеріалах КП «Полтававодоканал»)»**

Виконала: студентка 4-го курсу, групи 401-ЕФ
Спеціальності
072 «Фінанси, банківська справа та
страхування»
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Олефіренко Тетяна Володимирівна
Керівник: к.е.н., доцент
Глушко Аліна Дмитрівна
Рецензент: головний бухгалтер
КП «Полтававодоканал» Корнієнко О.М.

Засвідчую, що в цій роботі немає запозичень із
праць інших авторів без відповідних посилань
Олефіренко Т.В.
Підтверджую достовірність даних,
використаних у роботі
Олефіренко Т.В.

Полтава, 2021 року

АНОТАЦІЯ

Олефіренко Т. В. «Діагностика кризового стану та загрози банкрутства підприємства». Рукопис. Випускна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» – Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Полтава, 2021.

Робота містить 104 сторінок, 17 таблиць, 15 рисунків, список літератури з 30 джерел та 17 додатків.

Ключові слова: підприємство, фінансова неплатоспроможність, фінансова криза, загроза банкрутства, банкрутство, діагностика.

Мета роботи – визначення теоретичних основ та методичних підходів до визначення кризового стану та загрози банкрутства на підприємстві, методи діагностики банкрутства та механізми подолання кризи та банкрутства на підприємстві.

Об'єктом дослідження є фінансово-господарська діяльність комунального підприємства Полтавської обласної ради «Полтававодоканал».

Предметом дослідження є методичні та практичні засади та ознаки кризового стану та загрози банкрутства на підприємстві.

У випускній роботі розглянуто комплекс питань, пов'язаних із дослідженням кризового стану, проведення фінансового аналізу та ймовірності банкрутства та виявлення напрямів запобігання та механізмів подолання фінансової кризи на підприємстві. За результатами даної роботи сформовано певні висновки та представлені пропозиції щодо покращення фінансового стану підприємства.

АННОТАЦИЯ

Олефиренко Т.В. "Диагностика кризисного состояния и угрозы банкротства предприятия". Рукопись. Выпускная работа для достижения первого (бакалаврского) уровня высшего образования по специальности 072 "Финансы, банковское дело и страхование"– Национальный университет "Полтавский политехнический институт имени Юрия Кондратюка" Полтава, 2021.

Работа состоит из 104 страниц, 17 таблиц, 15 рисунков, списка литературы из 30 наименований и 17 додатков.

Ключевые слова: предприятие, финансовая несостоятельность, финансовый кризис, угроза банкротства, банкротство, диагностика.

Целью работы является выявление теоретических основ и методологических подходов к определению кризисного состояния и угрозы банкротства на предприятии, методов диагностики банкротства и механизмов разрешения кризиса и банкротства на предприятии.

Объектом исследования является финансово-хозяйственная деятельность коммунального предприятия "Полтавский водоканал".

Предметом исследования являются методологические и практические основы и признаки кризисного состояния и угрозы банкротства на предприятии.

При выпуске работы рассмотрен комплекс вопросов, связанных с изучением кризисного состояния, проведением финансового анализа и вероятности банкротства и выявлением напряженности предотвращения и механизмов финансового кризиса на предприятии. В результате работы были сформулированы определенные выводы и предложения по улучшению финансового состояния предприятия.

ANNOTATION

Olefirenko T. V. "Diagnosis of the Crisis State and the Threat of Bankruptcy of the Enterprise". Manuscript. Graduation work for attaining the first (bachelor) level of higher education for specialty 072 "Finance, banking and insurance"—National University "Poltava Polytechnic Institute named after Yuri Kondratyuk" Poltava, 2021.

The work contains 104 pages, 17 tables, 15 figures, a list of 30 references and 17 appendixes.

Key words: enterprise, financial insolvency, financial crisis, the threat of bankruptcy, bankruptcy, diagnostics.

The aim of the work is to identify the theoretical foundations and methodological approaches to identifying the crisis state and the threat of bankruptcy at the enterprise, the methods of diagnosing bankruptcy and mechanisms of solving the crisis and bankruptcy at the enterprise.

The object of the research is financial and business activity of the Poltava Vodokanal communal enterprise.

The subject of the research is methodological and practical grounds and signs of crisis state and threat of bankruptcy at the enterprise.

In the release of the work considered a set of issues related to the study of the crisis situation, conducting financial analysis and the probability of bankruptcy and identifying the tensions of prevention and mechanisms of financial crisis at the enterprise. As a result of this work certain conclusions and suggestions for improving the financial condition of the company were formed.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИЗОВОГО СТАНУ ТА ЗАГРОЗИ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА.....	6
1.1. Економічна сутність та причини кризового стану підприємства...6	
1.2. Загроза банкрутства суб'єкта господарювання як наслідок кризового стану.....	14
1.3. Методичні підходи до діагностики кризового стану та загрози банкрутства підприємства.....	20
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ЗАГРОЗИ БАНКРУТСТВА КП «Полтававодоканал».....	41
2.1. Характеристика фінансово-господарської діяльності КП «Полтававодоканал».....	41
2.2. Аналіз фінансової стійкості, ліквідності, платоспроможності комунального підприємства	50
2.3. Визначення стадії кризи збитковості КП «Полтававодоканал»...60	
2.4. Діагностика ймовірності банкрутства КП «Полтававодоканал»..68	
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПОДОЛАННЯ КРИЗОВОГО СТАНУ ТА ЗАГРОЗИ БАНКРУТСТВА КП «Полтававодоканал».....	75
3.1. Превентивний інструментарій системи раннього виявлення та подолання кризового стану та загрози банкрутства підприємства.....	75
3.2. Напрями зміцнення фінансового стану КП «Полтававодоканал» з урахуванням світового досвіду забезпечення прибутковості діяльності комунальних підприємств.....	84

				ВР	401-ЕФ	17063
	П. І. Б.	Підпис	Дата	Діагностика кризового стану та загрози банкрутства підприємства (на матеріалах КП «Полтававодоканал»)		
Розроб.	Олефіренко Т.В					
Перевір.	Глушко А.Д.					
Н. Контр.	Глушко А.Д.					
Затверд.	Птащенко Л.О.					
				Літ.	Арк.	Акрушів
				3	98	
				Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування		

ВИСНОВКИ.....	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	93
ДОДАТКИ.....	98

				ВР 401-ЕФ 17063			
	П. І. Б.	Підпис	Дата				
Розроб.	Олефіренко Т.В			Діагностика кризового стану та загрози банкрутства підприємства (на матеріалах КП «Полтававодоканал»)	Літ.	Арк.	Акрушів
Перевір.	Глушко А.Д.					4	98
Н. Контр.	Глушко А.Д.				Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування		
Затверд.	Птащенко Л.О.						

ВСТУП

В умовах ринкової економіки однією з найважливіших є проблема неплатоспроможності і банкрутства підприємств. В Україні досить велика кількість підприємств щороку проходить процедуру банкрутства, наслідком якої може бути їх ліквідація. Банкрутство окремого суб'єкта господарювання має суттєві негативні наслідки на всіх рівнях економіки.

Подолання проблеми банкрутства залежить від своєчасного виявлення загрози банкрутства на підприємстві та розробки і впровадження відповідних антикризових заходів, що дозволять подолати кризу, відновити ліквідність і платоспроможність та запобігти процедурі банкрутства і ліквідації підприємства.

В умовах нестабільної економічної ситуація підприємствам необхідне розроблення та впровадження ефективного механізму антикризового управління, одним із важливих завдань є своєчасна діагностика поточного стану підприємства. У разі цього підприємствам необхідно постійно проводити моніторинг діяльності, виявлення та оцінки можливих напрямків розвитку.

Існує широке коло питань, пов'язаних із діагностикою кризового стану, які досліджені з боку вітчизняних так і зарубіжних вчених-економістів. У працях Е. Альтмана, Романа Ліса, Я.Фоміна, Л. Лігоненко, О. Терещенко, Спрінгейта та інших науковців розглядається питання щодо сутності різноманітних методів та організаційних процесів діагностики.

Метою дослідження є теоретичні основи діагностики банкрутства підприємства, діагностика кризового стану та загрози банкрутства підприємства КП «Полтававодоканал» та формування рекомендацій щодо покращення фінансового стану підприємства.

Досягнення мети здійснюється шляхом вирішення наступних завдань:

- 1) дослідження економічної сутності та причин кризового стану на підприємств;

- 2) розгляд загрози банкрутства суб'єкта господарювання як наслідок кризового стану;
- 3) розгляд методичних підходів до діагностики кризового стану та загрози банкрутства;
- 4) опис діяльності підприємства КП «Полтававодоканал» та майнового стану;
- 5) аналіз фінансової стійкості, ліквідності, платоспроможності;
- 6) визначення стадії кризи збитковості на підприємстві КП «Полтававодоканал»;
- 7) визначення ймовірності банкрутства на підприємстві;
- 8) розгляд превентивного інструментарію системи раннього виявлення та подолання кризового стану та загрози банкрутства підприємства;
- 9) представлення напрямків зміцнення фінансового стану КП «Полтававодоканал» з урахуванням світового досвіду забезпечення прибутковості діяльності комунальних підприємств.

Предметом дослідження є процес діагностики кризового стану та загрози банкрутства підприємства.

Об'єктом дослідження випускної роботи є комунальне підприємство КП «Полтававодоканал».

Структура випускної роботи: перший розділ, другий розділ, третій розділ, висновок, список використаної літератури та додатки.

У процесі дослідження використовуються матеріали монографії та періодичних видань, дані статистичної та фінансової звітності підприємства.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИЗОВОГО СТАНУ ТА ЗАГРОЗИ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність та причини кризового стану підприємства

В умовах пандемії COVID-19, пов'язаних з нею карантинних обмежень, в Україні в останні роки відбувся значний спад економічної активності населення. Це, в свою чергу, стало причиною виникнення кризового стану багатьох суб'єктів господарювання.

Сучасний економічний стан в Україні характеризується ознаками поступового відновлення ділової активності у результаті адаптації економічних суб'єктів до карантинних обмежень, нестабільної економічної ситуації в країні та інших факторів. Життєздатність підприємства залежить від своєчасного та адекватного реагування на зміни зовнішнього і внутрішнього середовища. Тому серед критеріїв успішного ведення фінансово-господарської діяльності пріоритет набуває система раннього виявлення та подолання кризових ситуацій.

З метою забезпечення нормального функціонування відтворювального циклу підприємства, необхідно здійснювати комплексний вплив на причини, які викликали небажані деформації. Більш ніж помилковими будуть дії, спрямовані на ліквідацію наслідків кризових явищ, а не їх причин. Тому принципово важливим для дослідження є формування понятійного апарату, що відображає кризові процеси [1].

Аналіз наукових джерел дозволив визначити наявність різних підходів до трактування поняття «криза» (табл.1.1)

Таблиця 1.1

Підходи до трактування поняття «криза»

Автор	Визначення поняття
1	2
Тлумачний словник	Криза – різка зміна звичайного стану речей; злам, загострення становища [2].
Сибіряков В. Г.	Криза – будь-яка зміна якихось параметрів системи, як позитивна, так і негативна призводить до протилежної зміни інших параметрів системи [3].
Василенко В. О.	Кризу треба розглядати як переломний момент у розвитку змін [3].
Крутько В. Н	Криза – це раптовість, високий рівень загрози життєво важливим інтересам і гостра поняття нестача часу для прийняття відповідних мір [3].
Дацюк І. В	Криза – об'єктивний процес, що призводить до оптимізації системи або до її знищення у разі неспроможності адаптуватися до нових умов та розвиватися, адже це ставлення ґрунтується на діалектичній єдності основних тенденцій в існуванні системи — сталого функціонування та розвитку, що поступово змінюють одна одну[3].
Крутик А.	У перекладі з грецької «crisis» означає «перелом», тобто будь-яка якісна зміна процесу, перехід від існуючого положення до іншого, істотно відмінного за основними параметрами [4]
Ткаченко А.М., Єлець О.П.	Криза – це широкомасштабна, непередбачена, переломна подія, яка призводить як до негативних наслідків у господарській діяльності (що зумовлюють розбалансування системи підприємства), так і до позитивних наслідків, які підвищують ефективність діяльності підприємства, приводячи в дію трансформаційні сили, сприяючи його еволюції [5].
Грін П. С.	Кризова подія – втрата контролю над ситуацією [6].
Бартон Л.	Криза – широкомасштабна, непередбачена подія, яка веде до потенційно негативних результатів. Ця подія та її наслідки можуть завдавати серйозної шкоди усій організації: працівникам, продукції, зв'язкам, фінансам та репутації [7].
Галушко О. І.	Криза – об'єктивний процес, що призводить до оптимізації системи або до її знищення у разі неспроможності адаптуватися до нових умов та розвиватися [8].
Чернявський О. Д.	Криза являє собою ситуативну характеристику функціонування будь-якого суб'єкта, що є наслідком невизначеності в його зовнішньому та внутрішньому середовищі [9].
Кейнс Джон М.	Криза – раптова й різка, як правило, зміна зростаючої тенденції зниження, тоді як при зворотному процесі такого різкого повороту найчастіше не буває [10].

Узагальнюючи наукові підходи до трактування категорії «криза» можна виділити напрямки визначення.

1. Криза – це випадкове явище, яке виникає у результаті несприятливих факторів (дестабілізація, деформація тощо). Загалом цієї думки дотримуються практики, адже які стикаються з кризовими явищами.

2. Криза – це закономірне, не лише випадкове явище, яке залежить від співвідношення сил та явищ. Це все залежить від обставин та врахування логіки життєдіяльності системи. Даної точки зору дотримуються ті, хто вивчають кризові явища на макрорівні.

3. Криза – це закономірне явище, що має хвилеподібний розвиток економіки, тобто після прогресу завжди відбувається регрес. Особливість даного підходу полягає у тому, що є можливість прогнозування кризових явищ і розробки дієвого механізму нейтралізації її наслідків, а також впровадження дієвих антикризових заходів, які у майбутньому будуть попереджувати розвиток кризи на підприємстві.

Підсумовуючи, доцільно відмітити, що кризові явища тісні пов'язані з поняттям «циклічності». Концепція циклічності розвитку економічних систем належить до фундаментальних складових категоріального апарату економічної теорії, яка вже понад сто років посідає одне з центральних місць у дослідженнях різних наукових шкіл та напрямків економічної науки. Згідно цієї теорії, кожне підприємство розвивається за певним циклом, в якому виділяють такі фази:

1) етапи росту: виникнення, становлення, піднесення (найвища точка розвитку);

2) етапи спаду: економічний спад, банкрутство та ліквідація (рис. 1.1) [12].

Циклічний характер проходження всіх економічних процесів обумовлює об'єктивні прояви негативних тенденцій у їх розвитку.

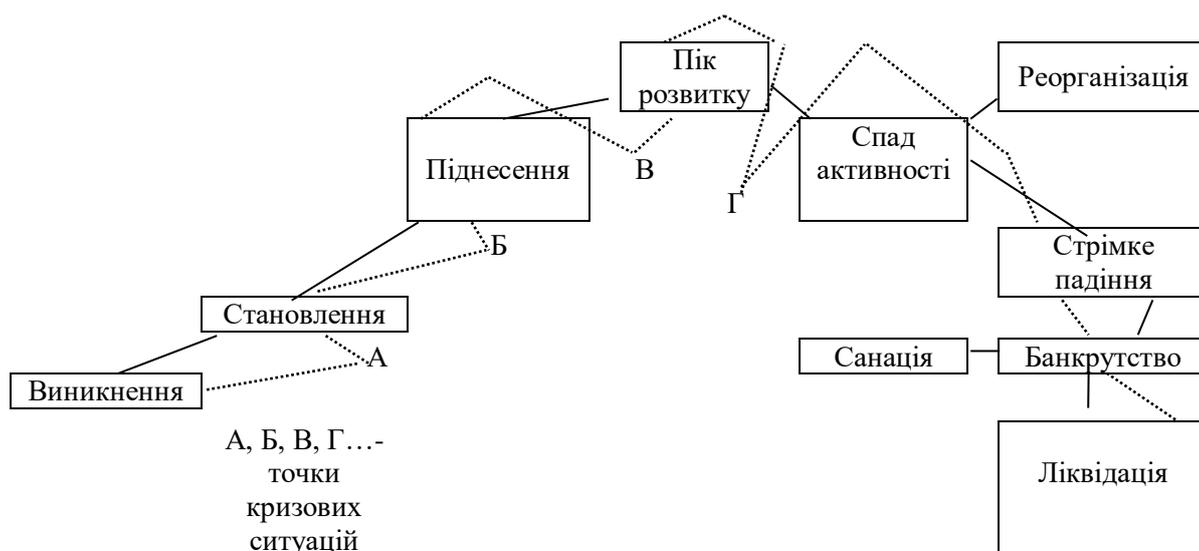

Рис. 1.1. Життєвий цикл, кризові ситуації і банкрутство підприємства

*Складено автором за [12]

Фінансова криза підприємства є однією з найбільш серйозних форм порушення його фінансової рівноваги, що відображає циклічно виникаючі впродовж його життєвого циклу під впливом різноманітних чинників суперечності між фактичним станом його фінансового потенціалу і необхідним об'ємом фінансових потреб, несе найбільш небезпечні потенційні загрози його функціонуванню [11].

Загроза кризового стану на підприємстві існує завжди. В окремих випадках фінансова криза є кінцевою стадією функціонування підприємства (кризою ліквідності).

Фінансову кризу необхідно розглядати як цілий комплекс взаємопов'язаних проблем, що виникають у фінансовій сфері підприємства. Виділимо послідовні прояви фінансової кризи.

Перші негативні ознаки з'являються у вигляді порушення ліквідності – спочатку як окремих складових майна, а потім підприємства в цілому. Цим з цього розпочинається процес порушення фінансової рівноваги. Оскільки ліквідність визначає якість матеріальної основи платоспроможності, то уповільнення процесу перетворення активів у

засоби платежу резонансно обумовить порушення розрахунково-платіжної дисципліни суб'єкта господарювання. Відповідно уповільнення оборотності майна та дефіцитний чистий грошовий потік підривають основи формування прибутку підприємства. Наслідком цього стає дефіцит рефінансування, вимивання власного капіталу перманентними збитками, втрата фінансової незалежності, яка виражається у незабезпеченні зобов'язань підприємства сукупною вартістю активів.

Хронічна збитковість при одночасному збільшенні позикового капіталу призводить до зниження вартості підприємства. Несвоєчасне застосування адекватних заходів по запобіганню розвитку фінансової кризи може призвести до падіння вартості підприємства нижче за суму зобов'язань кредиторам, тобто акціонерний капітал «зникає». Саме цим характеризується фінансовий крах бізнесу, настає повне банкрутство – банкрутство акціонерів. Вартість підприємства може знизитися до рівня, нижчого навіть за ліквідаційну суму активів. Тоді ліквідаційна маса розглядатиметься як вартість підприємства, ліквідація якого є економічно доцільнішою, ніж його експлуатація.

Отже, квінтесенцією розвитку фінансової кризи є банкрутство підприємства, яке веде до його ліквідації, що для власників означає повну втрату вкладеного капіталу.

Будь-яка криза проходить шість стадій розвитку: зародження, наростання, розгортання, настання, заспокоєння, усунення. Перші чотири стадії об'єднуються в один етап активного розвитку фінансової кризи, який являє собою ланцюгову реакцію при відсутності необхідних заходів протидії кризовим процесам. Вертикальні та горизонтальні взаємозв'язки стадії фінансової кризи на підприємстві представлено на рисунку 1.2 [12].

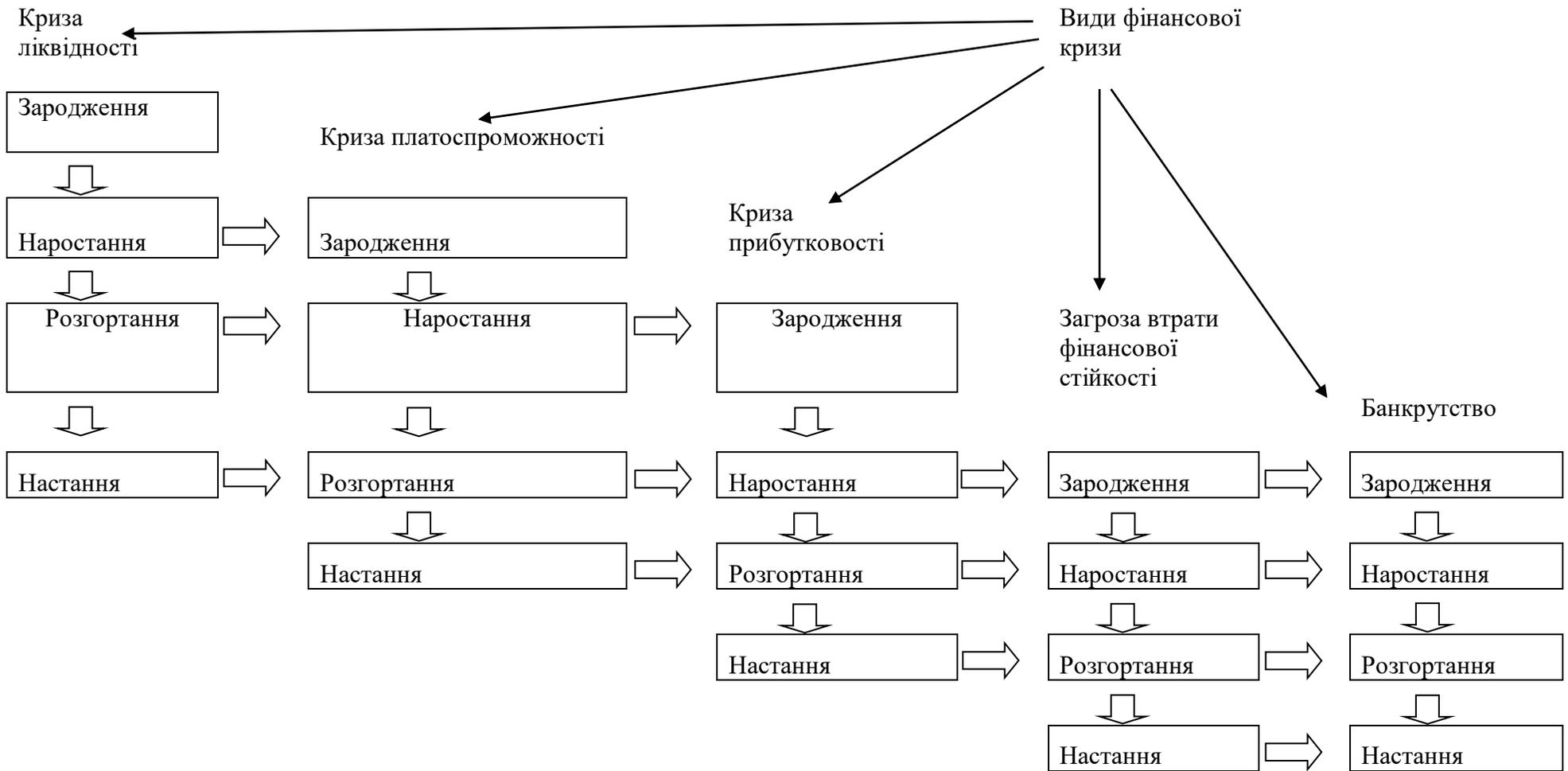

Рис. 1.2. Вертикальні та горизонтальні взаємозв'язки стадії фінансової кризи

Поглиблення процесів кризи характеризується вертикальними зв'язками. Кожна із представлених видів фінансової кризи послідовно проходить чотири стадії. Стадія наростання одночасного виступає стадією зародження нового виду кризи. Кожне зародження нової кризи формує наростання, яке згодом формує стадію розгортання. Стадія розгортання формує стадію настання. Таким чином зазначені стадії формують нові види криз, які згодом приводять до банкрутства підприємства у цілому.

Є значна кількість факторів, які можуть спричинити кризу на підприємстві. Вони поділяються на зовнішні (не залежать від діяльності) та внутрішні (пов'язані з діяльністю підприємства) наведено на рисунку 1.3.

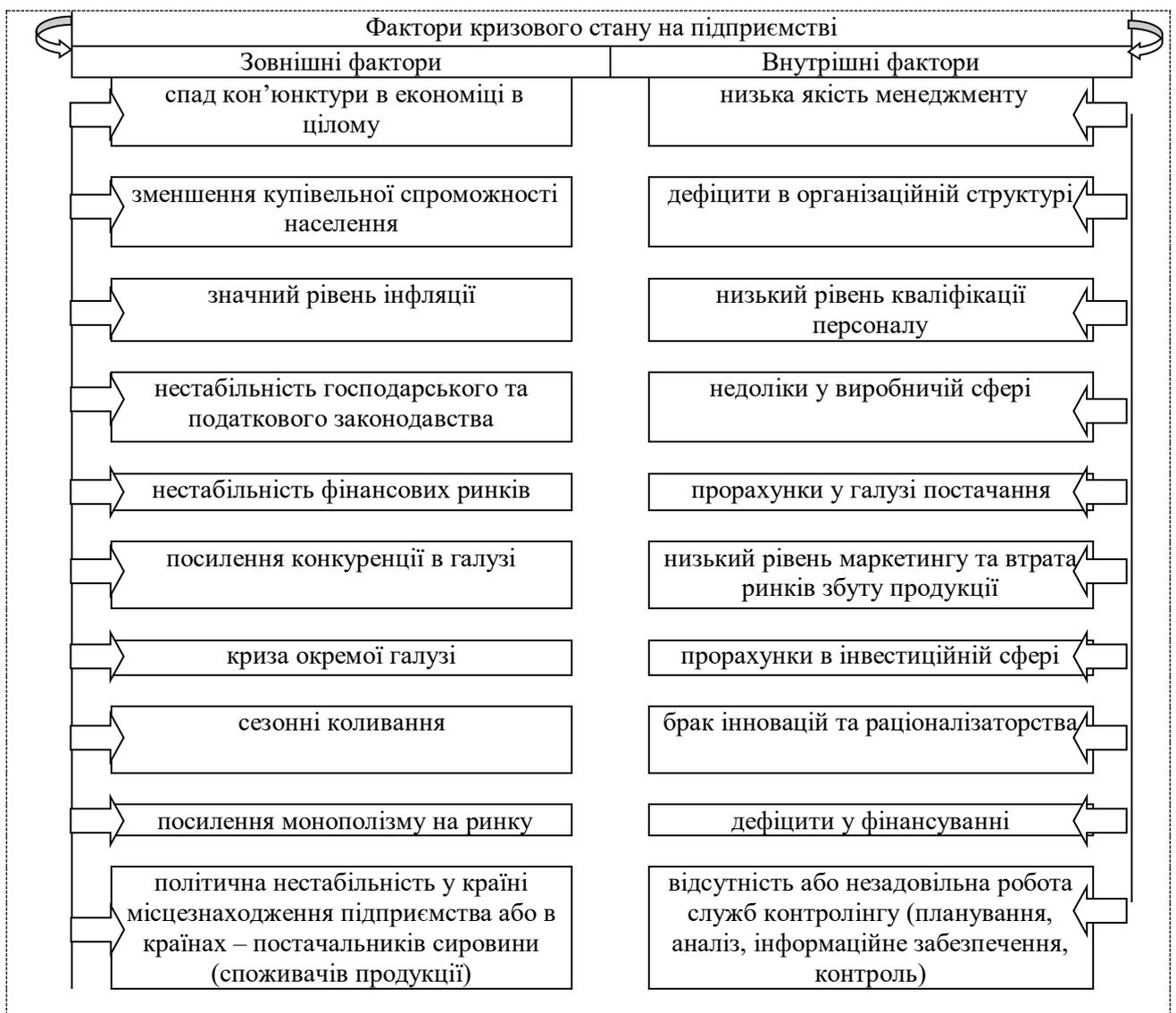

Рис. 1.3. Фактори фінансової кризи на підприємстві

У розумінні кризи велике значення мають не тільки причини, а й можливі наслідки: здатність організації до відновлення чи її ліквідації, фінансове оздоровлення чи виникнення нової кризи.

Наслідки кризи можуть привести до різких змін чи м'якого тривалого і послідовного виходу. Післякризові зміни в розвитку організації бувають довгостроковими, короткостроковими, якісними, кількісними, оборотними, необоротними. Причому вони можуть носити позитивний та негативний характер як для самого підприємства, так і для навколишнього середовища [13]. Тому керівництву необхідно вкрай відповідально підходити до прийняття рішень антикризового характеру.

Наслідки кризи визначаються не тільки її характером, але й антикризовим управлінням, що може пом'якшувати кризу або загострювати її. Можливості управління в цьому відношенні залежать від мети, професіоналізму, мистецтва управління, характеру мотивації, розуміння причин і наслідків, відповідальності.

Своєчасне виявлення фінансової кризи на підприємстві дасть змогу підприємству не тільки продовжити свою діяльність, але й виявити його слабкі сторони, ліквідація яких приведе до підвищення ефективності і прибутковості діяльності підприємства. Не своєчасне ж виявлення фінансової кризи на підприємстві та її поглиблення можуть призвести до банкрутства.

1.2. Загроза банкрутства суб'єкта господарювання як наслідок кризового стану

В сучасних умовах нестабільності національної економіки більша частина підприємств зіштовхнулася з загрозою банкрутства.

Банкрутство пов'язане із втратою капіталів, скороченням виробничих потужностей, що одночасно супроводжується втратою робочих місць, а значить, посилює, крім економічних проблем, ще й соціальні конфлікти. Відволікання грошових коштів неспроможними чи

збанкрутілими підприємствами впливає на фінансовий стан їхніх партнерів, спричиняє появу в них ознак неплатоспроможності і, зрештою, завдає збитків державі. Проте стимулювання позитивних зрушень в економіці неможливе без фінансово-економічного оздоровлення життєздатних вітчизняних підприємств та усунення з ринку неконкурентоспроможних підприємств, які виробляють продукцію неналежної якості та асортименту та не можуть швидко реагувати на зміни конкурентного ринку. В цьому полягає суперечність і неоднозначність оцінки вітчизняної системи банкрутства та виконання відведеної їй ролі в державі.

У зв'язку з цим інтерес представляє аналіз інституту банкрутства з точки зору фінансової системи в цілому та основних напрямів еволюції різних його елементів [14]. На даний момент існують різні підходи до сутності поняття «банкрутства», тому деякі підходи наведено у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Підходи до визначення поняття «банкрутство»

Автор	Визначення поняття
1	2
Кодекс України з процедури банкрутства	Банкрутство – це визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедури санації та реорганізації і погасити встановлені у порядку, визначену Кодексом України. Грошові вимоги кредиторів інакше, ніж через застосування ліквідаційної процедури [15].
І.О. Бланк	Банкрутство – це визначена судом фінансова неспроможність підприємства виконувати вчасно свої зобов'язання перед кредиторами та бюджетом [16].
О.О. Терещенко	Банкрутство – це такий стан, у якому підприємство не в змозі в установлені строки задовольняти вимоги, встановлені кредиторами, та зобов'язання перед бюджетом, це пов'язано з тим, що в підприємства існує проблема недостатності активів у ліквідній формі [17].
А.Д. Шеремет	Банкрутство – це нездатність суб'єкта господарювання фінансувати свою поточну діяльність і погасити термінові зобов'язання [18].
І.І. Благун	Банкрутство – це окремі суб'єкти господарювання, як інструмент перерозподілу ресурсів для забезпечення ефективного їх використання на макрорівні [19].

Продовження табл. 1.2

1	2
А.В. Череп	Банкрутство – це реалізація катастрофічних ризиків підприємства в процесі його фінансової діяльності, внаслідок якої воно не здатне задовольнити у встановлені терміни висунуті з боку кредиторів вимоги і виконати зобов'язання перед бюджетом [20].
Є.М. Андрущак	Банкрутство – це визначений в судовому порядку незадовільний фінансовий стан суб'єкта господарювання, причиною якого є припинення виконання своїх зобов'язань через не достатню кількість ліквідних активів [21].

Для своєчасного формування системи попередження банкрутства на підприємстві є необхідним встановлення причини банкрутства.

Чинники, які є передумовою банкрутства на підприємстві поділяють на дві групи:

1) зовнішні – політичні, економічні, демографічні, тобто ті чинники на які підприємство не має можливості впливати;

2) внутрішні – зростання дебіторської заборгованості, дефіцит власних оборотних коштів, неефективність фінансових вкладів, тобто ті чинники на які підприємство має безпосередній вплив, робота на самому підприємстві.

До причин виникнення банкрутства в сучасних умовах можна віднести:

- 1) зростання вимог та потреб споживачів до продукції;
- 2) зростання частки наукомістких продуктів та послуг;
- 3) значне скорочення життєвого циклу товарів та послуг;
- 4) зростання природних катаклізмів та кількості техногенних аварій;
- 5) зростання обмежень щодо захисту довкілля, активна діяльність природоохоронних організацій;
- 6) збільшення великих компаній шляхом злиття, об'єднання [31].

Банкрутство підприємства є наслідком одночасного впливу певних чинників. Проте у розвинутих країнах з ринковою економікою та зі стійкими політичною та економічною системами, банкрутства суб'єктів

господарювання переважно на 1/3 зумовлені зовнішніми чинниками і на 2/3 – внутрішніми [32].

Найбільша кількість банкрутств буває у країнах, які переживають спад або трансформації. Аналогічна ситуація спостерігається і в галузях. Якщо галузь перебуває на завершальній стадії фази розвитку або на ринку відбувається падіння попиту на її продукцію, то кількість банкрутств істотно зростає.

Аналіз наукових підходів до класифікації банкрутства дозволив систематизувати основні ознаки їх поділу (рис.1.4).

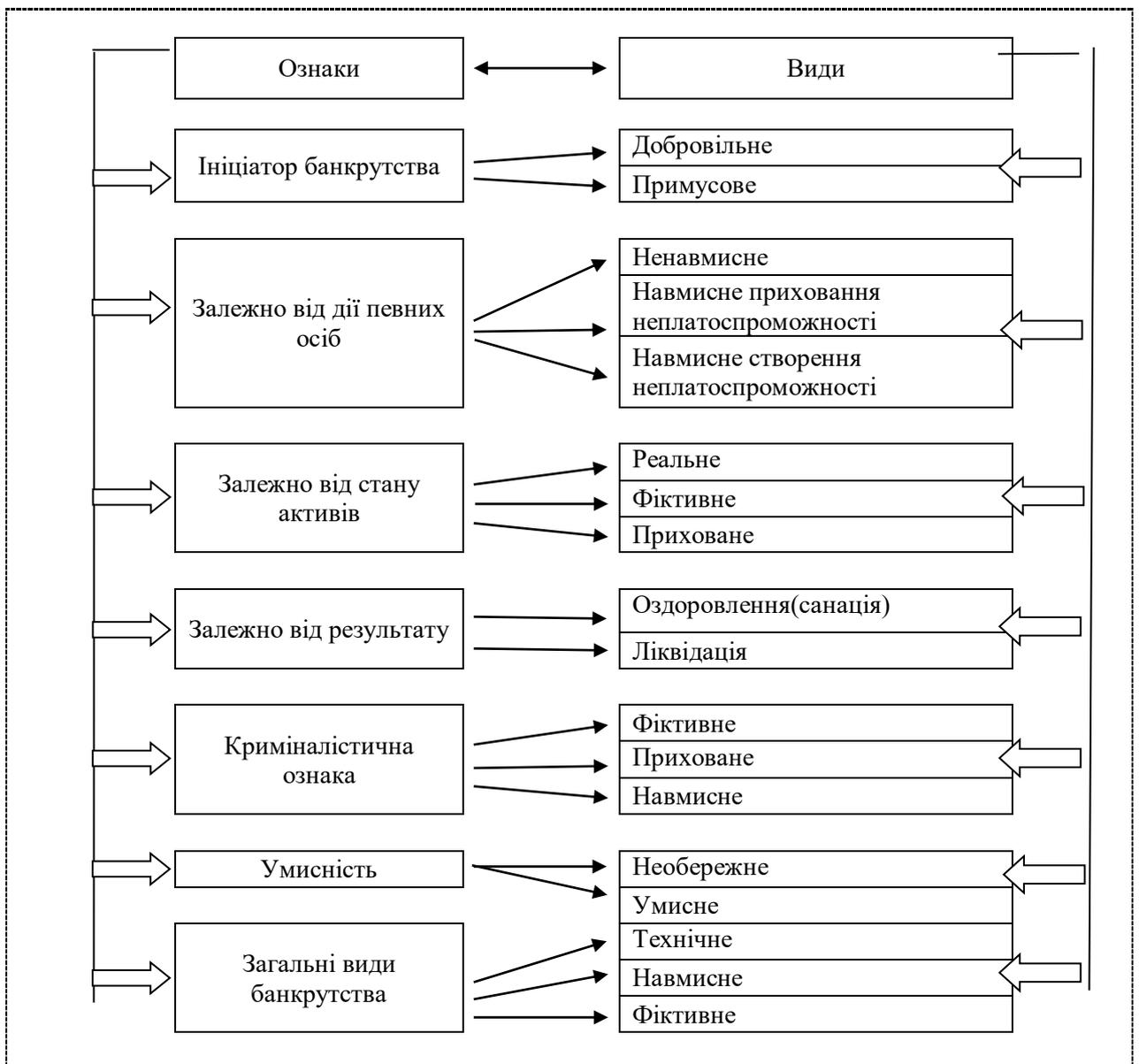

Рис. 1.4. Види банкрутства за класифікаційними ознаками

У випадку, якщо ініціатором банкрутства виступає особа-боржник – це добровільне банкрутство. Коли ж банкрутство настає, якщо боржник не може виплатити свої борги – примусове.

В залежності від дій певних осіб банкрутство може бути навмисне – створення, збільшення чи приховання власником або керівництвом підприємства неплатоспроможності, нанесення економічного збитку із власних інтересів певних осіб, та ненавмисне – банкрутство виникає у результаті неефективної господарської діяльності.

Залежно від стану активів банкрутство поділяється на реальне – явище, коли на підприємстві неможливо відновити фінансову стійкість та платоспроможність. Фіктивне банкрутство відбувається з метою приховування реального фінансового стану від кредиторів, з метою отримання відстрочки платежів. Примусовим банкрутством – це припинення прав та обов'язків суб'єкта підприємства без правонаступництва, тобто таким, що не залежить від його волевиявлення.

Залежно від результату розрізняють оздоровлення (санацію) підприємства – це відновлення його платоспроможності та фінансової стійкості, та ліквідації, тобто повне припинення діяльності через неможливість відновити фінансовий стан та платоспроможність суб'єкта господарювання.

За криміналістичною ознакою виділяють фіктивне банкрутство ґрунтується на неправдивій інформації про фінансовий стан підприємства з метою відстрочки платежів кредиторам. Приховання банкрутство – це навмисне приховування фінансового стану на підприємстві, якщо це завдало матеріальних збитків кредиторам. Навмисне банкрутство – це навмисне створення або збільшення неплатоспроможності в особистих інтересах.

За умисністю банкрутства поділяються на необережне банкрутство, як правило, настає поступово, щоб його вчасно розпізнати необхідно постійно моніторити фінансовий стан підприємства. Умисне банкрутства – це

неплатоспроможність підприємства, викликана діями керівництва або зацікавлених осіб.

Виділяють чотири основні види банкрутства підприємства.

1. Реальне банкрутство – повна неспроможність підприємства відновити в наступному періоді свою фінансову стабільність і платоспроможність в силу реальних втрат капіталу. Таке підприємство юридично об'являється банкрутом.

2. Технічне банкрутство – банкрутство, що викликане суттєвим простроченням дебіторської заборгованості та перевищенням цієї заборгованості над кредиторською, а сума активів істотно перевищує фінансові зобов'язання. При ефективному антикризовому управлінні підприємство, як правило, не об'являють банкрутом юридично.

3. Навмисне банкрутство – навмисне створення або збільшення керівником або власником підприємства його неплатоспроможності, нанесення економічного збитку в особистих інтересах або інтересах інших осіб, заздалегідь некомпетентне фінансове керівництво.

4. Фіктивне банкрутство – заздалегідь неправдиве об'явлення підприємством про свою неплатоспроможність з метою введення в обману кредиторів для отримання від них відстрочки виконання своїх зобов'язань або знижки на суми кредиторської заборгованості [22].

Найчастіше повторюється навмисне банкрутство, яке трактується як навмисне приховування ознак кризи на підприємстві або навмисне доведення підприємства до кризи, внаслідок чого необхідно впровадити процедуру банкрута. Дане банкрутство та ліквідація може виникнути у разі навмисних дій зацікавлених осіб у банкрутстві або через непрофесійність керівництва підприємства. В межах повноважень власники підприємства, органи державної влади та органи місцевої влади повинні проводити відповідні фінансові перевірки, та вживати своєчасні заходи щодо запобігання банкрутства підприємства.

Банкрутство – це незадовільний стан підприємства, при якому не вчасно виконуються зобов'язання перед кредиторами та власними зобов'язаннями перед бюджетом. Тобто підприємство стає неплатоспроможним.

Для недопускання банкрутства на підприємстві необхідно вчасно проводити діагностику кризового стану та загрози банкрутства, щоб у майбутньому підприємство немало такої проблеми.

1.3. Методичні підходи до діагностики кризового стану та загрози банкрутства підприємства

Одним із головних завдань на підприємстві є діагностика кризового стану та загрози банкрутства підприємства. Необхідно вірно використовувати підходи до виявлення, щоб своєчасно зреагувати на перші проблеми.

Діагностика кризового стану – це система заходів ретроспективного, оперативного та перспективного аналізу, спрямованих на виявлення проблем підприємства, оцінки загрози його банкрутства та можливих шляхів їх подолання.

Дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців з фінансового аналізу та антикризового управління ніколи не обходиться без окремих методів діагностики. Деякі методичні забезпечення діагностики кризового стану та загрози банкрутства наведено на рисунку 1.5.

Оскільки на підприємстві можливе існування кількох криз, доцільним є розгляд кожної з них (криза ліквідності, криза платоспроможності, криза прибутковості та криза фінансової стійкості).

Криза ліквідності характеризується порушенням співвідношення необоротних (60%) та поточних активів (40%), низькою часткою оборотних коштів, перевиробництвом. До нераціональної структури майна додається ще

зменшення необоротних та оборотних активів, які супроводжуються скороченням виручки.

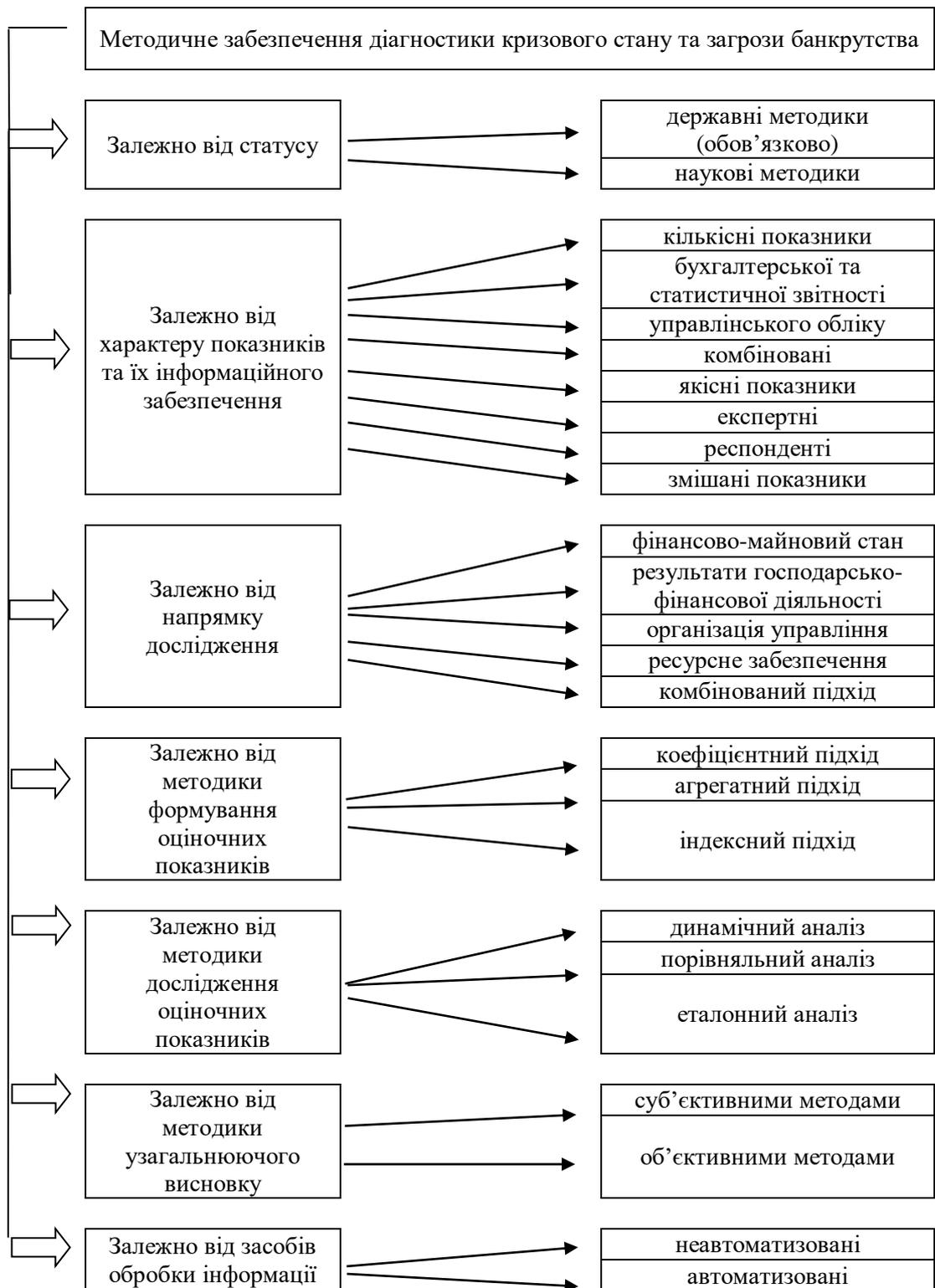

Рис. 1.5. Методичне забезпечення діагностики кризового стану та загрози банкрутства

Для заспокоєння кризи перевиробництва, необхідно здійснити зменшення готової продукції на складах за рахунок відкриття нових ринків збуту, часткового списання, переробки та утилізації. При цьому одночасно необхідно здійснювати заходи з метою узгодження фінансового та виробничого потенціалу підприємства з потребами ринку.

При цьому розрахунки показників ліквідності дозволять встановити наявність кризи наведено нижче у таблиці 1.3

Таблиця 1.3

Розрахункові показники ліквідності підприємства

Назва показника	Формула розрахунку і умовні позначення	Економічний зміст	Позитивна тенденція (нормативне значення)
1	2	3	4
ПОКАЗНИКИ ЛІКВІДНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА			
Коефіцієнт поточної ліквідності	ОА/ПКкр де ОА - оборотні активи, тис. грн. ПКкр - короткостроковий позичковий капітал	Показує, скільки грошових одиниць оборотних активів припадає на кожну грошову одиницю короткострокових зобов'язань	від 1,5 до 2
Коефіцієнт швидкої ліквідності	(ОА-ЗЗ) де ОА - оборотні активи, ЗЗ - запаси і витрати; ПКкр - короткостроковий позичковий капітал	показує, яку частину поточних зобов'язань підприємство спроможне погасити за рахунок найбільш ліквідних оборотних коштів – грошових коштів та їх еквівалентів, фінансових інвестицій та дебіторської заборгованості.	від 0,7 до 0,2
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	(ГК+КФВ)/ПКкр де ГК - грошові кошти; КФВ - короткостр. фін вкладення; ПКкр - короткостроковий позичковий капітал	показує, яка частина короткострокової заборгованості може бути у випадку необхідності погашена негайно за рахунок найбільш ліквідних активів	0,2-0,35
Власні оборотні кошти	ВК-НА де ВК - власний капітал; НА - необоротні активи	характеризує свободу маневру і фінансову стійкість підприємства з позиції короткострокової перспективи.	збільшення
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	(ВК-НА)/ОА де ВК - власний капітал; НА - необоротні активи; ОА - оборотні активи	показує, яка частина оборотних активів фінансується за рахунок власних коштів підприємства.	Збільшення

Продовження табл. 1.3

1	2	3	4
Коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат власними оборотними коштами	(ВК-НА)/ЗЗ де ВК -власний капітал; НА- необоротні активи; ЗЗ - Запаси та затрати	Визначає, яка частина матеріальних запасів фінансується за рахунок власних коштів підприємства.	не нижче 0,5
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	ГК/ВОК де ГК -грошові кошти; ВОК -власні оборотні кошти	характеризує частку власних оборотних коштів, яка знаходиться у формі абсолютно ліквідних активів – грошових коштів.	Збільшення
Коефіцієнт покриття запасів	ВОК +(ККД+КЗ)/ЗЗ де ККД короткострокові кредити банків; КЗ - кред.заборг. за товари; ЗЗ- запаси і затрати	показує співвідношення величини «нормальних» джерел покриття запасів до величини запасів	не менше 1

Методику визначення стадії кризи ліквідності з п'яти критеріїв наведено у таблиці 1.4.

Криза платоспроможності характеризується зменшення росту виручки при стабільному зростанні кредиторської заборгованості, зростанням поточного фінансового надлишку, дефіцит грошових коштів для забезпечення оптимальної роботи підприємства. Відбувається поступовий перехід від статистичної неплатоспроможності – до динамічної, потім від грошової неплатоспроможності – до майнової та від боргової – до загальної.

Для заспокоєння кризи платоспроможності наведено основні ознаки :

1. Зменшення обсягу поточного фінансового надлишку кредиторської заборгованості;
2. Формування суми вивільнених з обороту коштів в наслідок прискорення їх оборотності;
3. Зміна негативної величини поточної фінансової потреби у минулому періоді на позитивну – у звітному періоді за рахунок зменшення кредиторської заборгованості.

Таблиця 1.4

Критерії оцінки кризи ліквідності

Стадія кризи	Критерії				
	1. Структура майна	2. Ліквідність товарно-матеріальних цінностей (ТМЦ)	3. Забезпеченість виробництва фондами обороту	4. Якість дебіторської заборгованості	5. Динаміка майна
1	2	3	4	5	6
Зародження	$1,5(0,7) < K^{HA/OA} < 2(1,5)$ або $K^{HA/OA} < 1,5(0,7)$ - для виробничих (торгівельних) підприємств при $K^Q_{пр/уп} < 1$ та $K^{HA/OA}_{В/В} > 1$	$T_{P3} > T_{PQ} > 100\%$	$100\% < T_{Pv} < T_{PМОК}$ або $T_{Pv} > 100\% > T_{PМОК}$ при $100\% < T_{Pv1} < T_{Pv0}$	$T_{PD3} > T_{PQ} > 100\%$	$T_{PQ} > T_{PA} > 100\%$ або $T_{PA} < 100\% < T_{PQ}$ при $K^Q_{пр/уп} < 1$ та $K^A_{пр/уп} < 1$
Наростання	$50\% < T_{PQ} < T_{POA} < T_{PNA} < 100\%$	$T_{P3} > 100\% > T_{PQ}$ або $100\% > T_{P3} > T_{PQ}$ при $1 > K^{Q/3}_{В/В} > 0,5$	$T_{Pv} < T_{PМОК} < 100\%$ при $0,5 < K^{V/МОК}_{В/В} < 1$	$T_{PQ} < T_{PD3} < 100\%$ чи $T_{PD3} > 100\% > T_{PQ}$ при $1 > K^{Q/D3}_{В/В} > 0,5$	$T_{PA} < T_{PQ} < 100\%$
Розгортання	$T_{PQ} < T_{POA} < T_{PNA} < 50\%$	$K^{Q/3}_{В/В} < 0,5$	$K^{V/МОК}_{В/В} < 0,5$	$K^{Q/D3}_{В/В} < 0,5$	$0,5 < K^{Q/A}_{В/В} < 1$ при $100\% > T_{PA} > T_{PQ}$
Настання	$K^{HA/OA}_1 > K^{HA/OA}_0 \geq 2,0(1,5)$	Питома вага залежалих ТМЦ в їх загальній вартості більше 50%, при $K^{Q/V}_{В/В} < 1$.	Незначний залишок виробничих запасів (або їх відсутність), зупинка виробництва, не повне завантаження виробничих потужностей.	Питома вага простроченої дебіторської заборгованості в її загальній сумі складає більше 50%.	$K^{Q/A}_{В/В} < 0,5$ при $100\% > T_{PA} > T_{PQ}$

Продовження табл. 1.4

1	2	3	4	5	6
Заспо- коєння	$K_{В/В}^{НА/ОА} < 1 \text{ при } K_{В/В}^{Q/ОА} < K_{В/В}^{Q/НА}$ за рахунок $T_{рОА} > T_{рНА} > 100\% > T_{рQ} \text{ або}$ $T_{рОА} > 100\% > T_{рНА} > T_{рQ}$	$K_{В/В}^{Q/З} > 1$	$100\% > T_{рV} > T_{рМОК}$ або $T_{рV} > 100\% > T_{рМОК}$ при $K_{В/В}^{V/МОК} > 1$; або $T_{рV} < 100\% < T_{рМОК}$ при $0,5 < K_{В/В}^{V/МОК} < 1$	$K_{В/В}^{Q/ДЗ} > 1 \text{ при}$ $T_{рДЗ} < T_{рQ} < 100\% \text{ з}$ наступною умовою $T_{рQ} > 100\% > T_{рДЗ}$	$0,5 < K_{В/В}^{Q/А} < 1 \text{ за}$ рахунок $T_{рА} > T_{рQ} > 100\% \text{ чи}$ $T_{рА} > 100\% > T_{рQ} \text{ або}$ $T_{рQ} > 100\% > T_{рА} \text{ при}$ $K_{пр/уп}^Q > 1$
Усу- нення	$1,2(0,5) < K_{В/В}^{НА/ОА} < 1,5(0,7) \text{ або}$ $K_{В/В}^{НА/ОА} < 1,2(0,5) \text{ - для}$ виробничих (торгівельних) підприємств при $T_{рQ} > T_{рОА} > T_{рНА} > 100\%$	$T_{рQ} > T_{рV} > T_{рЗ} > 100\%$	$T_{рV} > T_{рМОК} > 100\%$	$T_{рQ} > T_{рДЗ} > 100\%$	$T_{рQ} > T_{рА} > 100\% \text{ при}$ $K_{пр/уп}^Q > 1 \text{ та}$ $K_{пр/уп}^А > 1$

Розрахунок показників платоспроможності (табл.1.5.) дозволить визначити наявність кризи.

Таблиця 1.5

Розрахункові показники прибутковості підприємства

Назва показника	Формула розрахунку і умовні позначення	Економічний зміст	Позитивна тенденція (нормативне значення)
1	2	3	4
ПОКАЗНИКИ ПРИБУТКОВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА			
Коефіцієнт загальної платоспроможності	ОА/КЗ де ОА -оборотні активи, Кз короткострокові зобов'язання	Відображає достатність ресурсів оборотних активів для погашення своїх поточних зобов'язань	2
коефіцієнт фін. левериджу	К_{ФР} = З / ВК, де ЗЗ – загальні зобов'язання, тис. грн.; ВК – власний капітал, тис. грн.	Показує, скільки одиниць зобов'язань припадає на одиницю власних коштів підприємства	Зменшення. Оптимальне значення К _{ФР} <0,5. Критичне значення К _{ФР} = 1
Коефіцієнт відновлення платоспроможності	(К_{пл1}+6/12*(К_{пл1}-К_{пл0})/2 де К _{пл0} -коефіцієнт поточної ліквідності на кінець (на початок) звіт періоду; 6- період відновлення платоспроможності		більше 1

Критерії оцінки криза платоспроможності наведено у таблиці 1.6.

Одним із важливих факторів на підприємстві є прибутковість. Це узагальнюючий показник, який показує кінцевий результат діяльності та дає можливість оцінити її абсолютну та відносну ефективність. Характерним критерієм для кризи прибутковості є збиток.

Спочатку відбувається зменшення валової рентабельності активів (скорочення валового прибутку), тенденції зниження прибутковості до збитковості.

Таблиця 1.6

Критерії оцінки кризи платоспроможності

Стадія кризи	Критерії				
	1. Загальний рівень платоспроможності підприємства	2. Динаміка кредиторської заборгованості	3. Динаміка обсягу та напрямків чистого грошового потоку	4. Поточна фінансова потреба	5. Фінансовий цикл
1	2	3	4	5	6
Зародження	$T_{PK} < 100\%$, $K_{II} > 1,5$ при $100\% < T_{POA} < T_{P3}$	$T_{PQ} < 100\% < T_{PK3}$ або $T_{PK3} > T_{PQ} > 100\%$ при $0,5 < K^{Q/K3} < 1$ В/В	$T_{PЧГП} < 100\%$	$T_{PФП} < 100\%$ при $T_{PK3} > T_{P3+ДЗ} > 100\%$	$T_{PФЦ} > 100\%$ при $\Delta_{оц} > \Delta_{об}^{K3} > 0$ або $\Delta_{оц} > 0 > \Delta_{об}^{K3}$
Наростання	$K_{II} < 1,5$ при $0,5 < K^{OA/P3} < 1$ за рахунок $T_{P3} > 100\% > T_{POA}$ або $100\% > T_{P3} > T_{POA}$	$K^{Q/K3} < 0,5$ В/В	$\sum ЧГП_0 > 0$; $\sum ЧГП_1 < 0$	$T_{PФП} < 100\%$ при $T_{PK3} > 100\% > T_{P3+ДЗ}$ або $100\% > T_{PK3} > T_{P3+ДЗ}$	$T_{PФЦ} < 100\%$ при $0 < \Delta_{оц} < \Delta_{об}^{K3}$ або $\Delta_{оц} < 0 < \Delta_{об}^{K3}$
Розгортання	$K_{II} < 1,0$ при $K^{OA/P3} < 0,5$ В/В	$T_{PQ} < 100\% < T_{PK3} < T_{PK3}^{PR}$ або $T_{PQ} < T_{PK3} < 100\% < T_{PK3}^{PR}$	$T_{DEФ} > 100\%$ при $R_{ЧГП} > 0 > K^{ЧГП/ПКЗ} > -1$ СПВ	$\sum ПФП_0 > 0$; $\sum ПФП_1 < 0$ за рахунок $\sum КЗ > \sum З + ДЗ$	$\Phi_{Ц_0} > 0$; $\Phi_{Ц_1} < 0$
Настання	Наявність суми безспірних вимог кредитора (кредиторів) до боржника у розмірі не менше трьохсот мінімальних розмірів заробітної плати, які не були задоволені боржником протягом трьох місяців після встановленого для їх погашення строку				
	$K_{II} < 1,5 < K_H(2)$	$K^{K3/PR.K3} < 0,5$ В/В	$K^{ЧГП/ПКЗ} < -1$ СПВ	$T_{PФН} > 100\%$	$0 > \Phi_{Ц_0} > \Phi_{Ц_1}$

Продовження табл. 1.6

1	2	3	4	5	6
Початок процесу погашення простроченої кредиторської заборгованості					
Заспокоєння	$K^{OA/PZ} > 1 \text{ при}$ $\frac{B}{B}$ $100\% > T_{POA} > T_{PZ}$ або $T_{PZ} < 100\% < T_{POA}$	$K^{Q/K3} > 1 \text{ при}$ $\frac{B}{B}$ $T_{PP} < 100\%$ $\frac{PK3}{PK3}$	$T_{DEF} < 100\% \text{ або}$ $\frac{P}{P}$ $\sum ЧП_0 < 0;$ $\sum ЧП_1 > 0 \text{ при}$ $1 > K^{ЧП/ПКЗ} > -1$ $\frac{СПВ}{СПВ}$	$T_{PFH} < 100\% \text{ до}$ досягнення $\sum K3 < \sum 3 + ДЗ \text{ при}$ $T_{PK3} < T_{P3} + ДЗ$	$\Phi Ц_0 < \Phi Ц_1 < 0$ або $\Phi Ц_0 < 0; \Phi Ц_1 > 0$
Завершення процесу погашення простроченої кредиторської заборгованості					
Усунення	при $T_{POA} > T_{PZ} > 100\%$ та $1,5 \leq K_{II} \leq K_H (2)$	$T_{PQ} > T_{PK3} > 100\% \text{ або}$ $T_{PQ} > 100\% > T_{PK3}$	$T_{PЧП} > 100\%$ $K^{ЧП/ПКЗ} > 1 \text{ до повного}$ $\frac{СПВ}{СПВ}$ погашення прострочених боргів	$\sum ПФП > 0 \text{ при}$ $\sum ПФП = \sum ВОК -$ $- \sum ГК + \sum ДЗ + \sum ККр$ при $T_{PВОК} > 100\%$	$T_{PФЦ} > 100\%$ при $0 > \Delta_{OC} > \Delta_{П}^{K3}$ OB

Наростання кризи відбувається, якщо у звітному періоді підприємство отримало прибуток, а в наступному періоді отримало збиток.

Усунення кризи прибутковості має такі ознаки:

1. Приріст валового прибутку та операційного прибутку;
2. прискорення оборотності оборотних коштів;
3. зростання суми вивільнених з обороту оборотних коштів.

Таблиця 1.7

Розрахункові показники прибутковості підприємства

Назва показника	Формула розрахунку і умовні позначення	Економічний зміст	Позитивна тенденція (нормативне значення)
1	2	3	4
ПОКАЗНИКИ ПРИБУТКОВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА			
Коефіцієнт рентабельності активів (коефіцієнт економічної рентабельності) ($K_{РА}$)	$K_{РА} = \text{ЧП} / A \text{ сер.}$, де ЧП – сума чистого прибутку, тис. грн.; A сер. – середня вартість всіх активів в звітному періоді, тис. грн.	Показує, скільки чистого прибутку приходить на одиницю засобів, інвестованих в активи підприємства	Збільшення
Коефіцієнт рентабельності оборотних активів ($K_{РОА}$)	$K_{РОЗ} = \text{Пдоп} / OA \text{ сер.}$, де Пдоп – прибуток до оподаткування, тис. грн.; OA сер. – середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн.	Показує, скільки прибутку припадає на одиницю оборотних активів підприємства	Збільшення
Коефіцієнт валової рентабельності операційних витрат ($K_{РОВ}$)	$K_{РОВ} = \text{ВПод} / \text{Вод}$, де ВПод – сума валового прибутку від операційної діяльності в звітному періоді, тис. грн.; Вод – загальна сума постійних і змінних операційних затрат (витрат) в звітному періоді, тис. грн.	Показує скільки валового прибутку від операційної діяльності припадає на одиницю сукупних витрат, понесених підприємством в звітному періоді	Збільшення

У таблиці 1.8 наведено критерії оцінки кризи прибутковості.

Таблиця 1.8

Критерії оцінки кризи прибутковості

Стадія кризи	Критерії				
	1. Взаємозв'язок кінцевого фінансового результату з динамікою доходів та витрат	2. Взаємозв'язок динаміки та напрямку нерозподіленого прибутку і власних оборотних коштів	3. Валова рентабельність (збитковість) активів	4. Взаємозв'язок між рівнями механізму формування фінансових результатів	5. Взаємозв'язок ефективності використання оборотних коштів та прибутку
1	2	3	4	5	6
Зародження	$T_{рчп} < 100\%$ за рахунок $T_{рв} > T_{рд} > 100\%$ або $100\% > T_{рв} > T_{рд}$ при $K_{пр/уп}^{нп} < 1$	$100\% < T_{рнп} < T_{рвок}$	$T_{р}^R < 100\%$ при $T_{рвп} < T_{ра} < 100\%$ чи $T_{рвп} < 100\% < T_{ра}$; або $T_{р}^R > 100\%$ за рахунок $T_{ра} < T_{рвп} < 100\%$	$ВП_1 > ОП_1 > ПЗД_1$	$T_{рвп} < 100\%$ та $T_{роп} < 100\%$ при $T_{р}^{Коб} < 100\%$ або $K_{пр/уп} < 1$
Наростання	$ЧП_0 > 0, ЗБ_1 < 0$ при $T_{рв} > 100\% > T_{рд}$	$T_{рнп} < T_{рвок} < 100\%$ або $T_{рвок} < T_{рнп} < 100\%$ за рахунок $T_{рна} > 100\%$	$R_0 > 0; R_1 < 0$	1) $ВП_0; ВЗ_1$ за рахунок $T_{рс} > T_{рқ}$ при $ОП_1 > ПЗД_1$ або $ОП_1 < ПЗД_1$; 2) $ОП_0; ОЗ_1$ за рахунок високих постійних витрат операційної діяльності, що не входять до собівартості при $ВП_1 > ПЗД_1$ або при $ВП_1 < ПЗД_1$;	$ОП_0; ОЗ_1$ при $K_{пр/уп} < 1$ та $T_{рзал} > 100\%$ або $T_{рвив} < 100\%$, або $\sum вив_0; \sum зал_1$

Продовження табл. 1.8

1	2	3	4	5	6
Розгор- тання	Тр ЗБ > 100% за рахунок $K_{B/B}^{Д/В} < 1$	НП ₀ ; НЗ ₁ при $\Sigma \text{ВОК} > 0$ або Тр НЗ > 100% > Тр ВОК	$0 > R_0 > R_1$ при $1 < K_{B/B}^{ВЗ/А}$	1) $VZ_1 < OZ_1 < \text{ПФІД}_1$ або $\text{ПФІД}_1 < VZ_1 < OZ_1$; 2) $VZ_1 < \text{ОП}_1 < 3\text{ФІД}_1$; 3) $\text{ВП}_1 < OZ_1 + 3\text{ФІД}_1$ або $\text{ВП}_1; OZ_1; \text{ПФІД}_1$	$\text{ВП}_0; VZ_1$ при Тр ЗАЛ > 100%, $K_{\text{пр/уп}} < 1$, Тр ОЗ > 100%
Настан- ня	НП ₀ ; НЗ ₁ або Тр НЗ > 100%	$\Sigma \text{ВОК}_0; \Sigma \text{ДВОК}_1$ при Тр НЗ > 100% та/або $T_{\text{РВОК}}^{\text{ДЕФ}} > 100\%$	$0 > R > R_0 > R_1$ при $1 < K_{B/B}^{ВЗ/А}$	$VZ_1 < OZ_1 < 3ZD_1$	$K_{B/B}^{OЗ/ВЗ} > 1$ при $T_{\text{Р}}^{\text{КОБ}} < 100\%$ або $K_{\text{пр/уп}} > 1$ за рахунок $1 > K_{\text{пр/уп}}^Q > K_{\text{пр/уп}}^{\text{ОА}}$
Заспо- коєння	$K_{\text{пр/уп}}^{\text{НЗ}} < 1$ або Тр НЗ < 100% за рахунок Тр ЗБ < 100% чи $\text{ЧП}_1 > 0; \text{ЗБ}_0 < 0$ при $K_{B/B}^{Д/В} > 1$	$T_{\text{Р}}^{\text{НЗ}} < T_{\text{РВОК}}^{\text{ДЕФ}} < 100\%$ або $T_{\text{РВОК}}^{\text{ДЕФ}} < T_{\text{Р}}^{\text{НЗ}} < 100\%$ до НП ₁ ; НЗ ₀ та $\Sigma \text{ДВОК}_0; \Sigma \text{ВОК}_1$	$R_0 < R_1 < 0$ при $K_{B/B}^{ВЗ/А} < 1$ до досягнення $R_0 < 0; R_1 > 0$	Виконання певної комбінації з таких умов: 1) $VZ_0 > VZ_1$; $OZ_0 > OZ_1$; $3ZD_0 > 3ZD_1$; 2) $VZ_0; \text{ВП}_1; OZ_0; \text{ОП}_1$; $3ZD_0; \text{ПЗД}_1$	Тр ВЗ < 100% до $VZ_0 < 0, \text{ВП}_1 > 0$ при $T_{\text{Р}}^{\text{КОБ}} > 100\%$ за рахунок $K_{B/B}^{Q/OА} > 1$, а також при Тр ОЗ < 100% або $OZ_0; \text{ОП}_1$ з досягненням $\Sigma \text{зал}_0; \Sigma \text{вив}_1$
Усу- нення	НЗ ₀ ; НП ₁ при Тр ЧП > 100% за рахунок $100\% < \text{Тр В} < \text{Тр Д}$ або $\text{Тр В} < 100\% < \text{Тр Д}$	Тр НП > Тр ВОК > 100%	$T_{\text{Р}}^R > 100\%$ при Тр ВП > Тр А > 100% або тимчасовому Тр ВП > 100% > Тр А	$\text{ВП}_1 < \text{ОП}_1 < \text{ПЗД}_1$ або $\text{ВП}_1 > \text{ПЗД}_1 > \text{ОП}_1$	Тр ВП > 100% та Тр ОП > 100% при $K_{\text{пр/уп}} > 1$ за рахунок $K_{B/B}^{Q/OА} > 1$ з наслідком Тр ВІВ > 100%

Криза фінансової стійкості характеризується зростанням зобов'язань підприємства вищими темпами, ніж власний капітал; тривалість поточної збитковості формує непокритий збиток у балансі, зменшення власного капіталу; дефіцитом чистих активів за рахунок перевищення розміру непокритого збитку над загальною сумою складових власного капіталу.

Про заспокоєння кризи фінансової стійкості свідчить:

- 1) зменшення дефіциту власних оборотних коштів за рахунок отримання санаційного прибутку;
- 2) збільшення оборотних активів через нарощення обсягів діяльності;
- 3) у досліджуваному періоді утворення позитивної величини власних оборотних коштів.

При цьому розрахунок показників фінансової стійкості дозволить встановити наявність кризи (табл. 1.9).

Таблиця 1.9

Розрахункові показники фінансової стійкості на підприємстві

Назва показника	Формула розрахунку и умовні позначення	Економічний зміст	Позитивна тенденція (нормативне значення)
1	2	3	4
ПОКАЗНИКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА			
Коефіцієнт фінансової автономії (незалежності, концентрації власного капіталу), ($K_{ФА}$)	$K_{ФА} = BK / A$, де BK – власний капітал, тис. грн.; A – активи підприємства (валюта балансу), тис. грн.	Питома вага власного капіталу підприємства в загальній вартості засобів, інвестованих в його діяльність	Збільшення $K_{ФА} \geq 0,5$
Коефіцієнт фінансової залежності ($K_{ФЗ}$)	$K_{ФЗ} = A / BK$, де BK – власний капітал, тис. грн.; A – активи підприємства (валюта балансу), тис. грн.	Показує, скільки одиниць активів припадає на одиницю власних коштів	Зменшення $K_{ФЗ} \leq 2$

Продовження табл. 1.9

1	2	3	4
Коефіцієнт фінансового ризику (коефіцієнт фін. левериджу) ($K_{\text{ФР}}$)	$K_{\text{ФР}} = З / \text{ВК}$, де З – загальні зобов'язання, тис. грн.; ВК – власний капітал, тис. грн.	Показує, скільки одиниць зобов'язань припадає на одиницю власних коштів підприємства	Зменшення. Оптимальне значення $K_{\text{ФР}} < 0,5$. Критичне значення $K_{\text{ФР}} = 1$
Коефіцієнт маневреності власного оборотного капіталу ($K_{\text{М}}$)	$K_{\text{М}} = \text{ВОК} / \text{ВК}$, де ВОК – власний оборотний капітал, тис. грн.; ВК – власний капітал, тис. грн.	Показує, яка частина власного оборотного капіталу знаходиться в обороті, тобто в тій формі, яка дозволить вільно маневрувати цими засобами, а яка капіталізована	Збільшення $K_{\text{М}} \geq 0,5$
Коефіцієнт забезпеченості (покриття) запасів ($K_{\text{ЗЗ}}$)	$K_{\text{ЗЗ}} = \text{ВОК} / З$, де ВОК – власний оборотний капітал, тис. грн.; З – товарно-матеріальні запаси підприємства, тис. грн.	Показує забезпеченість підприємства власними джерелами коштів для формування товарно-матеріальних засобів	$K_{\text{ЗЗ}} > 0,8$
Коефіцієнт заборгованості ($K_{\text{З}}$)	$K_{\text{З}} = \text{ПЗ} / \text{ВК}$, Де ПЗ – поточні зобов'язання, тис. грн.; ВК – власний капітал, тис. грн.	Показує, яка сума поточних зобов'язань покривається власним капіталом підприємства	$K_{\text{З}} < 1$

Критерії оцінки кризи фінансової стійкості наведено у таблиці 1.10.

Проаналізувавши різні види криз, які формуються на підприємстві, можемо зробити висновок. Основними ознаками кризи ліквідності є низькі значення системи певних коефіцієнтів (розрахункової, грошової та майнової), а також порушення співвідношення суми оборотних активів та зобов'язань.

Характерні ознаки для кризи платоспроможності є періодичний дефіцит грошових коштів на підприємстві для виконання його всіх своїх зобов'язань та фінансування поточної діяльності.

Ознакою кризи прибутковості є зменшення власного капіталу через постійні збитки, що призводить до незадовільної структури балансу підприємства.

Поряд із діагностикою кризового стану необхідно в системі антикризового плану оцінити загрозу банкрутства.

Таблиця 1.10

Критерії оцінки кризи фінансової стійкості

Стадія кризи	Критерії				
	1. Коефіцієнт автономії	2. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами формування оборотних активів	3. Коефіцієнт інвестування	4. Взаємозв'язок фінансових результатів та власних фінансових ресурсів	5. Коефіцієнт концентрації зобов'язань
1	2	3	4	5	6
Зародження	$K_{\text{АВТ}} > 0,5$, але $T_{\text{Р АВТ}} < 100\%$ за рахунок $100\% > T_{\text{Р ЗОБ}} > T_{\text{Р ВК}}$ чи $T_{\text{Р ЗОБ}} > T_{\text{Р ВК}} > 100\%$ або $T_{\text{Р АВТ}} > 100\%$ внаслідок $100\% > T_{\text{Р ВК}} > T_{\text{Р ЗОБ}}$	$K_{\text{ЗАБ}} > 0,1$ при $T_{\text{Р ЗАБ}} < 100\%$ за рахунок $T_{\text{Р ВОК}} < T_{\text{Р ОА}} < 100\%$ або $T_{\text{Р ЗАБ}} > 100\%$ за рахунок $100\% > T_{\text{Р ВОК}} > T_{\text{Р ОА}}$	$K_{\text{ИНВ}} > 1$, але $T_{\text{Р ИНВ}} < 100\%$ при $100\% < T_{\text{Р ВК}} < T_{\text{Р НА}}$ або $T_{\text{Р НА}} > 100\% > T_{\text{Р ВК}}$	$T_{\text{Р ЧП}} < 100\% < T_{\text{Р ЧА}} < T_{\text{Р ВОК}} < T_{\text{Р НП}}$ або $100\% > T_{\text{Р ЧА}} > T_{\text{Р ВОК}} > T_{\text{Р НП}}$ при $\text{ЧП}_0 > 0$, $\text{ЗБ}_1 < 0$	$K_{\text{КОНЦ}} < 0,5$, але $T_{\text{Р КОНЦ}} > 100\%$ за рахунок $T_{\text{Р ЗОБ}} > T_{\text{Р А}} > 100\%$ або $100\% > T_{\text{Р ЗОБ}} > T_{\text{Р А}}$
Наростання	$K_{\text{АВТ}} < 0,5$ при $T_{\text{Р АВТ}} < 100\%$ за рахунок $T_{\text{Р ЗОБ}} > 100\% > T_{\text{Р ВК}}$ при $T_{\text{Р НП}} < T_{\text{Р ВК}}$ або $\text{НП}_0; \text{НЗ}_1$	$K_{\text{ЗАБ}_0} > 0,1$; $0 < K_{\text{ЗАБ}_1} < 0,1$ при $T_{\text{Р ВОК}} < T_{\text{Р ОА}} < 100\%$	$K_{\text{ИНВ}} > 1$ при збереженні $T_{\text{Р ИНВ}} < 100\%$ за рахунок $T_{\text{Р ВК}} < T_{\text{Р НА}} < 100\%$	$T_{\text{Р ЧЗ}} > 100\% > T_{\text{Р ЧА}} > T_{\text{Р ВОК}} > T_{\text{Р НП}}$ або $T_{\text{Р ЧЗ}} > 100\% > T_{\text{Р ЧА}} > T_{\text{Р ВОК}}$ при $\text{НП}_0; \text{НЗ}_1$	$1 > K_{\text{КОНЦ}} > 0,5$ при $T_{\text{Р КОНЦ}} > 100\%$ за рахунок $T_{\text{Р ЗОБ}} > T_{\text{Р А}} > 100\%$
Розгортання	$K_{\text{АВТ}} < 0,5$ при $T_{\text{Р АВТ}} < 100\%$ за рахунок $100\% < T_{\text{Р ЗОБ}} < T_{\text{Р НЗ}}$	$K_{\text{ЗАБ}_0} > 0 > K_{\text{ЗАБ}_1}$ або $0 > K_{\text{ЗАБ}_0} > K_{\text{ЗАБ}_1}$ при $T_{\text{Р ДЕФ}} > 100\%$ $T_{\text{Р ВОК}}$	$0 < K_{\text{ИНВ}} < 1$ при $K_{\text{ВК/НА}}^{\text{В/В}} < 1$	$T_{\text{Р ЧЗ}} > T_{\text{Р НЗ}} > 100\% > T_{\text{Р ЧА}} > T_{\text{Р ВОК}}$ або $T_{\text{Р ЧЗ}} > T_{\text{Р НЗ}} > 100\% > T_{\text{Р ЧА}}$ при $\Sigma \text{ВОК}_0; \Sigma \text{ДВОК}_1$	$1 > K_{\text{КОНЦ}} > 0,5$ при $T_{\text{Р А}} < 100\% < T_{\text{Р ЗОБ}}$

Продовження таблиці 1.10

1	2	3	4	5	6
Настання	$K_{ABT} < 0$; $0 > K_{ABT0} > K_{ABT1}$	$K_{ЗАБ} > K_{НА/ОА}$	$K_{ИНВ0} > 0 > K_{ИНВ1}$ з наступною умовою $0 > K_{ИНВ0} > K_{ИНВ1}$ при $T_{РВК}^{ДЕФ} > T_{РНА} > 100\%$ або $T_{РВК}^{ДЕФ} > 100\% > T_{РНА}$	$T_{РЧЗ} > T_{РНЗ} > T_{РВОК}^{ДЕФ} > 100\% > T_{РЧА}$ або $T_{РЧЗ} > T_{РНЗ} > T_{РВОК}^{ДЕФ} > 100\%$ при $\sum ЧА_0 > 0 > \sum ЧА_1$, або $T_{РЧЗ} > T_{РНЗ} > T_{РВОК}^{ДЕФ} > T_{РЧА}^{ДЕФ} > 100\%$	$K_{КОНЦ} > 1$ при $T_{РКОНЦ} > 100\%$ за рахунок $T_{РА} < 100\% < T_{РЗОБ}$
Заспокоєння	1) $0 > K_{ABT1} > K_{ABT0}$ 2) $K_{ABT0} < 0 < K_{ABT1}$ 3) $0 < K_{ABT} < 0,5$ при $T_{РАВТ} > 100\%$ за рахунок $T_{РЗОБ} < T_{РВК}$	$0 > K_{ЗАБ1} > K_{ЗАБ0}$ за рахунок $T_{РВОК}^{ДЕФ} < 100\% < T_{РОА}$ або $K_{ЗАБ0} < 0 < K_{ЗАБ1} < 0,1$ внаслідок $\sum ДВОК_0; \sum ВОК_1$	$0 > K_{ИНВ1} > K_{ИНВ0}$ або $K_{ИНВ1} > 0 > K_{ИНВ0}$ з наступною умовою $T_{РИНВ} > 100\%$ за рахунок $K_{В/В}^{ВК/НА} > 1$	1) $T_{РНЗ} < T_{РВОК}^{ДЕФ} < T_{РЧА}^{ДЕФ} < 100\%$ при $ЧП_1 > 0; ЗБ_0 < 0$; 2) $T_{РВОК}^{ДЕФ} < T_{РЧА}^{ДЕФ} < 100\% < T_{РНП}$ при $НП_1; НЗ_0$; 3) $T_{РЧА}^{ДЕФ} < 100\% < T_{РНП} < T_{РНП}$ при $\sum ДВОК_0; \sum ВОК_1$; 4) $100\% < T_{РВОК} < T_{РНП} < T_{РЧП}$ при $\sum ЧА_1 > 0 > \sum ЧА_0$.	$K_{КОНЦ} > 1$ або $1 > K_{КОНЦ} > 0,5$ при $T_{РКОНЦ} < 100\%$ за рахунок $K_{В/В}^{А/ЗОБ} > 1$
Усунення	$K_{ABT} > 0,5$ при $T_{РАВТ} > 100\%$ за рахунок $100\% < T_{РЗОБ} < T_{РВК}$ або $T_{РЗОБ} < 100\% < T_{РВК}$	$K_{ЗАБ} > 0,1$ при $T_{РВОК} > T_{РОА} > 100\%$ або $T_{РВОК} > 100\% > T_{РОА}$	$K_{ИНВ} > 1$ та $T_{РИНВ} > 100\%$ за рахунок $T_{РВК} > T_{РНА} > 100\%$ або $T_{РВК} > 100\% > T_{РНА}$	$100\% < T_{РЧА} < T_{РВОК} < T_{РНП} < T_{РЧП}$	$K_{КОНЦ} < 0,5$ при $K_{В/В}^{А/ЗОБ} > 1$

Аналіз досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців з цього напрямку дозволили визначити методичні підходи до виявлення загрози банкрутства.

У світі існує достатній досвід оцінки банкрутства підприємства за одним критерієм. Найпоширенішими являються економічні моделі Е. Альтмана, модель Романа Ліса, модель Спрінгейта, універсальна дискримінантна функція, факторна модель діагностики банкрутства, модель Фулмера та інші (Додаток А).

Прогнозування банкрутства підприємства, тобто розробка економічно-математичних моделей, виходить із найбільш вимогливих факторів, які характеризуються стадії фінансової кризи та вплив на загальний рівень фінансової автономії підприємства. Класифікація за галузевою діяльністю наведено у таблиці 1.11.

Таблиця 1.11

Моделі прогнозування банкрутства підприємства різних галузей економіки

Галузь	Модель
1	2
Виробництво	$Y = 0.4190 + 0.0289 * X1 + 0.0245 * X2 - 0.0175 * X3 + 0.0036 * X4 - 0.2166 * X5,$ де X1 – коефіцієнт структури джерел формування оборотних коштів; X2 – коефіцієнт співвідношення необоротних та оборотних активів; X3 – коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості; X4 – коефіцієнт рентабельності основного виду діяльності; X5 – коефіцієнт кредиторської заборгованості; Y – коефіцієнт автономії.
Транспорт	$Y = 0.4733 + 0.0948 * X1 + 0.0142 * X2 + 0.0374 * X3 + 0.0429 * X4 + 0.1388 * X5,$ де X1 – коефіцієнт співвідношення сукупних доходів та витрат; X2 – коефіцієнт покриття всіх зобов'язань матеріальними активами; X3 – коефіцієнт забезпечення формування оборотних активів власними, довго- та короткостроковими коштами; X4 – коефіцієнт покриття чистим грошовим потоком поточних зобов'язань; X5 – коефіцієнт інвестування довгострокових активів; Y – коефіцієнт автономії.

Продовження табл. 1.11

1	2
Будівництво	$Y = -0.2081 + 0.2195 * X1 + 0.0408 * X2 + 0.0045 * X3 - 0.3159 * X4 + 0.7478 * X5,$ де X1 – коефіцієнт мобільності власних оборотних коштів; X2 – коефіцієнт швидкої ліквідності; X3 – коефіцієнт рентабельності оборотних коштів за нерозподіленим прибутком; X4 – коефіцієнт кредиторської заборгованості; X5 – коефіцієнт реальної вартості матеріальних активів; Y – коефіцієнт автономії.
Торгівля	$Y = 0.7800 + 0.0245 * X1 + 0.0006 * X2 - 0.0001 * X3 + 0.0144 * X4 + 0.0075 * X5,$ де X1 – коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами формування запасів; X2 – коефіцієнт покриття чистим грошовим потоком поточної фінансової потреби; X3 – період погашення дебіторської заборгованості; X4 – коефіцієнт рентабельності основного виду діяльності; X5 – коефіцієнт структури джерел формування оборотних коштів; Y – коефіцієнт автономії.
Сільське господарство	$Y = 0.1152 + 0.0401 * X1 + 0.0310 * X2 + 0.0223 * X3 - 0.0002 * X4 + 0.0031 * X5,$ де X1 – коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами формування запасів; X2 – коефіцієнт покриття; X3 – коефіцієнт рентабельності оборотних коштів за нерозподіленим прибутком; X4 – період погашення кредиторської заборгованості; X5 – питома вага запасів в загальній сумі оборотних активів; Y – коефіцієнт автономії.

Перевагами даних моделей прогнозування банкрутства є :

– інтегральний показник одночасно є індикатором загрози втрати фінансової незалежності для власників і характеризує економічні підстави для відкриття судового провадження у справі про банкрутство підприємства;

– прогнозування загального рівня фінансової незалежності проводиться на даних публічної звітності підприємства, чим забезпечується доступність практичного використання моделей;

– кожна з моделей включає критерії оцінки всіх стадій фінансової кризи, якими виступають найбільш інформативні показники діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства;

– моделі дозволяють прогнозувати банкрутство підприємств з урахуванням галузі діяльності, що забезпечує адекватність їх застосування[12].

Для прогнозування ймовірності банкрутства підприємства згідно поставлених цілей та етапів на основі звітних даних, використовують систему моделей прогнозування банкрутства. Найбільш поширеніші моделі наведено таблиці

Основною метою діагностики банкрутства є раннє виявлення ознак кризового розвитку підприємства та попередня оцінка масштабів його кризового стану. Експрес-діагностика банкрутства характеризує систему оцінки кризових параметрів фінансового розвитку підприємства, що здійснюється на базі даних його фінансового обліку за стандартними алгоритмами аналізу.

Оцінка найпоширеніших кількісних моделей прогнозування банкрутства з перевагами та недоліками наведено у таблиці 1.12.

Отже, існує багато моделей розрахунку ймовірності банкрутства, проте більшість із них не враховують особливості вітчизняної економіки, розвитку підприємства та притаманним їм форм організації бізнесу, тому в Україні вони застосовуються не так часто.

Найчастіше використовують моделі американського вченого Е. Альтмана. Його моделі побудовані таким чином, що застосовуються на критеріях прибутковості та фінансової стійкості, але взагалі не враховують платоспроможність та ліквідність. Його п'ятифакторна модель, позбавлена

впливу ринкової вартості корпоративних прав та найбільш адаптована до особливосте господарювання в Україні.

Для України є доцільним використання моделей вітчизняних науковців Сайліной і Кадиковой, Терещенко, Савицькой, тому що вони враховують певні фактори вітчизняної економіки.

Узагальнивши даний розділ, можемо зробити висновок, що остаточного терміну «криза» не існує. Кожен науковець трактує даний термін по різному. Але зі спільного можна виділити лише те, що це явище є закономірним, яке виникає в переломний момент економіки, але згодом призводить до покращення всіх сфер життя.

Фінансова криза поділяється на чотири кризи: ліквідності, платоспроможності, прибутковості, фінансової стійкості та згодом банкрутства. Кожна стадія проходить чотири етапи (зародження, наростання, розгортання та настання), кожний етап формує нову кризу. Фактори кризового стану поділяються на внутрішні (залежать від діяльності підприємства) та зовнішні (не залежать від діяльності).

Банкрутство поділяється на багато видів, але є основні: реальне (нездатність підприємства відновити свою платоспроможність), технічне (неплатоспроможність викликана простроченням дебіторської заборгованості), навмисне (нанесення збитку в особистих інтересах) та фіктивне (неправдиве об'явлення свого стану з метою введення в обман).

Одним із головних завдань є вчасна діагностика кризового стану та ймовірності загрози банкрутства на підприємстві. Багато зарубіжних та вітчизняних науковців розробили моделі розрахунку для прогнозування банкрутства. Найвідомішими є моделі Е. Альтмана, Романа Ліса, Спінгейта та інших.

Таблиця 1.12

Оцінка найбільш поширених кількісних моделей прогнозування банкрутства

Назва	Переваги	Недоліки	Особливості застосування в Україні
1	2	3	4
Модель R	– простий механізм розрахунків, що достатньо висвітлений; – для підприємств, акції яких не котуються на біржі	на основі практичних досліджень деякі вчені припускають, що методика придатна лише за наявних ознак кризи	модель розроблена в Росії, що підвищує її придатність для вітчизняних підприємств
Двофакторна модель	Найпростіша для розрахунків	розроблена виключно для США та повністю не враховує вітчизняні економічні умови; недостатність показників	
Модель Спрінгейта	– загалом похибка прогнозування не перевищує 10%; – не враховується ринкова капіталізація, коло підприємств не обмежується акціонерними товариствами	– показники точності прогнозування зменшуються з часом; – модель є модифікацією моделі Альтмана версії 1968 року, а остання є застарілою та непридатною для сучасного використання	не враховуються фактори неекономічного характеру
Модель Альтмана	– в низці країн точність прогнозування склала 95%; – наявність декількох формул для підприємств, акції яких котуються та не котуються на біржі	– є емпіричною, не має під собою самостійної теоретичної бази; – коефіцієнти розраховані на основі статистики результатів діяльності підприємств США; – коефіцієнти для кожної галузі розраховуються окремо	– граничне число Z-показника через певні особливості національної економіки завищене; – коефіцієнт X4 неприйнятний через відсутність інформації про ринкову вартість акцій; не враховуються фактори неекономічного характеру
Модель Бівера	вперше використані статистичні прийоми у сполученні з фінансовими коефіцієнтами	нормативні значення фінансових показників не враховують галузеву специфіку підприємств	не враховано ефективність використання капіталу на підприємствах (оборотність, рентабельність); розрахунок коефіцієнта проводиться в статистиці
Модель Таффлера та Тішоу	передбачає використання комп'ютерної техніки	не враховує ринкову оцінку бізнесу (тобто котирування акцій)	в Україні може існувати лише як паралельна модель, тому що значення коефіцієнтів не пов'язані з галуззю
Модель О. Терещенка	розрахунок інтегральної величини базується на шести показниках	недостатнє теоретичне, емпіричне обґрунтування критичних точок для окремих фінансових індикаторів	не адаптовано для українських підприємств; неоднозначність оцінок

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ЗАГРОЗИ БАНКРУТСТВА КП «ПОЛТАВАВОДОКАНАЛ»

2.1. Характеристика фінансово-господарської діяльності КП «Полтававодоканал»

Об'єктом дослідження є комунальне підприємство Полтавської обласної ради «Полтававодоканал» засноване на майні спільної (комунальної) власності територіальних громад сіл, селищ і міст Полтавської області і передане в управління Департаменту будівництва, містобудування архітектури та житлово-комунального господарства Полтавської обласної державної адміністрації, здійснює свою діяльність на підставі діючого законодавства України.

Засновником Комунального підприємства є Полтавська обласна рада. Підприємство є комунальним унітарним комерційним і перебуває у власності територіальних громад сіл, селищ і міст Полтавської області в особі Полтавської обласної ради. Підприємство підзвітне та підконтрольне Полтавській обласній раді.

Підприємство підпорядковане та підзвітне Департаменту будівництва, містобудування, архітектури та житлово-комунального господарства Полтавської обласної державної адміністрації.

Комунальне підприємство створене з метою задоволення потреб територіальних громад Полтавської області з метою централізованого водопостачання та водовідведення, забезпечення якісними послугами, які відповідають стандартам якості та затвердженими Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг населенню, підприємствам, установам, організаціям та іншим споживачам. І одержання прибутку від зазначеної діяльності, при умові наявності планового прибутку у структурі тарифів для Підприємства на

централізоване водопостачання та водовідведення; надання інших послуг, окрім ліцензованих, та одержання прибутку від їх реалізації.

Здійснюючи господарське відання Комунальне підприємство володіє, користується та розпоряджається зазначеним майном, з обмеженням правомочності розпорядження щодо майна за погодженням з Департаментом будівництва, містобудування і архітектури та житлово-комунального господарства Полтавської обласної державної адміністрації та з дозволу управління майном обласної ради в установленому порядку.

Підприємство має п'ятнадцять видів діяльності:

1. Забір, очищення та постачання води.
2. Каналізація, відведення, очищення стічних вод.
3. Монтаж водопровідних мереж, систем опалення та кондиціонування.
4. Інші будівельно-монтажні роботи.
5. Вантажний автомобільний транспорт.
6. Надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна.
7. Діяльність у сфері інжинірингу, геології та геодезії, надання послуг технічного консультування в цих сферах.
8. Технічні випробування та дослідження.
9. Надання в оренду водних транспортних засобів.
10. Надання в оренду других машин, устаткування та товарів.
11. Надання комерційних послуг.
12. Оптова торгівля залізними виробами, водопровідним та опалювальним устаткуванням приладдя до нього.
13. Передача електроенергії.
14. Розподілення електроенергії.
15. Торгівля електроенергією.

Комунальне підприємство Полтавської обласної ради «Полтававодоканал» надає послуги з централізованого водопостачання

мешканцям та підприємствам міста Полтава та 5-ти населеним пунктам – м.Карлівка, смт.Шишаки, смт.Опішня, с.Стасі.

Водопостачання населених пунктів здійснюється за допомогою 9-ти водозабірних майданчиків. Для створення необхідного запасу води та регулювання її подачі в місто побудовано 14 резервуарів чистої води загальним об'єктом 50162 куб. м.

Подача води в багатоповерхові будинки мікрорайонів міста здійснюється за рахунок підвищувальних насосних станцій, на яких впроваджено автоматичне керування насосними агрегатами, а також установлені регулятори тиску, які забезпечують надійність роботи обладнання, його послідовне включення, стабільність цілодобової подачі води споживачам. Водопровідна мережа тільки в місті Полтаві становить 666,68 км. В цілому підприємство обслуговує 806,72 кілометрів водопровідної мережі.

Запасів води в підземних джерелах настільки багато, що існуючих потужностей 60 високодебітних свердловин цілком достатньо, щоб збільшити подачу води у декілька разів. А надійність розташування окремо 9-ти водозаборів дозволяє в будь-якій аварійній ситуації здійснювати водозабезпечення міст та населених пунктів.

Комунальне підприємство Полтавської обласної ради «Полтававодоканал» надає послуги з централізованого водовідведення мешканцям та підприємствам міста Полтава та 8-ми населеним пунктам – м. Карлівка, смт.Машівка, смт.Шишаки, смт.Опішня, м.Кобеляки, см.Котельва , смт.Нові Санжари, с.Стасі.

Приміром, в Полтаві система каналізації міста бере свій початок ще з 1922 року та складається з двох басейнів каналізування. Перший басейн охоплює територію північно-західного та південно західного районів міста, включаючи Супрунівський промвузол. Другий басейн охоплює територію центральної та східної частини міста. Для очистки каналізаційних стічних вод в м.Полтава побудовані Супрунівські та Затуринські очисні каналізаційні

споруди. Потужність Супрунівських очисних споруд складає 100 тис. куб. м. на добу, Затуринських очисних споруд – 30 тис. куб. м. на добу. Протяжність каналізаційних мереж міста Полтава становить 368,52 км. Загальна ж протяжність каналізаційних мереж по підприємству складає – 448,53 км.

Загалом на балансі підприємства для очистки стічних вод міст та селищ знаходиться 9-ть очисних каналізаційних споруд. На очисних спорудах здійснюється механічна і повна біологічна очистка стоків міста з використанням механічних решіток, пісколовок, первинних відстійників, аеротенків, вторинних відстійників[23].

Кожне підприємство має свою організаційну структуру в залежності від діяльності підприємства.

Таблиця 2.1

Функціональна структура та опис діяльності КП «Полтававодокал»

Рівень	Група функції	Функції управління	Структурні підрозділи
1	2	3	4
1	Загальне керівництво		Генеральний директор, головний інженер, заступники генерального директора
2	Лінійне (виробниче) керівництво: водозабори, насосні станції, водопровідні та каналізаційні мережі ,		Начальники цехів, Начальники служб, начальники дільниць, майстри
3	Кадри, підготовка кадрів, охорона праці, мобілізаційна цивільний захист		Відділ кадрів, служба охорони праці, начальник служби цивільного захисту
4	Організація праці та планування	Організація праці та заробітної плати Техніко-економічне планування	Відділ організації праці та заробітної плати. Планово-економічний відділ. Виробничо-технічний відділ
5	Оперативне керування виробництвом		Аварійно-диспетчерська служба

Продовження табл. 2.1

1	2	3	4
6	Контроль і облік, організація фінансової діяльності	Облік споживання	Служба обліку та реалізації
		Контроль якості	Хімбаклабараторія (вода), служба охорони водних ресурсів (стоки)
		Бухгалтерський та податковий облік	Бухгалтерія
		Організація фінансової діяльності	Фінансовий відділ
		Правова робота	Юридичний відділ
7	Зовнішні зв'язки	Матеріально-технічне постачання, закупівля робіт, послуги та матеріальних цінностей	Відділ матеріально-технічного постачання
8	Підготовка виробництва або техніко-технічне забезпечення (поточне, перспективне)	Реконструкція і вдосконалення технологій, мереж, конструкції об'єктів, елементів, вузлів	Виробничо-технічний відділ, служба головного енергетика, відділ головного технолога, відділ головного механіка
		Технологічна підготовка, організація виробництва, контроль заходів	Виробничо-технічний відділ, відділ головного технолога, начальники служб, підрозділів, дільниць, проектна група
		Інформаційне забезпечення	Відділ інформаційних технологій, група інвентаризації мереж
		Технологічне забезпечення, оснащення машин, механізмів, обладнання установок, ремонтно-енергетичні роботи	Ремонтно-механічний цех, служба головного енергетика
		Транспортно-технологічне забезпечення	Автотранспортна служба
9	Адміністративно-господарські зв'язки, безпека		Канцелярія, Служба безпеки, Служба охорони

Функціональна структура КП «Полтававодоканал» складається з дев'яти рівнів, кожен з яких виконує набір функцій, що в цілому забезпечують стабільну роботу підприємства.

Головними на підприємстві є генеральний директор, головний інженер та їх заступники. Для організації фінансової та контролю діяльності об'єднано бухгалтерію, фінансовий відділ та юридичний.

Показники динаміки та структури майна підприємства завжди розраховується горизонтальним та вертикальним методами

Горизонтальний аналіз полягає у розрахунках окремих фінансових показників у часі, тобто порівняння за певний період.

Вертикальний аналіз полягає у структурному розгляді окремих показників, таких як структурний аналіз активів, структурний аналіз капіталу, структурний аналіз грошових потоків.

В ході проведення аналізу майнового стану за три роки у підприємства КП «Полтававодоканал» були проаналізовані показники, що характеризують структуру активів, співвідношення коштів між сферою виробництва та сферою обігу, якісну характеристику основних засобів, ефективності управління активами.

В структурі оборотних активів найбільшу частку займає дебіторська заборгованість, яка у 2018 році становить 296150 тис. грн., (39,71%), що свідчить про те, що використовується норма, адже дебіторська заборгованість становить не більше 40% від оборотних активів.

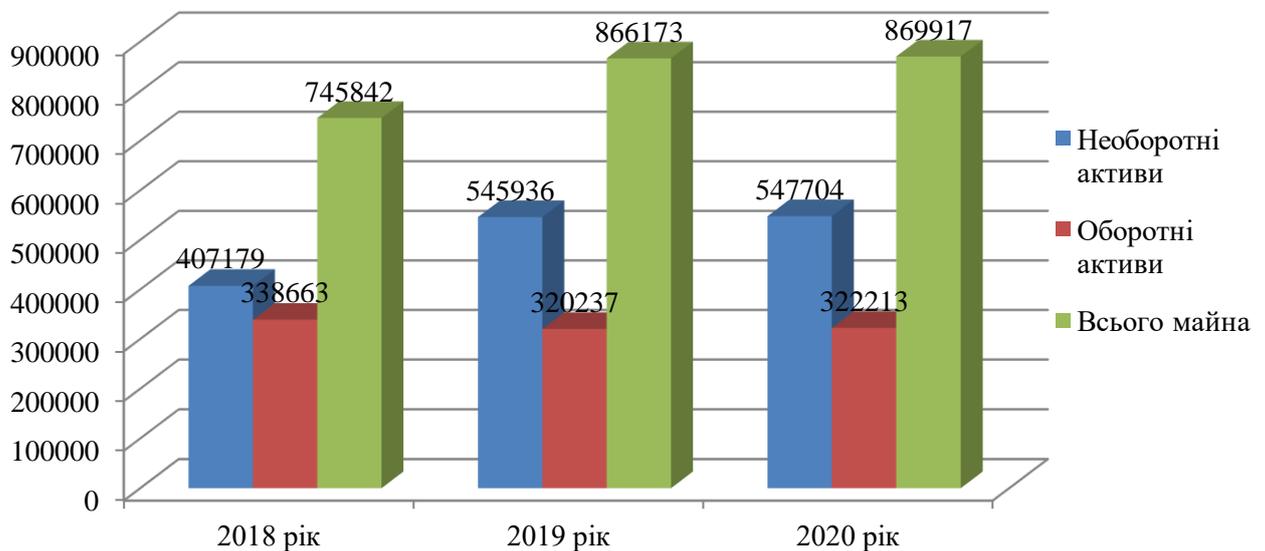

Рис. 2.1. Структура динаміки майна КП «Полтававодоканал» за 2018-2020 роки, тис. грн.

Таблиця 2.2

Агрегований баланс підприємства КП «Полтававодоканал» за 2018-2020 роки

Актив	2018 рік		2019 рік		Відхилення		Темп зростання, %	2019 рік		2020 рік		Відхилення		Темп зростання, %
					(+, -) в							(+, -) в		
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	сумі, тис. грн.	питомій вазі, %		Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	сумі, тис. грн.	питомій вазі, %	
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>11</i>	<i>12</i>	<i>13</i>	<i>14</i>	<i>15</i>
1. Необоротні активи	407179	54,59	545936	63,03	138757	8,44	134,08	545936	63,03	547704	62,96	138757	8,44	100,32
1.1. Основні засоби і нематеріальні активи	407179	54,59	538623	62,18	131444	7,59	132,28	538623	62,18	539736	62,04	131444	7,59	100,21
1.2. Довгострокові фінансові інвестиції	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0,00
1.3. Відстрочені податкові активи	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0,00
1.4 Інші необоротні активи і довгострокова дебіторська заборгованість	0	0,00	7313	0,84	7313	0,84	0,00	7313	0,84	7968	0,92	7313	0,84	108,96
2. Оборотні активи	338663	45,41	320237	36,97	-18426	-8,44	94,56	320237	36,97	322213	37,04	-18426	-8,44	100,62
2.1. Запаси	8195	1,10	7158	0,83	-1037	-0,27	87,35	7158	0,83	8245	0,95	-1037	-0,27	115,19
2.2. Дебіторська заборгованість	296150	39,71	293814	33,92	-2336	-5,79	99,21	293814	33,92	296122	34,04	-2336	-5,79	100,79
2.3. Грошові кошти та їх еквіваленти	3909	0,52	3011	0,35	-898	-0,18	77,03	3011	0,35	1052	0,12	-898	-0,18	34,94
2.4. Витрати майбутніх періодів	52	0,01	0	0,00	-52	-0,01	0,00	0	0,00	0	0,00	-52	-0,01	0,00
2.5. Інші оборотні активи	30357	4,07	16254	1,88	-14103	-2,19	53,54	16254	1,88	16794	1,93	-14103	-2,19	103,32
3. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00	0	0	0	0,00	0,00
Всього майна	745842	100,00	866173	100,00	120331	0,00	116,13	866173	100,00	869917	100	120331	0,00	100,43

Продовження табл. 2.2

Пасив	2018 рік		2019 рік		Відхилення		Темп зростання, %	2019 рік		2020 рік		Відхилення		Темп зростання, %
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	(+,-) в			Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	(+,-) в		
					сумі, тис. грн.	питомій вазі, %						сумі, тис. грн.	питомій вазі, %	
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>11</i>	<i>12</i>	<i>13</i>	<i>14</i>	<i>15</i>
1. Власний капітал	358710	48,09	482010	55,65	123300	7,55	134,37	482010	55,65	470328	54,07	-11682	-1,58	97,58
2. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	0	0,00	52408	6,05	52408	6,05	100,00	52408	6,05	56319	6,47	3911	0,42	107,46
3. Поточні зобов'язання і забезпечення	387132	51,91	331755	38,30	-55377	-13,60	85,70	331755	38,30	343270	39,46	11515	1,16	103,47
3.1. Короткострокові кредити банків	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0,00
3.2. Кредиторська заборгованість	179004	24,00	180622	20,85	1618	-3,15	100,90	180622	20,85	190188	21,86	9566	1,01	105,30
3.3. Інші поточні зобов'язання	208128	27,91	151133	17,45	-56995	-10,46	72,62	151133	17,45	153082	17,60	1949	0,15	101,29
4. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0,00
5. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0,00
Всього капіталу	745842	100,00	866173	100	120331	0,00	116,13	866173	100	869917	100	3744	0,00	100,43

У 2019 році показник зменшився на 5,79 %, тобто на 2336 тис. грн. У 2020 році відбулося збільшення до 2308 тис. грн. Збільшення дебіторської заборгованості свідчить про необачну політику до своїх споживачів.

Більшу частину оборотних активів дебіторська заборгованість впродовж аналізованого періоду, це свідчить про те, що підприємство КП «Полтававодоканал» обрало необачну кредитну політику стосовно своїх споживачів або неплатоспроможність частини споживачів.

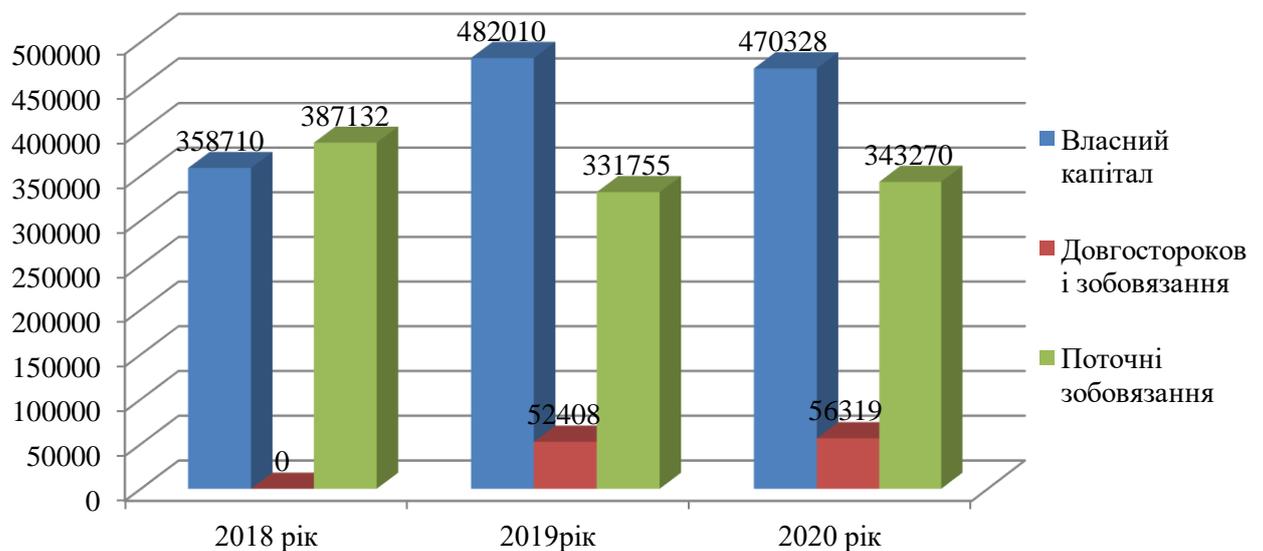

Рис. 2.2. Структурна динаміка капіталу КП «Полтававодоканал» за 2018-2020 роки, тис. грн.

Загалом, проаналізувавши активи та пасиви підприємства КП «Полтававодоканал» за 2018-2020 роки можна зробити висновки, що підприємство розвивається. Доказом цього є збільшення валюти балансу.

Таким чином розрахунки в цілому підтверджують не стійкий та кризовий стан на підприємстві.

Водночас, з проведеного аналізу активів та пасивів можна зробити висновки, що підприємство поступово нарощує свої потужності. В структурі капіталу підприємства впродовж одного року переважали поточні

забезпечення та зобов'язання над власним капіталом, це свідчить про те що підприємство є фінансово не стійким. Але ситуація покращилася у 2019 та 2020 роках власний капітал перевищує і це свідчить про те, що підприємство розвивається. Зростання власного капіталу з кожним роком збільшується на це суттєве впливає зменшення непокритого збитку та додаткового капіталу.

2.2. Аналіз фінансового стану підприємства

Важливою складовою аналізу фінансового стану підприємства є фінансова стійкість, ліквідність та платоспроможність, що особливо гостро визначають подальший розвиток підприємства в сучасних умовах.

Фінансова стійкість – це такий стан фінансових ресурсів, за якого підприємство, вільно маневруючи грошовими коштами, здатне шляхом ефективного їх використання забезпечити безперервний процес виробничо-торгівельної діяльності, а також витрати на його розширення й оновлення.

Визначити чотири типи фінансової стійкості підприємства:

1) абсолютна фінансова стійкість (трапляється дуже рідко) – це забезпечення власними коштами запасів та витрат;

2) нормальний стійкий фінансовий стан – коли запаси й витрати забезпечуються сумою власних оборотних коштів та довгостроковими позиковими джерелами;

3) нестійкий фінансовий стан – коли запаси й витрати забезпечуються за рахунок усіх основних джерел формування запасів і витрат;

4) кризовий фінансовий стан – коли запаси й витрати не забезпечуються джерелами їх формування, і підприємство наближається до межі банкрутства.

Таблиця 2.3

Абсолютні та відносні показники підприємства
КП «Полтававодоканал» за 2018-2020 роки

Показники	2018	2019	2020	Відхилення (+,-)		Темп зростання %	
				2019-2018	2020-2019	2019/2018	2020/2019
1	2	3	4	5	6	7	8
Наявність власних коштів підприємства в обороті	-48469	-63926	-77466	-15457	-13540	131,89	121,18
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,48	0,62	0,61	0,14	-0,01	128,29	98,12
Коефіцієнт автономії	0,48	0,56	0,54	0,08	-0,02	115,71	97,16
Коефіцієнт фінансової залежності	2,08	1,80	1,85	-0,28	0,05	86,43	102,93
Коефіцієнт фінансового ризику	1,08	0,80	0,85	-0,28	0,05	73,85	106,60
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-0,14	-0,13	-0,16	0,002	-0,03	98,15	124,05
Коефіцієнт покриття запасів	-5,91	-8,93	-9,38	-3,02	-0,45	151,00	105,08
Коефіцієнт загальної заборгованості	1,08	0,69	0,73	-0,39	0,04	63,77	106,04
Коефіцієнт співвідношення власного і залученого капіталу	1,08	0,80	0,85	-0,28	0,05	73,85	106,60

Фінансова стійкість підприємств КП «Полтававодоканал» має позитивні зміни. Коефіцієнт фінансової стійкості збільшується з кожним роком, так у 2018 році склав 0,48 грн./грн., а у 2019 збільшився до 0,62 грн./грн., що є добрим, а у 2020 році відбулося несуттєве зменшення на 0,1 грн./грн., але підприємство не можна вважати фінансово стійким.

Розрахувавши коефіцієнт автономії можемо зробити висновок, що у 2018 році підприємство не може погасити зобов'язання. А у 2019 році коефіцієнт автономії складає 0,56 грн./грн. та 0,54 грн./грн. у 2020 році, що припускає забезпеченість позикових коштів власними, тобто, підприємство може погасити зобов'язання.

Протягом двох років коефіцієнт фінансової залежності спостерігається позитивна тенденція, адже даний коефіцієнт з кожним роком зменшується. У

2019 році 1,80 грн.грн. припадає на одну гривню власних кошти. Але у 2020 році даний коефіцієнт склав 1,85 грн./грн. Коефіцієнт фінансового ризику зменшується, що є добрим. Але у 2018 році є критичним, а у 2019 році коефіцієнт є задовільним, що свідчить про зменшення підприємства від зовнішніх інвесторів та кредиторів.

Протягом трьох років коефіцієнт маневреності власного капіталу є від'ємним, що не забезпечує гнучкість власних коштів підприємства. Але не зважаючи на це відбувається зменшення коефіцієнта, що є добрим.

Підприємство КП «Полтававодоканал» не може погастити свої поточні зобов'язання. У 2019 році збільшився на 3,02 грн./грн. про це ми дізналися розрахувавши коефіцієнт покриття запасів. У 2020 році коефіцієнт покриття запасів склав -9,38 грн./грн.

Коефіцієнт загальної заборгованості з кожним роком зменшується, що є гарною тенденцією, тому що у підприємства стає менше боргів.

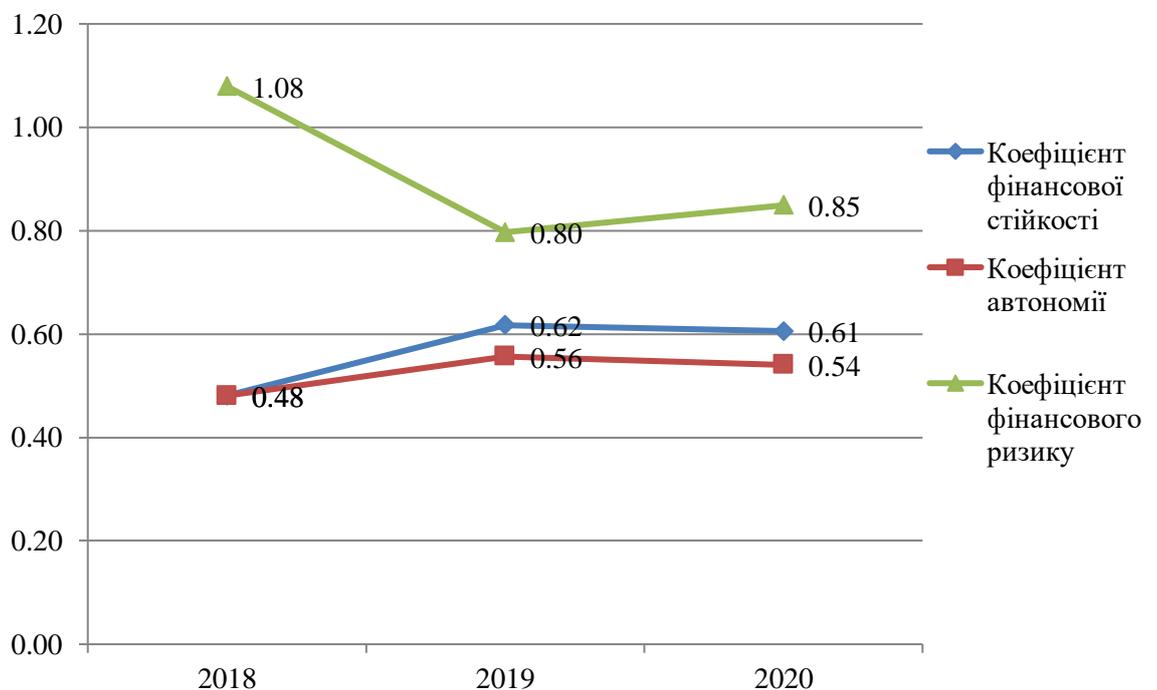

Рис. 2.3. Динаміка коефіцієнтів фінансової стійкості, автономії та ризику за 2018-2020 роки

Таблиця 2.4

Класифікація типу фінансового стану підприємства
КП «Полтававодоканал» за 2018-2020 роки, тис. грн.

Показник	2018 рік	2019 рік	2020 рік	Темп зростання	
				2019/2018	2020/2019
1	2	3	4	5	6
Загальна величина запасів	8195	7158	8245	87,35	115,19
Наявність власних коштів	-48469	-63926	-77376	131,89	121,04
Наявність власних та довгострокових позикових коштів (робочий капітал)	-48469	-11518	-21057	23,76	182,82
Наявність загальних коштів	-48469	-11518	-21057	23,76	182,82
Фв=В-Зп	-56 664	-71 084	-85621	125,45	120,45
Фвд=ВД-Зп	-56 664	-18 676	-29302	32,96	156,90
Фзк=ЗК-Зп	-56 664	-18 676	-29302	32,96	156,90
Трикомпонентний показник фінансової стійкості	{0,0,0}	{0,0,0}	{0,0,0}	-	-

Величина запасів у 2019 році зменшилася на 12,68%, а ось у 2020 році навпаки запаси збільшилися до 8445 тис. грн.

На підприємстві КП «Полтававодоканал» наявність власних коштів щороку зменшується, це суттєво впливає на фінансовий стан підприємства.

Також наявність загальних коштів та власних довгострокових позикових коштів впродовж трьох років має однакове значення, але з кожним роком ці показники зменшуються з 48469 тис. грн. до 11518 тис. грн. та зростають у 2020 році до 21057 тис. грн.

Наступним етапом дослідження є визначення стадії кризи фінансової стійкості за критеріями, представленими в пункті 1.3.

За коефіцієнтом автономії:

$$K_{\text{ВАТ}} < 0,5 \text{ при } T_{\text{РАВТ}} < 100 \% \quad (2.1)$$

2018-2019 роки = 0,48 < 0,6 при 115,71 < 100 %;

2019-2020 роки = 0,54 < 0,6 при 97,16 < 100%.

У 2018 році криза перебуває стадії наростання. У 2019-2020 роках криза фінансової стійкості перебуває у стадії розгортання.

Проаналізувавши фінансову стійкість підприємства КП «Полтававодоканал», можемо зробити висновки, що підприємство відноситься до четвертого типу фінансової стійкості – кризовий фінансовий стан. Підприємство перебуває на межі банкрутства, оскільки грошові кошти короткострокові цінні папери та дебіторська заборгованість не покривають кредиторську заборгованість.

Особливе значення для підприємства набуває його платоспроможність та ліквідність. Платоспроможність – це можливість підприємства наявними грошовими ресурсами своєчасно погасити свої строкові зобов'язання.

Ліквідність – це здатність підприємства розраховуватися зі своїми поточними зобов'язаннями перед закордонними контрагентами шляхом перетворення активів на гроші.

Аналіз ліквідності балансу полягає у порівнянні статей активу зі статтями пасиву. У бухгалтерському балансі в активі засоби підприємства групуються за ступенем зростання їх ліквідності, в пасиві зобов'язання розміщені по мірі скорочення термінів (посилення, підвищення строковості) їх погашення. Якщо при такому порівнянні активів вистачає, то баланс - ліквідний і підприємство платоспроможне і навпаки.

Проаналізувавши баланс ліквідності КП «Полтававодоканал» за 2018-2020 роки можемо зробити наступні висновки. При оцінці ліквідності було з'ясовано, що умова абсолютної ліквідності $A1 \geq П1$, $A2 \geq П2$, $A3 \geq П3$, $A4 \leq П4$ не виконується через недостатність активів групи А1 по відношенню до пасиву групи П1.

У 2018 році дефіцит в абсолютно ліквідних активах складав 324369 тис. грн., а у 2019 році 324586 тис. грн. та у 2020 році 324586 тис. грн. Зміна даного показника спричинена зростанням розміру суми грошей та їх еквівалентів.

Група А2 переважає над групою П2, так як короткострокові кредити відсутні у 2018, 2019, 2020 роках. Дебіторська заборгованість у 2018 році 296150 тис. грн., а у 2019 році на 293814 тис. грн. та 2020 році 296122 тис. грн.

Група А3 активи, що вільно реалізуються не покривають довгострокові пасиви, тобто група П3, так у 2020 році виявлено недостатність у розмірі 332944 тис. грн. для їх покриття.

Аналіз співвідношення групи А4 до групи П4, то спостерігається перевага активів, але з кожним роком сума пасивів збільшуються порівняно з активами. Тобто у 2018 році 48469 тис. грн., а у 2019 році 58967 тис. грн. та у 2020 році 74831 тис. грн. Це свідчить про позитивну тенденцію, адже сума групи П4 (власного капіталу) майже перевищує суму групи А4 (необоротні активи).

Це співвідношення може не виконуватися через те, що підприємство несвоєчасно в умовах високої інфляції погасило свою кредиторську заборгованість, так як за рахунок неї виникає непряме кредитування підприємства.

Таблиця 2.5

Баланс ліквідності КП «Полтававодоканал» за 2018-2020 роки, тис. грн.

Активи	2018	2019	2020	Пасив	2018	2019	2020	Надлишок +,-		
								2018	2019	2020
Група А1 Грошові кошти	3909	3011	1052	Група П1 Поточні зобов'язання , Кредиторська заборгованість за товари , роботи	328278	327597	338711	-324369	-324586	-337659
Група А2 Дебіт, заборгованість , Готова продукція	296150	293814	296122	Група П2 Короткострокові кредити банків	0	0	0	296150	293814	296122
Група А3 виробничі запаси ,незавершене	38604	28371	27584	Група П3 Довгострокові зобов'язання	58854	56566	60878	-20250	-28195	-33294
Група А4 Необоротні активи	407179	540977	545159	Група П4 Власний капітал	358710	482010	470328	48469	58967	74831
Баланс	745842	866173	869917	Баланс	745842	866173	869917	0	0	0

Таблиця 2.6

Показники ліквідності та платоспроможності КП «Полтававодоканал»
за 2018-2020 роки

Показник	2018	2019	2020	Відхилення (+,-)		Темп зростання %	
				2019-2018	2020-2019	2019/2018	2020/2019
1	2	3	4	5	6	7	8
Власний оборотний капітал	-48469	-11518	-21057	36951	-9539	23,76	182,82
Загальний коефіцієнт ліквідності (покриття)	0,87	0,97	0,94	0,09	-0,03	110,34	97,24
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,85	0,95	0,92	0,09	-0,03	110,74	97,07
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,012	0,01	0,003	0,00	-0,01	79,63	33,34
Коефіцієнт ліквідності товарно-матеріальних цінностей	0,12	0,09	0,08	-0,03	-0,01	73,65	94,04
Коефіцієнт ліквідності дебіторської заборгованості	0,90	0,90	0,87	-0,01	-0,02	99,42	97,48
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами	-0,14	-0,04	-0,07	0,11	-0,03	25,13	181,70
Коефіцієнт загальної платоспроможності підприємства	1,93	2,25	2,18	0,33	-0,08	117,03	96,56
Коефіцієнт фінансового левериджу	1,08	0,80	0,85	-0,28	0,05	73,85	106,60
Коефіцієнт відновлення платоспроможності	0,57	0,51	0,71	-0,07	0,21	88,09	140,65
Частка кредиторської заборгованості у власному капіталі й дебіторської заборгованості	0,23	0,21	0,21	-0,02	0,01	90,53	103,22
Коефіцієнт співвідношення чистих оборотних активів із чистими активами	-0,14	-0,13	-0,16	0,01	-0,04	94,24	129,19

Розрахувавши основні коефіцієнти ліквідності та платоспроможності підприємства КП «Полтававодоканал» за 2018-2020 роки можемо зробити такі висновки (табл.2.6).

За аналізований період обсяг власного оборотного капіталу можемо спостерігати тенденцію до збільшення: у 2018 році становить -48469 тис. грн. На кінець 2019 року обсяг власного капіталу зменшився та склав -11518 тис. грн. У 2020 році відбулося зменшення власного оборотного капіталу до -21057 тис. грн.

Чим більшою є величина власного оборотного капіталу тим стабільніше буде діяльність підприємства. На досліджуваному підприємстві даний показник знаходить на не достатньому рівні, щоб забезпечити повне забезпечення потреб власними коштами.

Також можемо спостерігати динаміку коефіцієнта загальної ліквідності до збільшення. Коефіцієнт швидкої ліквідності протягом усіх трьох років має тенденцію до збільшення, це є позитивною, адже з кожним роком підприємство буде погашати свої зобов'язання швидше.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності на досліджуваному підприємстві за аналізований період, 2018 -2020 роки, не досягає значення рекомендованого нормативу в 0,2 грн./грн., через низький обсяг грошей та їх еквівалентів. Якщо значення показника нижче нормативного, то підприємство може залучити позикові кошти.

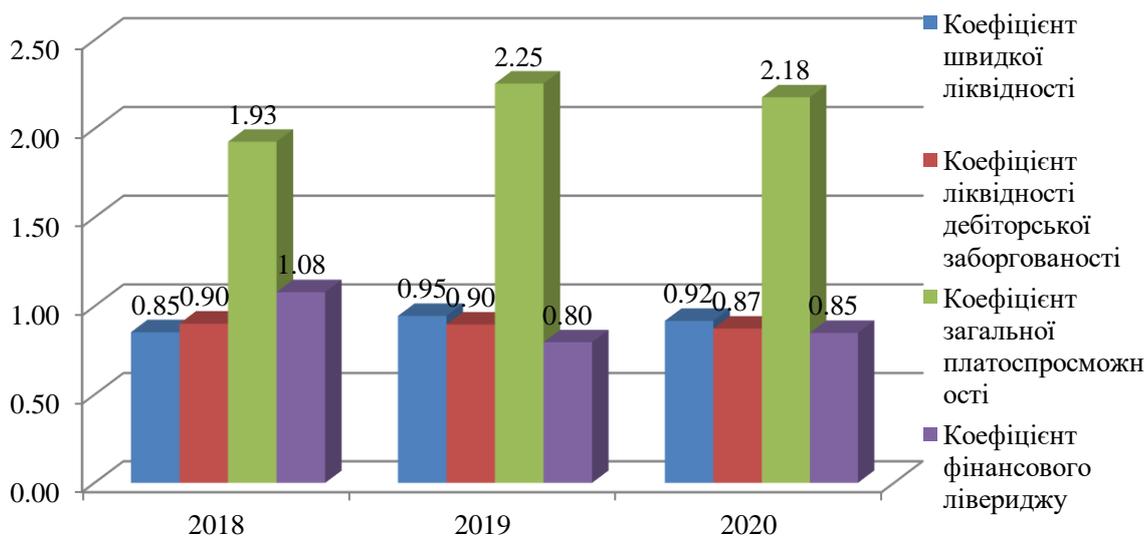

Рис. 2.4. Загальні показники ліквідності та платоспроможності КП «Полтававодоканал» за 2018-2020 роки, грн./грн.

Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними активами за аналізований період зменшився. Даний коефіцієнт не досягає нормативного значення. Підприємство не може профінансувати всі свої оборотні активи за рахунок власного капіталу.

Частка кредиторської заборгованості у власному капіталі та дебіторської заборгованості має тенденцію до зменшення. Так у 2018 році показник становив 0,23 грн./грн., а у 2020 році 0,21 грн./грн.

Отже, проаналізувавши показники ліквідності та платоспроможності можемо зробити наступні висновки. Власний оборотний капітал з кожним роком збільшується та наближається до позитивного значення. Швидкість ліквідності збільшується, це свідчить про те, що підприємство має можливість швидше погашати свої короткострокові зобов'язання. Забезпеченості оборотних активів власним оборотним капіталом має від'ємне значення, але поступово зменшується, тому можемо зробити висновок, що підприємство є не платоспроможним.

Наступним етапом дослідження є визначення стадії кризи ліквідності КП «Полтававодоканал» за критеріями представленими в пункті 3.1.

1. Структура майна:

$$K^{HA/OA}_1 > K^{HA/OA}_0 > 1,5 \quad (2.2)$$

2018-2019 роки = 1,7 > 1,2 > 1,5;

2019-2020 роки = 1,7 > 1,7 > 1,5.

За структурою майна криза перебуває у стадії настання.

2. За якістю дебіторської заборгованості:

$$T_{pQ} > 100\% > T_{pDЗ} \quad (2.3)$$

2018-2019 роки = 119,34 > 99,42 > 100 %;

2019-2020 роки = 101 > 97,48 > 100%.

За якістю дебіторської заборгованості криза перебуває на стадії заспокоєння.

3. За динамікою майна:

$$T_{pA} > T_{pQ} > 100\% \quad (2.4)$$

2018-2019 роки = 116,13 > 119,34 > 100 ;

2019-2020 роки = 100,43 > 101 > 100.

За динамікою майна виконується нерівність за стадією заспокоєння.

Проаналізувавши кризу ліквідності за стадіями її розвитку, можемо зробити висновок, що підприємство перебуває у стадії заспокоєння.

Ще одним із етапів дослідження є визначення стадії кризи платоспроможності КП «Полтававодоканал» за критеріями представленими в пункті 3.1.

1. За загальним рівнем платоспроможності підприємства:

$$T_{pПЗ} > 100 \% > T_{pOA} \quad (2.5)$$

2018-2019 роки = 85,7 > 100 % > 94,56;

2019-2020 роки = 103,47 > 100 % > 100,63.

2. За динамікою обсягу та напрямку чистого грошового потоку:

$$\Sigma \text{ЧГП}_0 > 0 ; \Sigma \text{ЧГП}_1 < 0 \quad (2.6)$$

2018 рік = 2926 > 0;

2019 рік = -898 < 0;

2020 рік = -1959 < 0.

Проаналізувавши кризу платоспроможності за стадіями її розвитку, можемо зробити висновок, що підприємство перебуває у стадії наростання.

2.3. Визначення стадії кризи збитковості КП «Полтававодоканал»

Своєчасне виявлення кризи збитковості допоможе вчасно зреагувати та розробити вірний антикризовий план та допоможе дізнатися на якому етапі кризи знаходиться підприємство.

Збитковість підприємства – це фінансовий стан господарської діяльності, характерний тим, що протягом певного часу грошові

надходження не компенсують витрати, не утворюється прибуток, збільшується борг

Таблиця 2.7

Аналіз формування та розподілу прибутку підприємства

КП «Полтававодоканал» за 2018-2020 роки, тис. грн.

№	Показник	Рядок Ф2	Розрахунок	2018 рік	2019 рік	2020 рік	Абсолютне відхилення (6-5)	Абсолютне відхилення (7-6)
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Чистий дохід від реалізації продукції	2000		254661	303916	307222	49255	3306
2	Собівартість реалізованої продукції	2050		-254395	-298232	-286232	-43837	12000
3	Валовий прибуток	2090	(p1-p2)	266	5684	20990	5418	15306
4	Інші операційні доходи	2120		16941	6746	9541	-10195	2795
5	Сумарні операційні доходи	2000+2120	(p1+p4)	271602	310662	316763	39060	6101
6	Адміністративні витрати	2130		-12653	-16329	-17214	-3676	-885
7	Витрати на збут	2150		-14268	-17887	-19323	-3619	-1436
8	Інші операційні витрати	2180		-59112	-11184	-10426	47928	758
9	Сумарні операційні витрати	2050+2130+2150+2180	(p2+p6+p7+p8)	-340428	-343632	-333195	-3204	10437
10	Збиток від операційної діяльності	2190	(p5-p9)	-68826	-32970	-16432	35856	16538
11	Дохід від інвестиційної та фінансової діяльності	2200+2220+2240		2816	1281	5312	-1535	4031
12	Витрати від інвестиційної і фінансової діяльності	2250+2255+2270		-214	-6135	-1308	-5921	4827
13	Збиток від звичайної діяльності до оподаткування	2290	(p10+p11-p12)	-66224	-33834	-12428	32390	21406
14	Витрати з податку на прибуток	2300		-	-	-	-	-
15	Чистий фінансовий результат прибуток	2350	(p13-p14)	-66224	-33834	-12428	32390	21406
16	Інший сукупний дохід після оподаткування	2460		-	-	-	-	-
17	Сукупний дохід	2465		-66224	-33834	-12428	32390	21406

Проаналізувавши формування та розподіл прибутку підприємства КП «Полтававодоканал» можемо зробити наступні висновки (табл.2.7). Впродовж аналізованого періоду у підприємства є збиток, але з кожним роком він зменшується, так у 2020 році він становить 12428 тис. грн. Суттєве зменшення збитку відбулося у 2019 році, порівняно з 2018 роком, майже в половину.

Валовий прибуток збільшується протягом трьох років, так у 2019 році він склав 5684 тис. грн., а у 2020 році значно зріс до 20990 тис. грн. Протягом аналізованого періоду відсутні витрати з податку на прибуток та інший сукупний дохід після оподаткування.

Сумарні операційні витрати впродовж трьох років збільшувалися. Тенденція до збільшення відбувалася через збільшення собівартості реалізованої продукції, адміністративних витрат, витрат на збут, а інші операційні витрати навпаки мали тенденцію до зменшення.

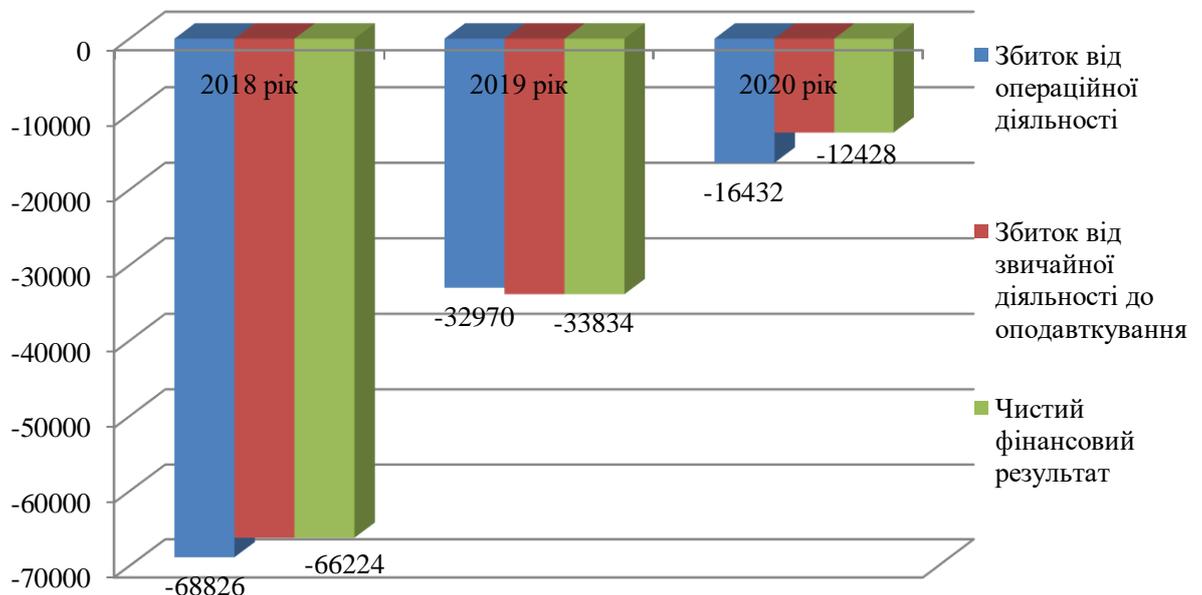

Рис.2.5. Структурна динаміка звичайної діяльності підприємства за 2018-2020 роки, тис. грн..

Проаналізувавши склад, структуру та динаміку доходів підприємства КП «ПОЛТАВАВОДОКАНАЛ» за 2018-2020 роки можемо зробити наступні висновки (табл. 2.8).

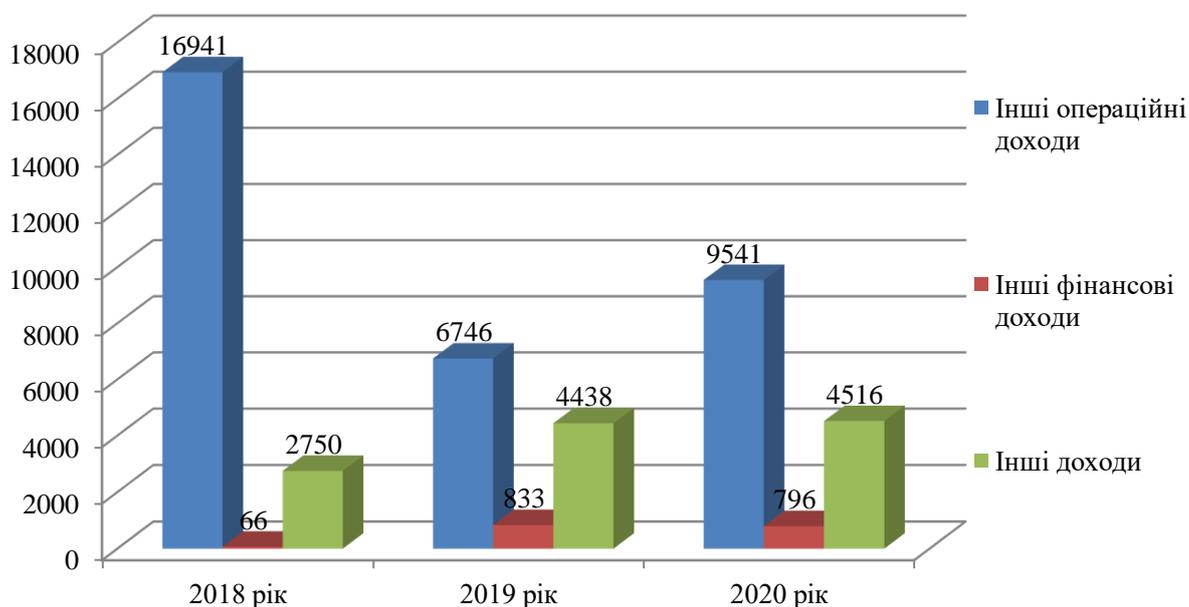

Рис. 2.6. Структурна динаміка доходів підприємства за 2018-2020 роки.

Чистий дохід від реалізації значно збільшився у 2019 році та 2020 році.

Впродовж трьох років відсутній дохід від участі в капіталі, також інший сукупний дохід до оподаткування. Сукупний дохід з кожним роком збільшується. Відбулося суттєве збільшення інших фінансових доходів у 2019 та 2020 роках порівняно з 2018 роком.

Відбулося суттєве зменшення інших операційних доходів у 2019 році.

Інші доходи у 2019 році збільшилися майже у двічі порівняно з 2018 роком, тому і складають 4438 тис. грн. В цілому динаміка підприємства задовільна.

Таблиця 2.8

Аналіз складу, структури та динаміки доходів підприємства КП «Полтававодоканал»

Показник	Рядок Ф2	2018 рік		2019 рік		Відхилення		2019 рік		2020 рік		Відхилення	
		Сума, тис. грн	Питома вага %	Сума, тис. грн	Питома вага %
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Чистий дохід від реалізації (товарів, робіт, послуг)	2000	254661	-384,54	303916	-898,256	49255	-513,71	303916	-898,256	307222	-2472,01	3306	-1573,76
Інші операційні доходи	2120	16941	-25,58	6746	152,0054	-10195	177,59	6746	152,0054	9541	-76,7	2795	-228,77
Дохід від участі в капіталі	2200	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Інші фінансові доходи	2220	66	-0,10	833	18,76972	767	18,87	833	18,76972	796	-6,4	-37	-25,17
Інші доходи	2240	2750	-4,15	4438	100	1688	104,15	4438	100	4516	-36,33	78	-136,33
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Сукупний дохід	2465	-66224	100,00	-33834	-762,37	32390	-862,37	-33834	-762,37	-12428	100	21406	862,37

Собівартість реалізованої продукції за товари, роботи та послуги зростала протягом трьох років (табл.2.9).

На збільшення собівартості вплинуло зростання виробничої собівартості та собівартості реалізованих товарів.

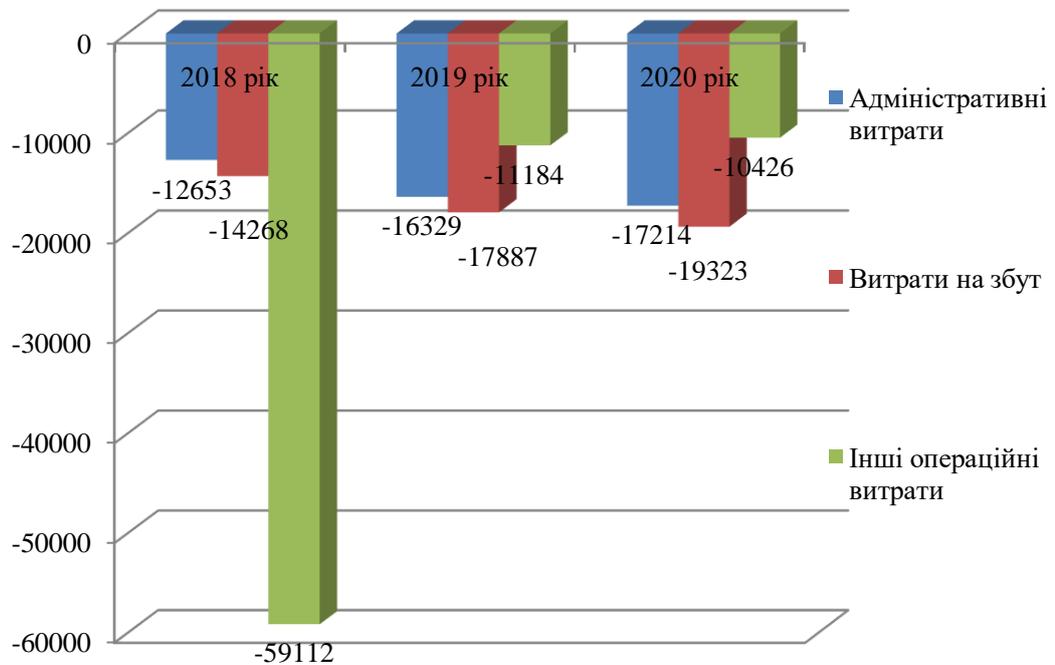

Рис. 2.7. Динаміка витрат підприємства КП «Полтававодоканал» за 2018-2020 роки, тис. грн.

На загальну суму витрат також вплинули адміністративні витрати, які кожного року збільшувалися. На зростання мав вплив загальногосподарських витрат. Відбулося різке зменшення інших операційних витрат з 2018 року по 2020 рік.

У 2019 році відбулося різке збільшення фінансових витрат на підприємстві до 5429 тис. грн, у 2018 році вони становили лише 66 тис. грн. Збільшення фінансових витрат має негативний характер впливу на витрат по підприємству. Це свідчить про те, що підприємство не правильно розподіляє свої витрати. Стосовно 2020 року, то фінансові витрати суттєво зменшилися.

Таблиця 2.9

Аналіз складу, структури динаміки витрат підприємства КП «Полтававодоканал»

Показник	Рядок Ф2	2018 рік		2019 рік		Відхилення		2019 рік		2020 рік		Відхилення	
		Сума, тис.грн	Питома вага %
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Собівартість реалізованої продукції (товарів,робіт та послуг)	2050	-254395	74,68	-298232	85,27	-43837	10,58	-298232	85,27	-286232	85,57	12000	0,30
Адміністративні витрати	2130	-12653	3,71	-16329	4,67	-3676	0,95	-16329	4,67	-17214	5,15	-885	0,48
Витрати на збут	2150	-14268	4,19	-17887	5,11	-3619	0,93	-17887	5,11	-19323	5,78	-1436	0,66
Інші операційні витрати	2180	-59112	17,35	-11184	3,20	47928	-14,16	-11184	3,20	-10426	3,12	758	-0,08
Фінансові витрати	2250	-66	0,02	-5429	1,55	-5363	1,53	-5429	1,55	-620	0,19	4809	-1,37
Витрати від участі в капіталі	2255	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Інші витрати	2270	-148	0,04	-706	0,20	-558	0,16	-706	0,20	-688	0,21	18	0,00
Витрати з податку на прибуток	2300	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Податок на прибуток пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Всього витрат		-340642	100,00	-349767	100	-9125	0,00	-349767	100	-334503	100	15264	0,00

Таблиця 2.10

Аналіз динаміки показників дослідження доходів і витрат підприємства
КП «Полтававодоканал» за 2018-2020 роки, тис. грн.

Показник	2018 рік	2019 рік	Відхилення (+,-) тис.грн	Темп. росту %	2019 рік	2020 рік	Відхилення (+,-) тис.грн	Темп. росту %
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.Доходи	-66224	-33834	32390	51,09	-33834	-12428	21406	36,73
2.Витрати	-340642	-349767	-9125	102,68	-349767	-334503	15264	95,64
3.Прибуток (збиток) від звичайної діяльності (п1-п2)	274418	315933	41515	115,13	315933	322075	6142	101,94
4.Середньорічна вартість активів	629273,5	863959	234685,5	137,29	863959	868045	4086	100,47
5.Чистий прибуток від реалізації (товарів, робіт та послуг)	254661	303916	49255	119,34	303916	307222	3306	101,09
6.Рентабельність активів % (п3/п4)	0,44	0,37	-0,07	83,85	0,37	0,37	0,01	101,46
7.Рентабельність продаж % (п3/п5)	1,08	1,04	-0,04	96,47	1,04	1,05	0,01	100,85
8.Рентбельність витрат % (п3/п2)	-0,81	-0,90	-0,10	112,12	-0,90	-0,96	-0,06	106,60
9.Виручка від реалізації в 1 грн доходів (п5/п1)	-3,85	-8,98	-5,14	233,59	-8,98	-24,72	-15,74	275,20
10. Доходи на 1 грн активів (п1/п4)	-0,11	-0,04	0,07	37,21	-0,04	-0,01	0,02	36,56
11.Доходи на 1 грн витрат (п1/п2)	0,19	0,10	-0,10	49,76	0,10	0,04	-0,06	38,41

Проаналізувавши динаміку показників доходів та витрат підприємства КП «Полтававодоканал» за 2018-2020 роки можемо зробити наступні висновки (табл.2.10).

Згідно з критеріями оцінки кризи прибутковості розглянемо співвідношення доходів та витрат :

$$\text{ТрВ} > 100\% > \text{Трд} \quad (2.1)$$

У 2018-2019 роках співвідношення виконується, що свідчить про стадію настання.

$$102,69\% > 100\% > 51,09\%.$$

У 2019-2020 роках співвідношення не виконується.

$$95,64\% < 100\% > 36,73\%$$

Витрати підприємства за аналізований період збільшилися не суттєво. Рентабельність активів у 2018 році склала 0,44%, а у 2019 році відбулося зменшення даного показника на 0,07% та у 2020 році залишилося не змінним.

2.4. Діагностика ймовірності банкрутства КП «Полтававодоканал»

Основною метою діагностики банкрутства є раннє виявлення ознак кризового розвитку підприємства та попередня оцінка масштабів його кризового стану. Експрес-діагностика банкрутства характеризує систему оцінки кризових параметрів фінансового розвитку підприємства, що здійснюється на базі даних його фінансового обліку за стандартними алгоритмами аналізу.

Для більш поглибленого аналізу фінансового стану підприємства та прогнозування можливого банкрутства протягом досліджуваного періоду в курсовій роботі запропоновано застосування таких моделей.

Розрахунок та отримані значення за розрахунком деяких моделей у додатку А наведено на рисунку 2.11.

1. П'ятифакторна модель Е. Альтмана

$$Z = 1,2 * X1 + 1,4 * X2 + 3,3 * X3 + 0,6 * X4 + 1 * X5 \quad (3.1)$$

X1 – відношення робочого капіталу до суми активів (коефіцієнт мобільності активів);

X2 – відношення нерозподіленого прибутку до суми активів (термін діяльності фірми і сукупна прибутковість);

X3 – відношення прибутку до виплати процентів і податків до суми активів (прибутковість майна);

X4 – відношення власного капіталу до заборгованості (фінансова структура);

X5 – відношення виручки від реалізації до суми активів (оборотність активів).

2018 рік = $1,2*(-0,06) + 1,4*(-0,36) + 3,3*(-0,09) + 0,6*0,93 + 1*0,0004 = -0,31$;

2019 рік = $1,2*(-0,01) + 1,4*(-0,22) + 3,3*(-0,04) + 0,6*1,25 + 1*0,007 = 0,30$;

2020 рік = $1,2*(-0,09) + 1,4*(-0,24) + 3,3*(0,02) + 0,6*1,18 + 1*0,024 = 0,21$;

2. Модель Спрінгейна

$$Z = 1,03 * A + 3,07 * B + 0,66 * C + 0,4 * D \quad (3.2)$$

A – відношення робочого капіталу до загальної вартості активів (коефіцієнт мобільності активів);

B – відношення прибутку до сплати податків та відсотків до загальної вартості активів (рентабельність активів);

C – відношення прибутку до сплати податків до короткострокової заборгованості (рентабельність короткострокового позикового капіталу);

D – відношення обсягу продажу до загальної вартості активів (оборотність активів)

2018 рік = $1,03*(-0,06) + 3,07*(-0,09) + 0,66*(-0,17) + 0,4*(-0,0004) = -0,45$;

2019 рік = $1,03*(-0,01) + 3,07*(-0,04) + 0,66*(-0,1) + 0,4*(-0,007) = -0,2$.

2020 рік = $1,03*(-0,02) + 3,07*(-0,01) + 0,66*(-0,05) + 0,4*(-0,32) = -0,22$

Метод рейтингової оцінки фінансового стану підприємства Р.С. Сайфуліна

$$R = 2 * K3 + 0,1 * K_{ПЛ} + 0,08 * K_i + 0,45 * K_m + K_{пр} \quad (3.3)$$

K3 – коефіцієнт забезпеченості власними коштами ($K3 \geq 0,1$);

K_{ПЛ} – коефіцієнт поточної ліквідності ($K_{ПЛ} \geq 2$);

КІ – інтенсивність обороту авансованого капіталу, яка характеризує обсяг реалізованої продукції, що припадає на 1 грн. коштів, вкладених у діяльність підприємства ($KI \geq 2,5$);

КМ – коефіцієнт менеджмента, характеризується відношенням прибутку від реалізації до величини виручки від реалізації ($KM \geq (n - 1)/r$, де r – облікова ставка Національного банку); КПП – рентабельність власного капіталу ($KPP \geq 0,2$).

$$2018 \text{ рік} = 2*(-0,14)+0,1*0,87+0,08*0,34+0,45*0,001+(-0,25) = -0,44$$

$$2019 \text{ рік} = 2*(-0,04)+0,1*0,95+0,08*0,35+0,45*0,19+(-0,07) = -0,06$$

$$2020 \text{ рік} = 2*(-0,07) +0,1*0,92+0,08*0,35 +0,45*0,07 +(-0,03) = -0,02$$

4. Розширена факторна модель Г.О. Крамаренка

$$K1 * K2 * K3 * K4 * K5 * K6 * 7 \quad (3.4)$$

К1 – частка прибутку, реінвестована у виробництво (чистий прибуток за мінусом виплачених дивідендів / чистий прибуток);

К2 – рентабельність реалізації (чистий прибуток / чиста виручка від реалізації);

К3 – оборотність власного оборотного капіталу (чиста виручка від реалізації / середній розмір власного оборотного капіталу);

К4 – забезпеченість власним оборотним капіталом (середній розмір власного оборотного капіталу / середній розмір оборотних активів);

К5 – коефіцієнт поточної ліквідності (середній розмір оборотних активів / середній розмір короткострокових зобов'язань);

К6 – частка короткострокових зобов'язань у капіталі підприємства (середній-розмір короткострокових зобов'язань / середній розмір капіталу);

К7 – коефіцієнт фінансової залежності (середній розмір капіталу / середній розмір власного капіталу).

$$2018 \text{ рік} = 1*0,26*(-0,0019)*(-0,6)*0,87*1,35*2,08 = 0,00016;$$

$$2019 \text{ рік} = 1*0,11*(-1,03)*(-0,01)*0,95*0,68*1,8 = 0,0013$$

$$2020 \text{ рік} = 1*0,04*(-1,29)*(-0,05)*0,92*0,71*1,85 = 0,03$$

5. Модель Романа Ліса

$$Z = 0,063 * X1 + 0,092 * X2 + 0,057 * X3 + 0,01 * X4 \quad (3.5)$$

X1 – відношення обігового капіталу до суми активів (оборотність активів);

X2 – відношення операційного прибутку до суми активів (поточна рентабельність активів);

X3 – відношення нерозподіленого прибутку до суми активів (рентабельність активів);

X4 – відношення власного капіталу до позикового капіталу (структура капіталу).

$$2018 \text{ рік} = 0,063 * (338663/745842) + 0,092 * (-68826/745842) + 0,057 * (-271486/745842) + 0,001 * (358710/387132) = 0,0003$$

$$2019 \text{ рік} = 0,063 * (320237/866173) + 0,092 * (-32970/866173) + 0,057 * (-190304/866173) + 0,001 * (482010/(52408+331755)) = 0,008$$

$$2020 \text{ рік} = 0,063 * (322213/869917) + 0,092 * (-16432/869917) + 0,057 * (-205574/869917) + 0,001 * (470328/(56319+343270)) = 0,009$$

6. Модель Таффлера

$$Z = 0,53 * X1 + 0,13 * X2 + 0,18 * X3 + 0,16 * X4 \quad (3.6)$$

X1 – відношення операційного прибутку до короткострокових зобов'язань (поточна рентабельність короткострокових зобов'язань);

X2 – відношення оборотних активів до суми всіх зобов'язань (покриття оборотними коштами всіх зобов'язань);

X3 – відношення короткострокових зобов'язань до суми активів (частка короткострокової заборгованості у валюті балансу);

X4 – відношення виручки від реалізації до суми активів (оборотність активів)

$$2018 \text{ рік} = 0,53 * (-68826/387132) + 0,13 * (338663/387132) + 0,18 * (387132/745842) + 0,16 * (254661/745842) = 0,17$$

$$2019 \text{ рік} = 0,53 * (-32970/331755) + 0,13 * (320237/(52408+331755)) + 0,18 * (331755/866173) + 0,16 * (303916/866173) = 0,18$$

2020 рік = $0,53 * (-16432 / 343270) + 0,13(322213 / (56319 + 343270)) + 0,18 * (343270 / 869917) + 0,16 * (307222 / 869917) = 0,21$.

Проаналізувавши дані моделі за кожен рік можемо зробити наступні висновки. Показник у 2018 році за моделлю Е. Альтмана склав $-0,31$, підприємство має досить велику вірогідність банкрутства. Стосовно моделі Спрінгейна то вона становить $-0,45$, це свідчить про те, що підприємство є потенційним банкрутом. За методом рейтингової оцінки фінансового стану підприємства у 2018 році склав $-0,44$. Це менше 1, тому підприємство перебуває у незадовільному стані. Факторна модель Г.О. Крамаренка склала $0,00016$. Розрахувавши модель Романа Ліса можемо зробити висновок, що підприємство має досить високу вірогідність банкрутства так як, не досягає нормативного значення в $0,037$, а складає лише $0,0003$. Це дуже низьке значення для даної моделі. За моделлю Таффлера та Тішоу значення склало $0,17$, що свідчить про те, що підприємство має досить велику можливість до банкрутства.

Показник у 2019 році за моделлю Е. Альтмана склав $0,30$, що на $0,1$ більше ніж у минулому році, підприємство має досить високу вірогідність банкрутства. Розрахунок по моделі Спрінгейна становлять $-0,2$, що на $0,25$ менше ніж у 2018 році, підприємство залишається потенційним банкрутом. За методом рейтингової оцінки фінансового стану підприємства у 2019 році склав $-0,06$. Показник менше 1, тому підприємство перебуває у незадовільному стані. Розрахунок за факторною моделлю Г.О. Крамаренка склала $0,0013$. Розрахунок за моделлю Романа Ліса склав $0,008$, що не досягає граничного значення та свідчить про те, що підприємство має високу загрозу банкрутства. Модель Таффлера та Тішоу у 2019 році склала $0,18$, це є добрим адже значення стало більше порівняно з минулим роком, але загроза банкрутства залишається досить високою.

Показник у 2020 році за моделлю Е. Альтмана склав $0,21$, відбулося зменшення на $0,9$, тому загроза банкрутства залишається високою. Розрахунок по моделі Спрінгейна становлять $-0,22$, що на $0,2$ більше ніж у

2018 році, підприємство залишається потенційним банкрутом. Показник за методом рейтингової фінансового стану підприємства у 2020 році склав $-0,02$, дане значення є меншим 1 , тому підприємство перебуває у незадовільному стані. Стосовно розширеної моделі Крамаренка, то там також показник показав, що підприємство перебуває у незадовільному стані, $0,03$. Розрахувавши модель Романа Ліса, то відбулося збільшення показника до $0,009$ але все ще підприємство перебуває у зоні високої ймовірності банкрутства. А що стосується моделі Таффлера та Тішоу, то тут ситуація покращилася, показник склав $0,21$, це свідчить про те, що підприємство перебуває у межах коли ймовірність банкрутства менша, але все таки залишається.

Проаналізувавши ймовірність банкрутства за три роки, можемо зробити висновок, що впродовж аналізованого періоду зберігається висока ймовірність банкрутства. Хоча з кожним роком коефіцієнт банкрутства за усіма розрахованими формулами зменшується, що є гарною тенденцією.

Узагальнивши розділ можемо зробити висновок, що підприємство КП «Полтававодоканал» перебуває у кризову стані, про це свідчать показники фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності. Впродовж трьох років підприємство має збиток, але відбувається його зменшення. У підприємства дуже висока ймовірність до банкрутства, про це свідчать розраховані моделі Альтмана, Спрінгейта, Таффлера та інших.

Таблиця 2.11

Розрахунок зарубіжних моделей прогнозування банкрутства підприємства за 2018-2020 роки

Модель	Формула	Розрахунок		
		2018	2019	2020
Модель Е. Альтмана	$Z = 1,2 * X1 + 1,4 * X2 + 3,3 * X3 + 0,6 * X4 + 1 * X5$	$1,2 * (-0,06) + 1,4 * (-0,36) + 3,3 * (-0,09) + 0,6 * 0,93 + 1 * 0,0004 = -0,31;$	$1,2 * (-0,01) + 1,4 * (-0,22) + 3,3 * (-0,04) + 0,6 * 1,25 + 1 * 0,007 = 0,30$	$1,2 * (-0,09) + 1,4 * (-0,24) + 3,3 * (0,02) + 0,6 * 1,18 + 1 * 0,024 = 0,21$
Модель Спрінгейна	$Z = 1,03 * A + 3,07 * B + 0,66 * C + 0,4 * D$	$1,03 * (-0,06) + 3,07 * (-0,09) + 0,66 * (-0,17) + 0,4 * (-0,0004) = -0,45$	$1,03 * (-0,01) + 3,07 * (-0,04) + 0,66 * (-0,1) + 0,4 * (-0,007) = -0,2.$	$1,03 * (-0,02) + 3,07 * (-0,01) + 0,66 * (-0,05) + 0,4 * (-0,32) = -0,22$
Метод рейтингової оцінки фінансового стану підприємства Р.С. Сайфуліна	$R = 2 * K3 + 0,1 * K_{пл} + 0,08 * K_i + 0,45 * K_m + K_{пр}$	$2 * (-0,14) + 0,1 * 0,87 + 0,08 * 0,34 + 0,45 * 0,001 + (-0,25) = -0,44$	$2 * (-0,04) + 0,1 * 0,95 + 0,08 * 0,35 + 0,45 * 0,19 + (-0,07) = -0,06$	$2 * (-0,07) + 0,1 * 0,92 + 0,08 * 0,35 + 0,45 * 0,07 + (-0,03) = -0,02$
розширена факторна модель Г.О. Крамаренка	$K1 * K2 * K3 * K4 * K5 * K6 * 7$	$1 * 0,26 * (-0,0019) * (-0,6) * 0,87 * 1,35 * 2,08 = 0,00016;$	$1 * 0,11 * (-1,03) * (-0,01) * 0,95 * 0,68 * 1,8 = 0,0013$	$1 * 0,04 * (-1,29) * (-0,05) * 0,92 * 0,71 * 1,85 = 0,03$
Модель Романа Ліса	$Z = 0,063 * X1 + 0,092 * X2 + 0,057 * X3 + 0,01 * X4$	$0,063 * (338663/745842) + 0,092 * (-68826/745842) + 0,057 * (-271486/745842) + 0,001 * (358710/387132) = 0,0003$	$0,063 * (320237/866173) + 0,092 * (-32970/866173) + 0,057 * (-190304/866173) + 0,001 * (482010/(52408+331755)) = 0,008$	$0,063 * (322213/869917) + 0,092 * (-16432/869917) + 0,057 * (-205574/869917) + 0,001 * (470328/(56319+343270)) = 0,009$
Модель Таффлера	$Z = 0,53 * X1 + 0,13 * X2 + 0,18 * X3 + 0,16 * X4$	$0,53 * (-68826/387132) + 0,13 * (338663/387132) + 0,18 * (387132/745842) + 0,16 * (254661/745842) = 0,17$	$0,53 * (-32970/331755) + 0,13 * (320237/(52408+331755)) + 0,18 * (331755/866173) + 0,16 * (303916/866173) = 0,18$	$0,53 * (-16432/343270) + 0,13 * (322213/(56319+343270)) + 0,18 * (343270/869917) + 0,16 * (307222/869917) = 0,21$

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ПОДОЛАННЯ КРИЗОВОГО СТАНУ ТА ЗАГРОЗИ БАНКРУТСТВА КП «ПОЛТАВАВОДОКАНАЛ»

3.1. Превентивний інструментарій системи раннього виявлення та подолання кризового стану та загрози банкрутства підприємства

Адекватний комплекс санаційних процедур зазвичай залежить від: результату прогнозу банкрутства; етапу життєвого циклу підприємства; глибини розвитку фінансової кризи та типології причин, що зародили розвиток кризи.

Логікою подолання фінансової кризи: мета – стратегія – стратегія – тактика – оперативність дії.

Першим кроком є система раннього виявлення та подолання фінансової кризи, яка полягає у фіксації порогу, за яким виявляється незадовільний результат, який свідчить про наявність кризових тенденцій.

Наступним кроком подолання фінансової кризи є вибір санаційної стратегії в залежності від етапу життєвого циклу підприємства. Санаційна стратегія – це адекватний, гнучкий та ґрунтовний комплексний план, який носить антикризовий характер та призначений для корегування основного плану розвитку підприємства з метою попередження фінансової кризи або її подолання.

Науковці виділяють два основних види стратегії санації:

– захисну, базується на проведенні ресурсозберігаючих заходів, основою яких є скорочення всіх витрат, виявлення внутрішніх резервів, зміцнення дисципліни, узгодження справ з кредиторами.

– наступальну, означає здійснення заходів реформаторського характеру, направлених на диверсифікацію операційної та інвестиційної діяльності підприємства для забезпечення притоку грошових коштів ззовні та за рахунок зростання ефективної діяльності підприємства.

Також існує ще дві стратегії санації, перша – делегування повноважень, передбачає залучення до вирішення проблем підприємства третіх осіб – власників, кредиторів. Ця стратегія передбачає прагнення підприємства до отримання додаткових фінансових ресурсів завдяки збільшенню статутного фонду, одержанню державних гарантій. Друга стратегія – компроміс(передбачає альянс між кількома учасниками ринку з метою блокування дій сильного конкурента) та консенсусів (спрямоване на злиття двох підприємств в одне для досягнення ефекту синергізму).

Захисна стратегія орієнтується на пом'якшення часового обмеження антикризового процесу та отримання додаткового часу, щоб провести більш дієві заходи. У виборі наступної стратегії буде більш раціональним у разі наявності часу для здійснення активних санаційних заходів на основі накопичення внутрішні ресурсів. Особливістю наступальної стратегії є те, що вона забезпечує досягнення стійкого ефекту фінансового оздоровлення шляхом реалізації прориву.

Виникнення кризових ситуацій можливе на будь-якому етапі життєвого циклу підприємства. Формується необхідність реконструкції пріоритетної форми фінансово-економічного оздоровлення підприємства. Практика показує, що для більшості вітчизняних підприємств сприятливий час для здійснення структурних перетворень упускається, а плани санації розробляються при наявності ознак банкрутства в рамках судових процедур. В такій ситуації господарювання підприємства не є повністю самостійним, тому що його діяльність контролюється господарським судом, зборами кредиторів та арбітражним керуючим.

В науковій сучасній літературі існує широка класифікація видів реструктуризації. Але різноманітність її форм не вирішує проблему оптимального вибору тактики поведінки підприємства. Визначення антикризової політики необхідно здійснювати на основі класифікації процедури реструктуризації за двома основними критеріями: етапом життєвого циклу підприємства та глибиною фінансової кризи (табл.3.1).

Таблиця 3.1

**Критерії вибору групи заходів фінансово-економічного оздоровлення
підприємства**

За глибиною розвитку фінансової кризи			Фаза						
			1	2	3	4	5	6	7
За етапом життєвого циклу			Превентивна (адаптація) реконструкція або досудова санкція				Санація (відновлення) реконструкція або судова санація		Ліквідація у судовому порядку
Виникнення	Захисна стратегія	Оперативна реконструкція	Оперативні заходи превентивного характеру				Оперативні заходи відновлюючого характеру		Задоволення вимог кредиторів
Становлення		Внутрішня реконструкція	Внутрішні зміни превентивного характеру				Внутрішні зміни відновлюючого характеру		Задоволення вимог кредиторів
Піднесення	Наступальна стратегія	Довгострокова реконструкція	Адаптаційні зміни щодо забезпечення довгострокової конкурентоспроможності				Відновлювальні зміни щодо забезпечення довгострокової конкурентоспроможності		Задоволення вимог кредиторів
Пік розвитку		Випереджаюча реконструкція	Адаптаційні зміни орієнтовані на підвищення вартості бізнесу				Відновлювальні зміни орієнтовані на підвищення вартості бізнесу		Задоволення вимог кредиторів
Спад активності		Корпоративна реконструкція	Реорганізація превентивного характеру з поєднанням захисних і наступальних заходів				Реорганізація відновлюючого характеру з поєднанням захисних і наступальних заходів		Задоволення вимог кредиторів
Стрімке падіння	Захисна стратегія	Револьюційна реконструкція	Радикальні зміни превентивного характеру з поєднанням захисних і наступальних заходів				Радикальні зміни відновлюючого характеру з поєднанням захисних і наступальних заходів		Задоволення вимог кредиторів
Ліквідація		Ліквідація у судовому порядку	Досудова ліквідація з максимальним збереженням ресурсного потенціалу та повним задоволенням вимог кредиторів				Ліквідація в судовому порядку з метою задоволення вимог кредиторів		Задоволення вимог кредиторів

Відповідно до глибини фінансової кризи доцільним є виділення превентивна та санаційну реструктуризацію, які розрізняються за допомогою антикризової політики. Поки негативні явища кризи знаходять в чотирьох

стадіях, необхідним є реалізація превентивної реструктуризації в рамках досудової санації. При досягненні фінансової кризи п'ятої стадії доцільно проводити санацію (відновлювальну) реструктуризації, яка передбачає, що тактика антикризової політики підприємства мусить забезпечити відновлення платоспроможності боржника в процедурі судової санації.

Метою антикризової політики є досягнення шляхом застосування групи реструктуризаційних заходів, які визначаються стратегією, обраною відповідно до стадії життєвого циклу підприємства.

Основним завданням оперативної реструктуризації є забезпечення збалансованості грошових активів та короткострокових фінансових зобов'язань підприємства, досягнуте різними методами в залежності від умов реального фінансового стану підприємства. Вона здійснюється у короткостроковому періоді у випадку, коли підприємство не може розраховувати на зовнішні джерела фінансування і вирішує питання підвищення рівня ліквідності за рахунок поповнення власного капіталу.

Основними антикризовими діями є:

- уникнення галузі бізнесу із високим показником рівня банкрутства;
- управління грошовими потоками з метою прискорення ліквідності оборотних коштів та зменшення обсягу негативного грошового потоку;
- формування системи збуту продукції;
- визначення перспективних ринків збуту, прибуткових видів продукції і відмова від збиткових видів діяльності;
- підвищення контролю за якістю продукції.

Вирішення антикризових питань на стадії піднесення діяльності підприємства полягає в реалізації його місії. Місія – причина, з приводу якої підприємство функціонує на ринку, для успішної діяльності необхідно вірно поставити мету, а згодом до неї розробити стратегію. Тому довгостроковий механізм фінансової стабілізації – виключно наступальна

стратегія фінансового розвитку, що забезпечує оптимізацію необхідних фінансових параметрів, прискорення всього економічного зростання підприємства та встановлення довгострокової конкурентоспроможності.

Він охоплює такі види внутрішніх санаційних заходів:

- організаційно-правові передбачають удосконалення організаційної структури підприємства, підвищення якості менеджменту, звільнення підприємства від непродуктивних виробничих структур, поліпшення виробничих відносин між членам трудового колективу.

- виробничо-технічні пов'язані з модернізацією та оновленням виробничих фондів, скороченням технологічного часу, покращення якості продукції та зменшення її собівартості, оптимізацією асортименту продукції, що випускається;

- фінансово-економічні реалізуються у сфері фінансових відносин з метою активізації процесу мобілізації та використання внутрішніх та зовнішніх фінансових джерел оздоровлення підприємства. Методи Фінансова санація направлена на покриття поточних збитків та усунення причин їх виникнення шляхом мобілізації прихованих резервів.

- соціальні санаційні заходи пов'язані із заходами по забезпеченню соціальної захищеності працівників підприємства-боржника

- маркетингові заходи, спрямовані на відновлення та забезпечення довгострокової конкурентоспроможності шляхом вироблення ефективної ринкової політики, що базується на адекватності виробництва потребам ринку.

До зовнішніх джерел фінансування довгострокової реструктуризації Відноситься.

1. Погашення боргу підприємства за рахунок коштів бюджету. Такий захід може здійснюватися в рамках досудової санації державних підприємств стратегічно важливих для економіки та безпеки держави.

2. Погашення боргу підприємства за рахунок цільових коштів вищестоящої організації. Альтернативою цього виду санації може виступати переоформлення короткострокових кредитів підприємства у довгострокові.

3. Переведення боргу на іншу юридичну особу у разі згоди кредитора. Такою юридичною особою може бути будь-яке підприємство, що здійснює підприємницьку діяльність і побажало взяти участь в санації боржника. При цьому зберігають чинність всі заперечення, засновані на договірних відносинах між кредитором і першим боржником.

4. Випуск облігацій під гарантію санатора. Така форма фінансового забезпечення санації здійснюється, як правило, комерційними банком, який обслуговує підприємство-боржника, або державою.

Кожен випадок неплатоспроможності на підприємстві є унікальним. Оздоровлення підприємства це частина системи раннього виявлення та подолання фінансової кризи, яка передбачає вибір ефективних стратегій та тактик.

Його вихід із зони фінансової неспроможності як в рамках досудової санації, так і арбітражного процесу доцільно реалізовувати шляхом реструктуризації, застосування заходів якої визначається фазою розвитку кризи та етапом життєвого циклу підприємства. За рахунок того, що той чи інший вид реструктуризації являє собою комплекс антикризових інструментів, його впровадження на проблемному чи нормально функціонуючому підприємстві завжди результативніше, ніж відокремлені заходи.

Перспективи наукових досліджень в контексті проблеми санації вітчизняних підприємств ми бачимо в удосконаленні системи контролю та виявлення ознак кризової ситуації для забезпечення ефективності профілактики фінансової кризи, а також в осучасненні форм та бази заходів реструктуризації з метою підтримання адекватності санаційних інструментів новим кризовим умовам. Особливої уваги потребує розвиток

економіко-правової бази проведення досудової санації як самостійного та обов'язкового процесу в діяльності підприємств.

Практична частина реалізація системи раннього виявлення та подолання фінансової кризи здійснюється за допомогою механізмів її впровадження на підприємстві. Основним призначенням є забезпечення оперативного включення в загальний цикл управління системи для вирішення проблеми кризової ситуації та пошуку оптимального виходу з неї.

Механізм впровадження системи раннього виявлення та подолання фінансової кризи поділяється на організаційну та функціональну складову. Організаційна пов'язана із визначенням місця системи в загальній структурі управління, безпосередніх виконавців та розподілом функцій між ними.

Загальна послідовність реалізації системи раннього виявлення та подолання фінансової кризи повинна охоплювати функціональні етапи.

Підпорядковуючи механізм впровадження системи на підприємстві вирішенню її задач, виділимо п'ять функціональних блоків роботи: три аналітичні два логічно-практичні (рис. 3.1).

Перший блок структурно-логічної схеми функціонування системи раннього виявлення та подолання фінансової кризи передбачає збір певної інформації для проведення комплексної діагностики фінансової кризи.

У другому блоці визначається необхідність проведення антикризових заходів шляхом:

- 1) Прогнозування банкрутства підприємства на основі ведення економіко-математичних моделей щодо визначення коефіцієнта автономії. За величиною коефіцієнта відбувається вибір між двома альтернативами – відсутність чи наявність банкрутства – для уточнення мети діяльності підприємства – стале економічне зростання чи виживання. В умовах відсутності загрози банкрутства систему використовують, як для профілактики кризових процесів.

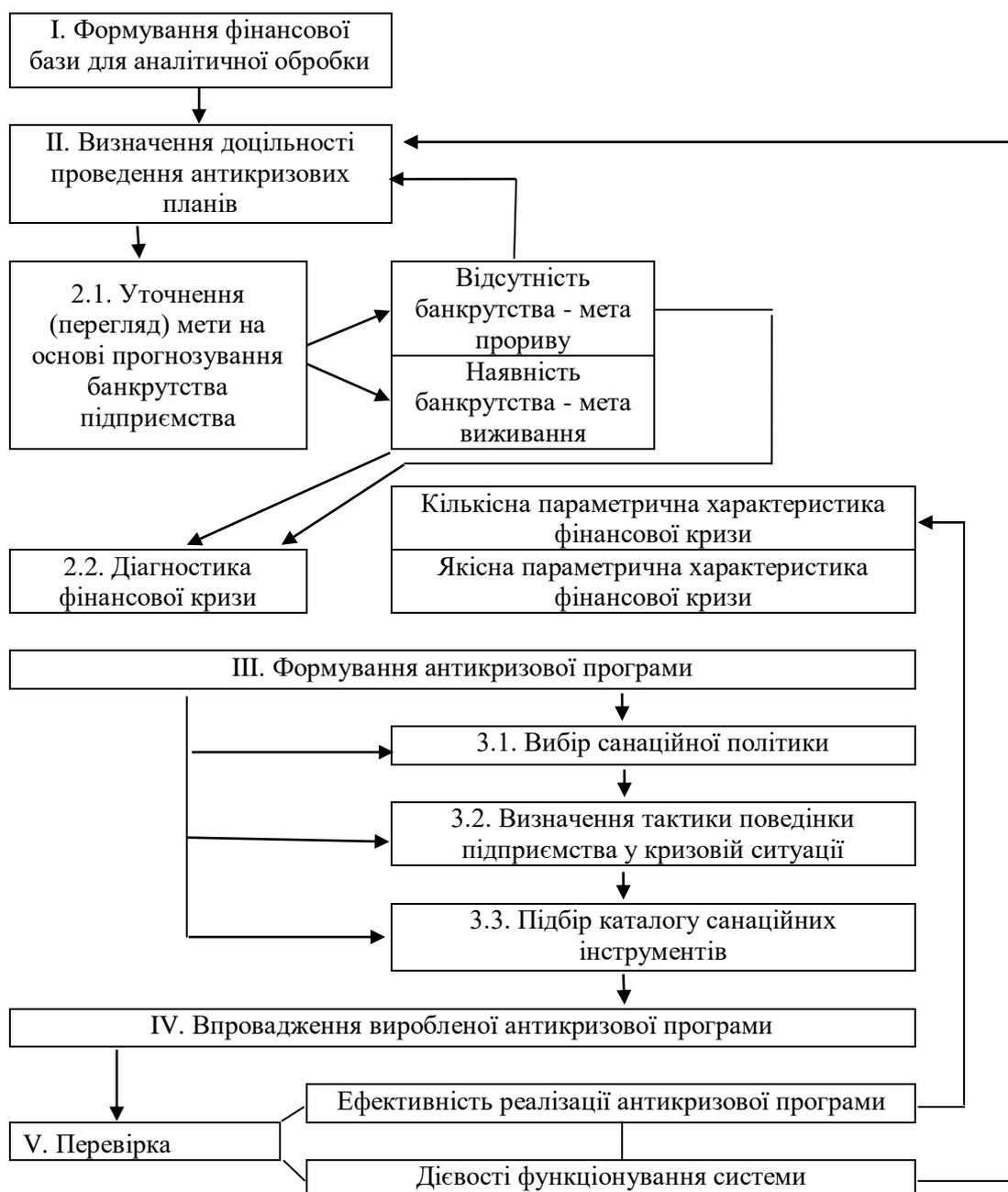

Рис. 3.1. Загально-логічна схема функціонування системи раннього виявлення та подолання фінансової кризи на підприємстві

2) Діагностики фінансової кризи, кількісної та якісної характеристики. Перша передбачає постійне відстеження кризових проявів, що дозволяють вчасно діагностувати перші прояви кризи чи її поглиблення. В такий спосіб формується база для якісної оцінки фінансової кризи. Якісна передбачає визначення глибини та швидкості її розвитку.

Досягнутий кризою рівень глибини характеризується виконанням всіх п'яти умов, визначених для її оцінки. Якщо критерій знаходиться на стадії розгортання, то вважається, що попередню стадію він вже пройшов.

Третій блок передбачає формування антикризової програми шляхом:

- 1) вибору санаційної стратегії в залежності від етапу життєвого циклу Підприємства;
- 2) визначення тактики поведінки підприємства у кризовому становищі за двома основними характеристиками: глибиною фінансової кризи та обраним видом санаційної стратегії;
- 3) формування індивідуальних оздоровчих заходів залежно від обраної тактики з урахуванням першопричин виникнення кризи.

Четвертий блок – це впровадження розробленої антикризової програми. Носить переважно управлінський характер і здійснюється шляхом прийняття управлінських рішень щодо усунення або попередження фінансової кризи на підприємстві.

До п'ятого блоку системи раннього виявлення та подолання фінансової кризи на підприємстві входить:

- перевірка ефективності реалізації антикризових заходів через повернення до кількісної параметричної характеристики фінансової кризи в другому блоці з метою визначення стадій окремих кризових процесів та характеристики загального перебігу фінансової кризи;
- перевірка дієвості функціонування системи раннього виявлення та подолання фінансової кризи на підприємстві через повторне прогнозування банкрутства, яке передбачене у другому блоці.

За змістом, механізм впровадження системи раннього виявлення та подолання фінансової кризи є комплексом організаційних, інформаційних, методичних та управлінських процедур, призначених для розробки антикризової програми, що відповідає інтересам як самого підприємства, так і безпосереднього оточення.

3.2. Напрями зміцнення фінансового стану КП «Полтававодоканал» з урахуванням світового досвіду забезпечення прибутковості комунальних підприємств

Досвід розвитку більшості країн з ринковою економікою дозволяє зробити висновок про існування певних законів, принципів, які необхідно враховувати при вирішенні завдань модернізації роботи комунальних підприємств.

В країнах Європи з метою досягнення оптимального результату ефективності роботи підприємств комунального господарства використовують три моделі:

1) англійська передбачає організаційно-правові форми об'єднань підприємств, які надають комунальні послуги, та повну їх приватизацію;

2) за німецькою моделлю підприємства комунального господарства стають акціонерними підприємствами, при цьому головним пакетом акцій володіє муніципалітет;

3) французька модель передбачає поєднання муніципальної власності на об'єкти комунального господарства і управління ними з боку приватного бізнесу.

Стосовно підвищення ефективності фінансового забезпечення комунального господарства особливу увагу на сьогоднішній день приділяють французькій моделі, яка передбачає залучення в комунальну власність приватного капіталу через застосування таких форм: контракт на виконання робіт, контракт на управління підприємством, приватизація, оренда/лізинг, концесія:

1) контракт на виконання робіт – підприємства залучають приватні компанії до проектування, будівництва об'єктів, їх експлуатації та інших видів робіт. Широко застосовується в США, Канаді, Франції.

2) контракт на управління – після укладання контракту на управління комунальним підприємством приватне підприємство відповідає за виконання

усіх завдань, пов'язаних з управлінням комунальним підприємством. Найчастіше використовується у Німеччині та Швеції.

3) приватизація – це спосіб залучення приватного капіталу в комунальне господарство, даний методу використовується рідко. У Великобританії підприємства комунального господарства приватизовані і являються акціонерними компаніями.

4) найпоширенішою на сьогодні є така форма залучення приватного капіталу в комунальне господарство, тобто здача комунальних підприємств в оренду фізичній або юридичній особі. Умови оренди визначаються місцевими органами влади. Оренда дозволяє підвищити ефективність використання основних фондів підприємства та задіяти фонди, що тимчасово не використовуються. Оренда/лізинг, як спосіб залучення приватного капіталу в комунальне господарство, застосовується в Канаді і Франції.

5) концесія передбачає передачу суб'єкту підприємницької діяльності право на створення (будівництво) або управління (експлуатацію) об'єктів комунального господарства. Концесії отримали широке застосування у Франції, Болгарії, Філіппінах, Аргентині, Естонії. Ця форма залучення приватної ініціативи ґрунтується на договірній основі посадових осіб органів місцевого самоврядування з фізичною чи юридичною особою. В договорі передбачається, що дохід фізичної чи юридичної особи залежить не від прибутку за рахунок підвищення цін на послуги, а від підвищення ефективності роботи комунального підприємства за рахунок зниження витрат на виробництво, збалансованої тарифної політики, економії ресурсів, зростання продуктивності праці, поліпшення якості послуг [33].

Проаналізувавши фінансовий стан підприємства КП «Полтававодоканал» можемо зробити висновок, що підприємство перебуває у кризовому стані, про це свідчать показник платоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості.

У підприємства рівень платоспроможності не досягає бажаного рівня, то для її покращення необхідно знизити собівартість продукції та витрат, це

дозволить підприємству бути конкурентоспроможним на ринку збуту. Це можливо за рахунок оновлення основних засобів, нових технологій, більш раціонального використання матеріальних та трудових ресурсів, необхідне зменшення питомої аги постійних витрат в собівартості продукції, тому що зменшення собівартості продукції прямо пропорційно впливає на збільшення прибутку на підприємстві, тобто має позитивний вплив на фінансовий стан в цілому.

Покращити платоспроможність можливо шляхом розроблення комплексу певних заходів для підвищення рівня прибутковості, якщо всі заходи будуть спрямовані саме на даний показник, то фінансовий стан підприємства маж однозначно покращитися.

Оскільки КП «Полтававодоканал» є комунальним підприємством, то його рівень платоспроможності безпосередньо залежить від споживачів. На сьогодні існує великий відсоток несвоєчасної сплати за надані послуги, хоча на підприємстві існує система нагадування про заборгованість, але це не допомагає.

Дану проблему необхідно вирішувати на ранніх етапах, що підприємство не робить, щоб вирішити дану проблему підприємству необхідно постійно контролювати систему надходження коштів.

Також на підприємстві існує проблема із кредиторською заборгованістю для її вирішення передбачається використання підприємством найбільш прийнятних для нього форм, обсягів та строків розрахунків з контрагентами. Важливим питанням є управління кредиторської заборгованості, вона займає значну частину пасивів у балансі, тому має суттєвий вплив на показники платоспроможності та ліквідності.

Щоб поступово зменшувати кредиторську заборгованість, необхідно в першу чергу здійснювати розрахунки за податками та зборами до місцевого бюджету, а вже потім проводити розрахунки з оплати праці та розраховуватися з постачальниками та підрядниками. Виконання даної послідовності є не простим завданням для підприємства, але ефективно

планування розрахунків дозволить оптимізувати фінансовий стан підприємства.

Важливим завданням є підтримання фінансовий стан підприємства на високому рівні, а для цього необхідно дотримуватися системи заходів, яка мусить передбачати:

- 1) систематичний моніторинг зовнішнього та внутрішнього станів підприємства;
- 2) розроблення заходів для зниження зовнішньої вразливості підприємства;
- 3) розробку підготовчих планів у разі виникнення проблемних ситуацій, здійснення певних заходів для їхнього забезпечення;
- 4) впровадження практичних заходів у разі виникнення кризової ситуації, прийняття нестандартних та ризикових рішень у разі відхилення розвитку ситуації;
- 5) координацію дій всіх учасників і контроль за виконанням заходів та їхніми результатами.

При дотриманні саме таких умов можливо досягнути позитивного фінансового стану підприємства.

Проаналізувавши розрахунки критерій оцінки ліквідності, платоспроможності, прибутковості та фінансової стійкості у другому розділі, узагальнений стан підприємства наведено у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Стадії та фази розвитку кризи на підприємстві КП «Полтававодоканал»

Тип фінансового стану	Передкризовий з виникненням передумов розвитку фінансової кризи		Передкризовий з поглибленням фінансової кризи		Кризовий зі стрімким розвитком фінансової кризи		Кризовий з досягненням піку розвитку фінансової кризи
Фаза фінансової кризи	1	2	3	4	5	6	7
Стадії видів фінансової кризи	Зародження						
	Наростання	Зародження					
	Розгортання	Наростання	Зародження				
	Настання	Розгортання	Наростання	Зародження			
	Заспокоєння	Криза платоспроможності	Розгортання	Наростання			
	Криза ліквідності		Настання	Розгортання	Наростання		
			Криза прибутковості	Криза фінансової стійкості	Розгортання	Наростання	
				Настання	Розгортання	Настання	
Стадія фінансової кризи	Прояв ранніх ознак фінансової кризи			Зародження банкрутства	Наростання банкрутства	Розгортання банкрутства	Настання банкрутства

ВИСНОВОК

Діагностика кризового стану та загрози банкрутства є досить важливою для нормально функціонування підприємства. Своєчасне виявлення перших кризових проявів та вчасне реагування може зберегти підприємство від майбутнього банкрутства.

У першому розділі було розглянуто поняття кризи, проте чітко визначення даного трактування не існує. На мою думку, криза – це явище, яке виникає внаслідок несприятливих економічних факторів, тобто це переломний момент в економіці. Існує велика кількість факторів як зовнішніх, які не залежать від діяльності підприємства, так і внутрішніх, які напряду залежать від діяльності підприємства. Фінансова криза має п'ять видів кризи: ліквідності, платоспроможності, прибутковості, фінансової стійкості та банкрутство.

Банкрутство – це нездатність підприємства фінансувати свою поточну діяльність та погашення термінових зобов'язань. Чинниками передумови банкрутства можуть бути як внутрішні так і зовнішні. Науковці виділяють чотири основні види банкрутства: реальне, технічне, навмисне та фіктивне. Найчастіше зустрічається навмисне банкрутство, яке виникає внаслідок навмисних дій керівництва або зацікавлених осіб.

Одним із головних завдань підприємства є діагностика кризового стану та загрози банкрутства підприємства. Використання вчасно вірних підходів до діагностики, у майбутньому може зберегти діяльність підприємства. Велика кількість науковців вітчизняних та зарубіжних займають питанням щодо прогнозування ймовірності банкрутства підприємства та розробили багато моделей. Найвідомішими моделями являються моделі Е. Альтмана, модель Романа Ліса, модель Спрінгейта, факторна модель Савицька Г.В., модель Фульмера та інші.

У другому розділі розглянуто діяльність комунального підприємства Полтавської обласної ради «Полтававодоканал». Дане підприємство займається водопостачанням та водовідведенням мешканцям та підприємствам міста Полтава та ще п'яти населеним пунктам.

За допомогою фінансової звітності за три роки було проаналізовано фінансовий стан підприємства, тобто проведено розрахунок головних показників: платоспроможності, ліквідності, фінансової стійкості, за допомогою балансу підприємства.

Впродовж трьох років необоротні активи перевищують оборотні активи так з 2018 року необоротні активи зросли з 54,59 % до 62,96 % у 2020 році. Дана перевага відбувається за рахунок основних засобів та нематеріальних активів на підприємстві.

Власний капітал у 2018 році склав 48,09 % від усього балансу, це відбулося за рахунок переваги поточних зобов'язань та забезпечень. Стосовно 2019 та 2020 років, то власний капітал склав 55,65 % та 54,07 %, це свідчить про збільшення власного капіталу у порівнянні з поточними зобов'язання та забезпеченнями. Збільшення власного капіталу відбулося за рахунок зменшення кредиторської заборгованості на 11184 тис. грн. та іншої поточної заборгованості на 55046 тис. грн. Власний капітал збільшився на 111618 тис. грн.

Непокритий збиток кожного року зменшується, це свідчить про те, що керівництво підприємства розробили вірний план на рік. У 2018 році збиток склав 271486 тис. грн та у 2020 році відбулося суттєве зменшення до 205574 тис. грн.. Зменшення непокритого збитку позитивною мірою впливає на власний капітал.

Сукупний дохід кожного року збільшується так у 2018 році він склав 745842 тис. грн., а у 2020 році збільшився до 869917 тис. грн.

Відбувається поступове зменшення частки позикового капіталу, це свідчить про те, що у 2019 та 2020 роках підприємства у вистачає власних коштів для забезпечення діяльності.

Стосовно співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості, то відбувається перевищення дебіторської впродовж аналізованого періоду. Переважну частину займає заборгованість за товари, роботу та послуги, це свідчить про те, що підприємству необхідно більше контролювати своїх споживачів.

Розрахувавши показники фінансової стійкості можемо зробити висновки, що є позитивні зміни впродовж трьох років. Коефіцієнт фінансової стійкості збільшується з кожним роком, але ще не досягає нормативного значення. Проаналізувавши показники фінансової стійкості можемо зробити висновок, що підприємство відноситься до четвертого типу фінансової стійкості – кризовий фінансовий стан впродовж 2018- 2020 років.

Проаналізувавши баланс ліквідності підприємства за 2018-2020 роки можемо зробити висновок. При оцінці ліквідності було з'ясовано, що умова абсолютної ліквідності $A1 \geq P1$, $A2 \geq P2$, $A3 \geq P3$, $A4 \leq P4$ не виконується через недостатність активів за весь аналізований період.

Розрахувавши основні коефіцієнти ліквідності та платоспроможності підприємства за 2018-2020 роки, зроблено наступні висновки. Власний оборотний капітал зменшився у 2019 році та склав -11518 тис. грн., так у 2020 році відбулося збільшення до -21057 тис. грн.. Це є свідченням того, що коштів не вистачає на повне забезпечення потреб власними коштами.

Відбувається позитивна динаміка коефіцієнта загальної ліквідності до збільшення з 0,87 грн./грн. до 0,94 грн./грн. Також відбувається збільшення коефіцієнта швидкої ліквідності, це свідчить про те, що підприємство матиме змогу швидше погасити свої зобов'язання.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності не досягає нормативне значення в 0,2 грн./грн. впродовж трьох років, тобто у підприємства недостатня кількість грошей та їх еквівалентів.

У третьому розділі представлено напрямки зміцнення фінансового стану підприємства КП «Полтававодоканал». Підприємству необхідно покращити рівень своєї платоспроможності за рахунок зменшення

собівартості продукції та витрат, розроблення певних заходів для підвищення рівня прибутковості. Так, як обране підприємство є комунальним, то все залежить від вчасної сплати за надійні послуги споживачами. Для цього необхідно більш детально слідкувати за грошовими потоками.

При створенні антикризового плану необхідно враховувати основну мету, тобто який стан у майбутньому необхідно отримати керівництву. Існують різні методи антикризового управління в залежності від різних цілей. Тактичні методи здебільшого спрямовані на швидке покращення фінансових показників, але для подальшого результату слід використовувати стратегічні методи управління. Кожен антикризовий план залежить від мети недопущення, нейтралізації або до подолання, тобто ліквідації.

Існує чотири форми реструктуризації: виробнича, активів, фінансова та корпоративна, остання являється найскладнішою.

Отже, для зміцнення фінансового стану підприємству необхідно виконати ряд змін, які наведені вище, також необхідно доповнити фінансовий менеджмент маркетинговими інструментами для розширення кола споживачів. Також необхідно збільшити випуск продукції та надання послуг, бажано б покращити якість наданих послуг, це допоможе підвищити довіру населення до підприємства. Також варто більш автоматизувати основні засоби, можна продати застаріле обладнання, і замінити його новим, це дасть змогу ефективніше його використовувати, скорочувати затрати на виробництво одиниці продукції, що дозволить зменшити собівартість і збільшити прибуток.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Василенко В.О. Антикризове управління підприємством: Навч. посібник. - К.: ЦУЛ, 2003. - 504 с
2. Тлумачний словник. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>.
3. Дацюк І. В. Сутнісна характеристика кризи підприємств./ Дацюк І. В. //Технологія і техніка друкарства — 2010. — № 2(28). — С. 165—170.
4. Ткаченко А.М., Єлець О.П. Сучасний підхід до антикризового управління машинобудівним підприємством. Монографія. – Запоріжжя: Видавництво Запорізької державної інженерної академії, 2010. – 277 с.
5. Ткаченко А.М., Єлець О.П. Сучасний підхід до антикризового управління машинобудівним підприємством. Монографія. – Запоріжжя: Видавництво Запорізької державної інженерної академії, 2010. – 277 с.
6. Вишневская О.В. Механизмы анти кризисного управления предприятием / О.В. Вишневская // Менеджмент в России и за рубежом. – 2007. – № 3. – С. 105 – 113.
7. Антикризове управління в бізнесі. Учбово-методичний посібник до самостійної роботи для магістрів ЗДІА спеціальності 8.050201 «Менеджмент організацій» / Укл.: В.О. Желябін, А.Г. Беліченко. – Запоріжжя, 2004. – 220 с.
8. Галушко О.І. // Проблемы эффективного функционирования предприятий в современных условиях: материалы Всеукраинской научно-практич. Конференции. — Севастополь : СевНТУ. — 2003.
9. Чернявский А.Д. Антикризисное управление: Учеб, пособие.- К.: МАУП, 2000.- 208 с.
10. Ткаченко А.М., Єлець О.П. Сучасний підхід до антикризового управління машинобудівним підприємством. Монографія. – Запоріжжя: Видавництво Запорізької державної інженерної академії, 2010. – 277 с.

11. Антикризисное управление Г.К. Таль: Учебное пособие: В 2 т. Т. 2.: Экономические основы / отв. ред. Г.К. Таль. – М.: ИНФРА-М, 2004. – 1027 с.
12. Монографія Гудзь Т.П.
13. Чорновіл І. А. Сутнісна характеристика кризи підприємства та причини її виникнення / І. А. Чорновіл // Вісник Хмельницького національного університету – 2011. – № 2, Т.1 – С. 13.
14. Банкрутство і санація підприємства: теорія і практика кризового управління: Монографія / Т.С. Клебанова, О.М. Бондар, О.В. Мозенков та ін. / За ред. О.В.Мозенкова: - Х.: ВД"ІНЖЕК", 2010. - 272 с.
15. Кодекс України з процедури банкрутства [Електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>].
16. Квасницька Р.С. Теоретико-концептуальні підходи до визначення поняття «банкрутство» [Електронний ресурс] / Р.С. Квасницька, І.М. Кордонєць. — Режим доступу: <http://nauka.zinet.info/9/kordonets.php>.
17. Капустін В.В. Банкрутство: генезис, сутність і поняття в умовах сьогодення / В.В. Капустін // Порівняльно-аналітичне право. — 2013. — № 3. — С. 165 — 168.
18. Троц І.В. Визначення поняття банкрутства та причини його виникнення у сучасних умовах розвитку / І.В. Троц // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Економіка. — 2011. — № 5 (2). — С. 221 — 228.
19. Нескородева І.І., Грачова О.О. Дослідження сутності класифікаційних аспектів банкрутства підприємства / І.І. Нескородева, О.О.Грачова // Вісник економіки транспорту і промисловості. — 2013. — №41. — С. 196—200.
20. Футало Т. Поняття банкрутства та його правове забезпечення / Т. Футало, А. Шара // Економічний аналіз. — 2012. — № 10. — С. 398 — 401.
21. Фесюра М. Ліквідація, реорганізація, банкрутство підприємства, установи, організації в сучасний період: поняття та юридична сутність / М. Фесюра // Публічне право. — 2013. — № 1 (9). — С. 310—317.

22. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://buklib.net/books/27773/>.

23. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vodokanal.poltava.ua/>.

24. Грабовецький, Б.Є. Економічний аналіз: навч. посібник / Б.Є. Грабовецький. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 256 с.

25. Ковалевська А. В. Антикризове управління підприємством.

24. Руденко Л.В., Подольська В.О., Яріш О.В. Аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства. – К.: НМЦ „Укроопосвіта”, 2000. – 422 с.

25. Лахтіонова, Л.А. Фінансовий аналіз сільськогосподарських підприємств: навч. посібник / Л.А. Лахтіонова. – К.: КНЕУ, 2005. – 365 с.

26. Квасова О. П. Оцінка та шляхи покращення фінансового стану підприємства [Електронний ресурс] /Квасова О.П. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I 21DBN=UJRN&P2.

27. Конєва Н. О., Шаповалова І. О. шляхи покращення фінансового стану підприємств. URL: http://mdu.edu.ua/spaw2/uploads/files/16_13.pdf.

28. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.tovgeo.vn.ua/publikatsiji/113-obgovorennya-programi-pidvishchennya-efektivnosti-roboti-komunalnikh-pidpriemstv-m-vinnitsi-na-2016-2020-roki>.

29. Крамаренко, Г.О. Фінансовий аналіз: підруч. / Г.О. Крамаренко, О.Є. Чорна. К.: Центр учбової літератури, 2008. – 398 с.

30. Петрович Й.М. та Прокопович-Рашкевич Економіка і фінанси підприємства.: Видавництво «Монголія»,2006.

31. Терещенко О.О. Антикризове фінансове управління на підприємстві: Монографія. – К.: КНЕУ, 2004. – 268 с.

32. Копилюк О.І., Штангрет А.М. Фінансова санація та банкрутство підприємств. – Львів: УАД, 2005. – 152 с.

33. Кравченко О. Динаміка банкрутства підприємств та рівень безробіття. Молодий вчений. 2017. № 3 (43). С. 691–697.
34. Лазарева Н. Виникнення інституту неплатоспроможності суб'єктів господарювання та проблеми застосування законодавства про банкрутство під час кримінального провадження. Молодий вчений. 2017. № 8 (48). С. 364–368.
35. Онисько С., Агре О. Інститут банкрутства: економічна сутність та оцінка функціонування. Аграрна економіка. 2014. Т. 7. № 3–4. С. 11–15.
36. Рибалко О., Дьячкова Н. Фіктивне банкрутство та ознаки його виявлення. Вісник Запорізького національного університету. 2011. № 2 (10). С. 71–77.
37. Сукрушева Г., Папуцин В. Причини та наслідки банкрутства вітчизняних підприємств у сучасних умовах. Економіка та суспільство. 2018. URL:<http://www.economyandsociety.in.ua/eng/journal-9/16-stati-9/920-sukrusheva-g-o-paputsin-v-m>.
39. Черна Ю. Поняття та основні ознаки системи банкрутства. Вісник Національної академії правових наук України. 2016. № 1 (84). С. 145–155.
40. Кондрашихін А.Б. Фінансова санація та банкрутство підприємств: Навч. посібник / А.Б. Кондрашихін, Т.В. Пепа, В.О. Федорова. – К.: ЦНЛ, 2007. – 208 с.
41. Копилгок О.І. Фінансова санація та банкрутство підприємств: Навч. посібник / О.І. Копилгок, А.М. Штангерт. – К.: Центр навч. літ., 2005. – 168 с.
42. Крайник О.П. Фінансовий менеджмент: навч. посібник / О.П. Крайник, З.В. Клепікова – Львів: Декор, 2007. – 260 с.
43. Матвійчук А.О. Діагностика банкрутства підприємства // Економіка України. – 2009 р. – № 4, с. 20-28.
44. Мержа Н.В. Аналіз ймовірності банкрутства підприємств в економіці України // Актуальні проблеми економіки / Н.В. Мержа. – 2009 р. – №9 (51), с. 65-69.

45. Тютюнник Ю.М. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / Ю.М. Тютюнник. – К., 2012. – 815 с.
46. Шелудько В.М. Фінансовий менеджмент: підручник / В.М. Шелудько – К., 2013. – 375 с.
47. Шермет О.О. Фінансовий аналіз / О.О. Шермет // Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2007. – 196с.
48. Шиян Д.В. Фінансовий аналіз: навчальний посібник / Д.В. Шиян, Н.І. Строченко. – К.: Видавництво А.С.К., 2009. – 240 с.
49. Манойленко О. Теоретичні засади побудови ефективної системи запобігання банкрутствам// Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України.- 2005.- № 4.- С. 191-197.
50. Мержа Н.В. Аналіз ймовірності банкрутства підприємств в економіці України: [Підприємства. Фінанси підприємств. Банкрутство. Неплатоспроможність. Аналіз діагностики банкрутства]// Актуальні проблеми економіки.- 2005.- № 9.- С. 65-69

Додатки

Додаток А

Зарубіжні моделі прогнозування ймовірності банкрутства підприємства

Назва моделі	Формула розрахунку	Складові формули	Інтерпретація результату
1	2	3	4
Двофакторна модель Е.Альтмана	$Z = -0,3877 - 1,0736 * K_{п} + 0,0579 * K_{к}$	КП – відношення суми оборотних коштів до суми поточних зобов'язань (коефіцієнт покриття); КК – відношення суми всіх зобов'язань до сукупного капіталу (коефіцієнт концентрації позикового капіталу).	Якщо „Z”=0, то ймовірність банкрутства становить 50%. Від'ємні значення свідчать про зменшення ймовірності банкрутства. Якщо „Z”>0, то ймовірність банкрутства перевищує 50% і підвищується зі збільшенням „Z”.
Пятифакторна модель Е.Альтмана (1966р.)	$Z = 1,2 * X_1 + 1,4 * X_2 + 3,3 * X_3 + 0,6 * X_4 + 0,99 * X_5$	X1 – відношення робочого капіталу до суми активів (коефіцієнт мобільності активів); X2 – відношення нерозподіленого прибутку до суми активів (термін діяльності фірми і сукупна прибутковість); X3 – відношення прибутку до виплати процентів і податків до суми активів (прибутковість майна); X4 – відношення власного капіталу до заборгованості (фінансова структура); X5 – відношення виручки від реалізації до суми активів (оборотність активів).	Ймовірність банкрутства при значенні „Z”: до 1,8 - дуже висока, від 1,81 до 2,7 - висока, від 2,8 до 2,9 - можлива, понад 3,0 - дуже низька.
Пятифакторна модель Е.Альтмана (1983р.)	$Z = 0,717 * X_1 + 0,847 * X_2 + 3,107 * X_3 + 0,420 * X_4 + 0,995 * X_5$	Ті ж самі показники з попередньої моделі	Якщо розраховане значення „Z” менше 1,23, то підприємству у найближчі два-три роки загрожує банкрутство. Якщо розраховане значення „Z” більше 1,23, то підприємство має стійкий фінансовий стан.
Модель Романа Ліса	$Z = 0,063 * X_1 + 0,092 * X_2 + 0,057 * X_3 + 0,01 * X_4$	X1 – відношення обігового капіталу до суми активів (оборотність активів); X2 – відношення операційного прибутку до суми активів (поточна рентабельність активів); X3 – відношення нерозподіленого прибутку до суми активів (рентабельність активів); X4 – відношення власного капіталу до позикового капіталу (структура капіталу).	Граничне значення „Z” дорівнює 0,037, нижче якого виникає висока загроза банкрутства підприємства

Продовження додатку А

1	2	3	4
Модель Таффлера і Тішоу	$Z = 0,53 * X1 + 0,13 * X2 + 0,18 * X3 + 0,16 * X4$	X1 – відношення операційного прибутку до короткострокових зобов'язань (поточна рентабельність короткострокових зобов'язань); X2 – відношення оборотних активів до суми всіх зобов'язань (покриття оборотними коштами всіх зобов'язань); X3 – відношення короткострокових зобов'язань до суми активів (частка короткострокової заборгованості у валюті балансу); X4 – відношення виручки від реалізації до суми активів (оборотність активів).	Якщо величина „Z” більша 0,3, то у підприємства непогані довгострокові перспективи, якщо знаходиться в межах 0,2-0,3 – банкрутство можливе, а якщо менше 0,2, то банкрутство більш ніж ймовірне.
Модель Спрінгейта	$Z = 1,03 * A + 3,07 * B + 0,66 * C + 0,4 * D$	A – відношення робочого капіталу до загальної вартості активів (коефіцієнт мобільності активів); B – відношення прибутку до сплати податків та відсотків до загальної вартості активів (рентабельність активів); C – відношення прибутку до сплати податків до короткострокової заборгованості (рентабельність короткострокового позикового капіталу); D – відношення обсягу продажу до загальної вартості активів (оборотність активів).	Якщо $Z < 0,862$, то підприємство є потенційним банкрутом.
Універсальна дискриманантна функція	$Z = 1,5 * X1 + 0,08 * X2 + 10 * X3 + 5 * X4 + 0,3 * X5 + 0,1 * X6$	X1 – відношення чистого грошового потоку до зобов'язань X2 – відношення валюти балансу до зобов'язань (структура капіталу); X3 – відношення прибутку до валюти балансу (рентабельність активів); X4 – відношення прибутку до виручки від реалізації (рентабельність виручки); X5 – відношення виробничих запасів до виручки від реалізації (коефіцієнт закріплення виробничих запасів); X6 – відношення виручки від реалізації до валюти балансу (оборотність сукупного капіталу).	Якщо „Z” > 2, то підприємство є фінансово стійким. Якщо $1 < „Z” < 2$, то у підприємства порушено фінансову рівновагу. Якщо $0 < „Z” < 1$, то підприємству загрожує банкрутство. Якщо „Z” < 0, підприємство є напівбанкрутом.

Продовження додатку А

1	2	3	4																		
Факторна модель діагностики банкрутства (Савицька Г.В.)	$Z = 0,11 * X1 + 13,239 * X2 + 1,676 * X3 + 0,515 * X4 + 3,80 * X5$	X1 – питома вага власного оборотного капіталу у формуванні оборотних активів; X2 – співвідношення оборотного та основного капіталу; X3 – коефіцієнт оборотності сукупного капіталу; X4 – рентабельність активів; X5 – коефіцієнт фінансової незалежності	Якщо величина „Z” більша 8, то ймовірність настання банкрутства дуже низька. При значенні „Z” менше 8 ймовірність банкрутства існує з ймовірністю: від 8 до 5 – невеликою; від 5 до 3 – середньою; нижче 1 – стовідсотковою.																		
Рейтингове число Сайфуліна Р.С. та Кадикова Г.Г. для експрес-оцінки фінансового стану підприємства	$R = 2 * K3 + 0,1 * K_{пл} + 0,08 * K_i + 0,45 * K_m + K_{пр}$	K3 – коефіцієнт забезпеченості власними коштами ($K3 \geq 0,1$); KПЛ – коефіцієнт поточної ліквідності ($KПЛ \geq 2$); KІ – інтенсивність обороту авансованого капіталу, яка характеризує обсяг реалізованої продукції, що припадає на 1 грн. коштів, вкладених у діяльність підприємства ($KІ \geq 2,5$); KM – коефіцієнт менеджмента, характеризується відношенням прибутку від реалізації до величини виручки від реалізації ($KM \geq (n - 1)/r$, де r – облікова ставка Національного банку); KПР – рентабельність власного капіталу ($KПР \geq 0,2$).	При повній відповідності значень фінансових коефіцієнтів мінімальним нормативним рівням рейтингове число дорівнює 1. Фінансовий стан підприємств з рейтинговим числом менше 1 характеризується як незадовільний.																		
Показники діагностики платоспроможності Конона і Гольдера	$Z = -0,16 * K1 - 0,22 * K2 + 0,87 * K3 + 0,10 * K4 - 0,24 * K5$	K1 – відношення суми дебіторської заборгованості та грошових коштів до валюти балансу; K2 – відношення постійного капіталу до валюти балансу; K3 – відношення фінансових витрат до виручки від реалізації; K4 – відношення витрат на персонал та доданої вартості; K5 – відношення валового прибутку до позикового капіталу	Шкала оцінювання: Значення „Z” Ймовірність затримки платежів <table border="1"> <tr> <td>+0,210</td> <td>100</td> </tr> <tr> <td>+0,180</td> <td>90</td> </tr> <tr> <td>+0,002</td> <td>80</td> </tr> <tr> <td>-0,026</td> <td>70</td> </tr> <tr> <td>-0,068</td> <td>50</td> </tr> <tr> <td>-0,087</td> <td>40</td> </tr> <tr> <td>-0,107</td> <td>30</td> </tr> <tr> <td>-0,131</td> <td>20</td> </tr> <tr> <td>-0,164</td> <td>10</td> </tr> </table>	+0,210	100	+0,180	90	+0,002	80	-0,026	70	-0,068	50	-0,087	40	-0,107	30	-0,131	20	-0,164	10
+0,210	100																				
+0,180	90																				
+0,002	80																				
-0,026	70																				
-0,068	50																				
-0,087	40																				
-0,107	30																				
-0,131	20																				
-0,164	10																				

Продовження додатку А

1	2	3	4
Комплексний коефіцієнт банкрутства Зайцевоx О.П.	$K_{\text{компл}} = 0,25 * K_{зб} + 0,1 K_{к/д} + 0,2 * K_{с} + 0,25 * K_{збр} + 0,1 * K_{р} + 0,1 * K_{з}$	$K_{зб}$ – відношення чистого прибутку (збитку) до власного капіталу (коефіцієнт рентабельності (збитковості) підприємств; $K_{к/д}$ – коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості; $K_{с}$ – коефіцієнт співвідношення поточних зобов'язань та найбільш ліквідних активів; $K_{збр}$ – відношення чистого прибутку (збитку) до обсягу реалізації продукції; $K_{р}$ – відношення позикового капіталу до власного капіталу; $K_{з}$ – коефіцієнт завантаження активів.	Фактичний комплексний коефіцієнт банкрутства слід порівняти з нормативним, що розрахований на основі мінімальних значень показників, які рекомендуються автором: $K_{зб}=0$; $K_{к/д}=1$; $K_{с}=7$; $K_{збр}=0$; $K_{р}=0,7$ $K_{з}$ = значення $K_{з}$ в минулому періоді. Якщо фактичний $K_{з}$ більше нормативного, то ймовірність банкрутства велика, а якщо менше – низька.
модель Фульмера	$Z = 5,528 * K_1 + 0,212 * K_2 + 0,073 * K_3 + 1,270 * K_4 - 0,120 * K_5 + 2,335 * K_6 + 0,575 * K_7 + 1,083 * K_8 + 0,894 * K_9 - 6,095$	K_1 – відношення суми нерозподіленого прибутку минулих років до суми активів; K_2 – відношення обсягу реалізації до суми активів; K_3 – відношення прибутку до оподаткування до суми активів; K_4 – відношення грошового потоку до суми зобов'язань; K_5 – відношення суми зобов'язань до суми активів; K_6 – відношення поточних зобов'язань до суми активів; K_7 – логарифм із суми матеріальних активів; K_8 – відношення оборотних коштів до суми зобов'язань; K_9 – логарифм із відношення прибутку до сплати процентів та оподаткування до суми %.	Якщо $Z > 0$, то можливе настання банкрутства.
Модель прогнозу ризику банкрутства розроблена вченими Іркутської державної економічної академії	$R = 8,38 * K_1 + K_2 + 0,054 * K_3 + 0,63 * K_4$	K_1 – відношення оборотного капіталу до суми активів; K_2 – відношення чистого прибутку до власного капіталу; K_3 – відношення виручки від реалізації до суми активів; K_4 – відношення чистого прибутку до інтегральних витрат.	Якщо $R < 0$ – ймовірність банкрутства максимальна (90-100%); якщо R знаходиться в межах від 0 до 0,18 – висока (60-80%); якщо R знаходиться в межах від 0,18 до 0,32 – середня (35-50%); якщо R знаходиться в межах від 0,32 до 0,42 – низька (15-20%); якщо R знаходиться $> 0,42$ – мінімальна (до 10%).

Додаток Б